

Neovius, Suomalainen Ajantieto-kokoelma.

II.3. 1182
Ote Helsingin kaupungin kirjaston lainaussäännöistä.

- § 1. Kirjasto on maksuttomasti yleisön käytettävänä allamainittujen määräysten mukaan.
- § 2. Kukin Helsingin kaupungin asukas on oikeutettu saamaan kaksi lainauskorttia kirjojen kotiin lainaamista varten:
- a) Kunnalle veroa maksavat henkilöt ja näiden vaimot saavat lainata takauksetta. — — —
  - b) Muiden tulee hankkia tunnetun henkilön takaus tai jättää kolme (3) markkaa.
- § 3. Jokaisella, erityisen henkilön nimelle kirjoitetulla lainauskortilla, joka on voimassa kolme (3) vuotta, saapi lainaksi kotiin yhden kirjan (nidoksen) kerrallaan. Toinen jokaiselle lainaajalle (lainanottajalle) annetuista lainauskorteista oikeuttaa saamaan kirjoja lainausosaston koko kirjavarastosta. Toisella kortilla taas voipi lainata ainoastaan tietokirjallisuutta. — — —
- § 6. Kukin kirja lainataan yhdeksi (1) kuukaudeksi. — — —
- § 7. a) Jos kirjaa pidetään yli määräjajan, on lainaajan maksettava sakkoa viisi (5) penniä päivältä, kunnes lainattu kirja on takaisin tuotu tai sakko kohonnut yhteen (1) markkaan.
— — —
- b) Hukkuneista kirjoista on suoritettava niiden kirjakauppahinta. — — —
  - f) Kirjoja ei saa lainata koteihin, joissa sairastetaan tarttuvaa tautia. — — —
  - i) Lainaaaja on joka tapauksessa vastuunalainen hänen korttilaan lainatuista kirjoista. — — —
  - k) Asunnonmuutos on välttämättömästi ilmoitettava kirjastoon.
— — —

SUOMALAINEN

AJANTIETO-KOKOELMA.

KERÄNNYT

JA

JULKAISSUT

AD. NEOVIUS.

HELSINKI 1911,
SUOMAL. KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ.

a II 920
Neo

HELSINGIN KAUPUN KIRJASTO
HELSINGFORS STADS BIBLIOTEK

Se ennen painetuista aineksista kerätty historiallisten tietojen kokoelma, joka täten julaistaan, on pieni lisäys meidän maamme historiallisen tutkimuksen eli n. s. oppi-historian tuntemiseksi entisinä aikoina, ja ovat nämä tiedot olleet Suomen kansaa varten kirjoitetut ja levitettyt yhtä yleisesti kuin Uusi testamentti ja Virsikirja.

Vanhimmista ajoista saakka oli tapana että kirkoissa säilytettyjen kalendariumein reunoihin kirjoitettiin muistiin tärkeimpiä tapahtumia; niinpä jo tuossa vanhassa Upp-lannin Wallentunan kalendariumissa (v:lta 1198) löytyy sellaisia ajantietoja. Myöskin oli tapana painettuihin ka-lendariumeihin eri kuukausien sivujen alapuolelle liittää tällaisia tietoja efemeriidisessä muodossa. Sellaisia löytyy esim. Gregorius Olai'n Tukholmassa v. 1589 painetussa kirjassa: *Calendarium duplex cum prognostico*. Ensin mai-nittua tapaa on noudatettu *Jonas Matthiae Raumannuksen*¹⁾

¹⁾ *Jonas Matthiae Raumannus* (l. *Cerestes*) syntyi ²⁶/₁₀ 1608 Raumalla, jossa hänen isänsä, *Matthias Sigfridi Brygger*, oli kirkko-herrana. Oli Turun kymnaasissa notaarina 1632, kolleega Turussa 1633; vihitty papiksi 1634, tuli Uudenkirkon kappalaiseksi ennen v. 1640; kutsuttiin 1638 avustamaan suomalaisen raamatun kääntä-mistyössä, tuli 1639 notaariksi raamatun-käännöskomiteaan; ja niinä 4 vuotena kuin komitea oli koossa kirjoitti hän yksin puhtaaksi koko raamatun esipuheineen, jonka ohessa hän suomensi ja jär-jesti rekisterin, jota kaikkiaan oli 600 arkkia. V. 1646 julkaisi hän *Manuale finnonicum*, sekä jätti kauniin suomennoksen maanlaista käsikirjoituksena ja elämänkertoja Suomen piispoista y. m. Muuten on hänestä mainittu, että hän harjoitti maaviljelystä Männäisten tilallaan. Hän otti eron kappalaisen virasta 1675, ja kuoli 1683. Nämä tiedot ovat Anrepin (*Ättartaflor* I: 870) mukaan, ja mainitaan että tiedot ovat otetut m. m. *Eberi Calendarium Historicum*-teok-sesta, johon *Jonas Raumannus* kauniilla latinankielellä oli tehnyt

v. 1646 julkaisemassa virsikirjassa *Manuale finnonicum*. Samalla tavoin annetaan historiallisia tietoja Gezeliuksen Virsikirjassa v. 1668 ja hänen *Manuale*-kirjassaan v. 1671. Hänen v. 1673 julkaisemassaan „Psalmbok“-issa ja Virsikirjassa v. 1674 ovat ajantiedot järjestetyt eri kuukausien alle efemeriiditavalla. Ruotsalaisesta virsikirjasta jätettiin sitten kaikki ajantiedot pois, mutta suomalaiseen virsikirjaan ne pitkiksi ajoiksi jäivät paikoilleen.

Se virsikirja, joka 1686 ilmestyi „Suomalaisten Sielun Tavarat“-nimellä, on myöskin Gezeliuksen toimesta julkaistu.¹⁾ Tässä kirjassa ovat ajantiedot ensi kerran järjestetyt aivan eri kirjan osastona, ja tästä ajasta saakka melkein ummelleen kaksisataa vuotta, eli vielä 1885, painettiin ajantiedot Gezeliuksen mallin mukaan suomalaisten virsikirjojen liitteinä. Kun uusi virsikirja sitten 1886-vuoden kirkolliskokouksen päätöksen mukaan hyväksyttiin ja mallipainos 1888 ilmestyi, otettiin se helposti keksitty uutuus käytäntöön, että ajantieto-osasto — jätettiin pois. Siten kadotti kansamme varsin tarpeellisen aina käsillä olevan historiallisen käsikirjan, josta kaukaisissa korpi-
maissakin asuvalaiset erämaan asukkaat saivat tietää, että heidänkin esi-isänsä olivat olleet muassa silloin kun ihmis-
suvun suuret kysymykset ratkaistiin sotatantoreella tai rauhan toimissa. Tuo rakas virsikirja ajantietoineen tuotiin pyhäpäivinä temppelisiin, se kannettiin läpi salomaiden taskussa ja valkeisiin liinoin käärittynä kuljetettiin vesiteitse meren ja järvien selkien kuohuvien aaltojen ylitse.

muistiinpanoja itsestään. Tiedot ovat siis luotettavia. Mutta mihin on maanlain suomennos joutunut, ja mitä elämäkertoja Suomen piispoista siinä tarkoitetaan? Ehkä sitä kronikkaa, joka alkuun loppui piispa Konrad Bidzin piispan aikaan (n. s. Palmsköldska fragmentet) ja jota Juusten jatkoi hänen aikaansa saakka, sitten jatkettiin Raumannuksen toimenpiteestä (vrt. Nettelbladt: Schwedisches Bibliothek I). Kenties myöskin „*Chronicon Finlandiae incerto auctore*“ (ibidem) on Raumannuksen tekemä.

¹⁾ Siitä sanotaan eräässä „*Moesta Hvittensium Qverela*“-nimisessä valitusvirressä piispan kuoleman johdosta:

„Suomalaisill' Sielun Tavarat Testamendix annoi avaran.“

Voi sentähden sanoa, ettei mikään historia maailmassa ole tehnyt niin pitkiä matkoja, kuin ajantietokirjanen. Ja kun näiden vanhojen virsikirjain lukijat vaipuivat kuolemaan, niin näitä kirjoja ei hävitetty, vaan jätettiin niinkuin muistoksi vainajain kirkonpenkkisijoille, josta ne sitten ovat kootut, niin että monen vanhan kirkon jossain nurkassa niitä löytyy kuormittain. — Ajantietojen painattamisella vanhoihin virsikirjoihimme on kansaamme läpi vuosituhannen neljänneksen istutettu niin sanoakseni historiallista mieltä, joka osoittautuu sitenkin, että se mielellään muistelee vanhoja aikoja ja kertomuksia. Mutta nykyinen polvi, joka vähän välittää isien kärsimyksistä, taisteluista ja voitoista, kasvaa turhanpäiväisissä haaveiluissa ja ilman sitä tunnetta, jonka pitäisi yhdistää nykyisyys entisyyteen.

Mitä virsikirjojen ajantietoihin tulee, vaihtelevat ne suuresti eri painoksissa. Mitä aikaisemmin on katsottu tärkeäksi ja merkilleiseksi, on myöhemmin usein jätetty pois. Kaikista Helsingin Yliopiston kirjastossa löytyvistä painoksista¹⁾ on koottu tiedot nyt julkaistun ajantietokokoelmaan.

Tietoihin 1686 v:n Sieluntavarassa tehtiin sitten seuraavissa painoksissa lisäyksiä aina v:n 1712 Virsikirjaan saakka,²⁾ ja sitten ilmestyivät virsikirjat useissa painoksissa samallaisina kuin viimeksimainittuna vuonna, kunnes 1749 uudestaan toimitettiin ajantiedot. Ja on meillä tieto

¹⁾ Vuosien 1701—1888 välillä ilmestyi Suomal. virsikirja noin 135 eri painoksissa. Ajantiedon sivuluku 1701 oli 6 3/4, 1873 19; tekstin mitat tuossa tavallisessa duodecim-muodossa oli edellisestä vuonna 142 × 59 mm (custos-sana siihen luettuna), ja viimeksimainittuna vuonna 170 × 68 mm. V. 1841 painoksesta alkaen on pagineeraus alhaalla vanhemman custos- eli reclame-sanojen sijassa. Signeeraus arkkiain panoksissa (längg) oli tavallisesti ennen 1841:)(2...)(6, joka aina oli ladottu ajantieto-osaston edellä olevaan Calendarium perpetuum-osastoon (v:sta 1760 oli „Joca-aicainen Ajan-Lucu“).

²⁾ V. 1696—1712 oli Joh. Gezelius nuorolla yksinomainen privilegiimi painattaa Suom. Virsikirjat. — Lyhennykset ä, e (= an, en) tavataan vielä 1712 v:n alkupainoksessa, ja m (= mm) vielä 1779.

siitä, että Kokemäen kirkkoherra *Nicolaus Tolpo* oli tässä työssä osallinen¹. V:ien 1760, 1767, 1772, 1779, 1780, 1783 ja 1793 painoksiin tehtiin lisäyksiä sitä myöten kuin aikojen kuluessa sattuneet tapahtumat aiheuttivat, ja ajan-tiedon ulkomuodossa tehtiin osittain muutoksia. Niinpä kuukausien nimet tohdittiin vasta 1760 v:n painoksessa ensi kerran kirjoittaa suomenkielellä, ja 1779 v:n painok-sessa tavataan *k* käytettynä kovan vokaalin edellä, eikä *c* niinkuin vanhemmissa painoksissa². Ehkä voi otaksua että „Tuomiokirkon kirkkovärädi“ David Deutsch³, joka mai-nitaan olleen muassa 1758 vuoden Raamatun julkaisemi-nessä, myös oli 1760 vuoden virsikirjan painoksen ajan-tiedon toimituksessa „ascaroitettu“. Siinä on nimittäin hänen nimensä, tietoja Turun kirkontornin korkeudesta y. m., josta ehkä voi päättää että näiden tietojen antaja oli Turusta ja paikkakunnan oloihin hyvin tutustunut. Var-maa on, etteivät ajantiedot semmoisina kuin ne olivat 1700-luvun loppupuolella tyydyttäneet Porthanin aikakau-den historiallista mieltä. Åbo Tidningar'issa v. 1796 N:o 12 annetaan siitä syystä „se kaunis ja hyödyllinen neuvo, että virsikirja — tämä rahvaan pääkirja (hufvudbok) — jossa annetaan tietoja merkillisimmistä tapahtumista, jotka ovat maassa tapahtuneet, ja joiden kautta kansa tutustuu esi-isien kohtaloihin, läpikatsottaisiin ja suuremmalla ar-vostelulla toimitettaisiin, sekä että ajantiedot olisivat sovitet-tavat ja korjattavat enemmän ajan tarpeiden ja vaatimuk-sien mukaan“.

Mutta vain pieniä lisäyksiä tehtiin ja ajantiedot jäivät pääasiallisesti samallaisiksi kuin 1793 v:n painoksessa —

¹ Strandberg, Herdaminne, I: 207. *Nicolaus Tolpo*, synt. 1698, oli professori Simon Tolpon poika, tuli ylioppilaaksi 1707; oli Turun läänin rykmentin pastorina kun hän 1730 nimitettiin Kokemäen kirkkoherraksi, ja kuoli 1757.

² Joskus on jo 1772 v:n painoksessa *k* käytetty tällaisissa ta-pauksissa.

³ *David Deutsch*, tuli yliopp. 1724, oli konsistorin notaari 1733; tuomiokirkon taloudenhoitaja 1748 ja kuoli 1772.

paitsi että pieni lisäys tehtiin v. 1800 painokseen, — kunnes ne 1813 v:n painoksessa laadittiin peräti uudestaan. Ehk-emme erehdy, jos otaksumme, että tämä muutos tehtiin Jakob Tengströmin toimesta. Maamme uusi asema sodan jälkeen teki sen, että tiedot Ruotsin hallitsijoista ja Ruotsin sodista jätettiin pois, ja sen sijaan annettiin uusia tietoja Venäjän historiasta. Suomen uudesta valtiollisesta ase-masta annettiin lyhyt mutta tarkka selonteko j. n. e.¹

Seuraavina aikoina ilmestyneisiin painoksiin v. 1841, 1845 ja 1854 tehtiin uusia lisäyksiä, ja 1855 v:n painos oli kokonaan uudestaan toimitettu. Kieliasua ja sisältöä ylipäänsä korjattiin melkoisesti. Ehkä tämä uudistus ta-pahtui Elmgrenin v. 1854 julkaiseman „Finska efemerider“ nimisen kirjan vaikutuksesta. Tämän työn suoritti tuo monipuolinen ja ahkera lehtori *Henrik Heikel*,² ja useita kertoja painettiin sitten 1855 v:n virsikirjan ajantiedot uudestaan, viimeinen kerta 1885.

Turussa G. W. Wilenin kustannuksella ilmestyneet virsikirjan painokset 1857—83 sisältävät kuitenkin kaikel-laisia lisäyksiä myöhäisempien aikojen tapahtumista. Siitä mainittu kirjankustantaja kirjoittaa kirjeessä 19 p:ltä Elok. 1910 (suomennettuna): „Sitten kuin se virsikirjan mono-pooli, joka aikanaan oli annettu J. C. Frenckell & Pojalle, lakkasi 1857, ovat seuraavat henkilöt kirjapainossani ajan-tietoa varten toimineet: lehtori *Henrik Heikel*, lehtori *E. G. Eurén*,³ herra *Juho Aulén*,⁴ kollega *Anders Liljefors*⁵

¹ Painoksissa 1800-luvun alkupuoliskolta löytyy vielä *r* *ä*, *jt*, *tj*, jotka häviävät vasta 1841 v:n painoksesta, jossa kuitenkin vielä inessiivin pääte on *-ja*, *-jä*, mutta muuttui pian sen jälkeen (*-sja*, *-sfä*).

² *Henrik Heikel*, synt. 11/1 1808, fil. maist., lehtori, lopullisesti Pietarsaaren kkh. † 14/3 1867 (vrt. Biogr. Nimikirja, Bergholm Su-kuk. p. 563 y. m.) H. on toiminut ajantiedot luultav. vv. 1854—60.

³ *Erik Gustaf Eurén*, synt. 21/6 1818, fil. maist., lopullisesti histor. lehtori Hämeenlinnassa, † 13/2 1872 (vrt. Biogr. nimikirja). Toimitti ajantiedot luultav. 1862—63.

⁴ *Juho Aulén* (myöh. *Jäykkä*), synt. 1837, kuoli noin 1900; toi-mitti ajantiedot luultav. 1879—83.

⁵ *Anders Liljefors*, synt. 21/8 1825, fil. maist., kollega Turussa ja lopullisesti 3:s kappalainen siellä, † 30/11 1895 (vrt. Wennerström, Papiston Matrikkeli). Toimitti ajantiedot luultav. 1874—77.

y. m. V. 1855—57 ilmestyneiden Suomalaisten Virsikirjain korjaamisen toimitti mainittu lehtori Heikel, joka myös korjasi (omarbetade) sen ajantieto-osaston. Myöhemmin ilmestyneisiin painoksiin toimittivat äsken mainitut henkilöt korjaamistyön, joka yleensä tapahtui siten, että vanhempia ajantietoja, sellaisina kuin ne olivat, käytettiin, ja niiden lisäksi liitettiin eräitä uusia tietoja asioista, jotka olivat tapahtuneet myöhemmin. Mutta koska nämä virsikirja-painokset yleensä painettiin stereotyyppilevyillä, niin ajantietoja useissa painoksissa ei voitu täydentää, vaan saivat ne kelvata sellaisina kuin ne olivat aikaisemmissa painoksissa.¹

Ajantieto-kokoelman *signa* seuraavassa esitykseen ovat:

A	Raumannus: Manuale Finnon. Tur 1646 Pipping N:o	55
B	Gezelius: Virsif. Tur 1668	142
C	Novum Manuale Finnon. Sthlm 1671	164
D	Gezelius: Sw. Psalmbok 1673	
E	Gezelius: Suomenkiel. Virsikirja Tur 1674	176
F	Suom. Manuale Sthlm 1685	247
G	Suom. Sielun Tawara Tur 1686	165 ^a
H	" " " Sthlm 1690	165 ^c
J	" " " Tur 1692	300
K	Uusi Suom. Manuale Sthlm 1693	304
L	Suom. Sielun Tawara Tur 1696	324
M	" " " Tur 1700	324 ^a
N	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Tur 1701	357
O	" " " Tur 1706	357 ^a

¹ Frenckell'in painokset myöhemmin aikoina eriyvät toisistaan vaan siten, että painatusvuosi stereotyyppilevyille jäi pane-matta; ja kun uusi vuosi tahdottiin panna, niin se perästäpäin kädellä painettiin, että ostaja luulisi että kirja olisi niinkuin ylempänä alkusivulla seisoo „Nyt taas vasta-uudesta ojennettu“. Ostaja ei ymmärtänyt mitä alkulehden alipuolella oli luettava „Purkamattomilla kirjasauvoilla“ (painoksissa v:sta 1855 alkaen). Vuosilukujen liian mustat tahi liian harmaat numerot seuraavina aikoina kirja-kauppaan lähetetyissä painoksissa osoittavat, että stereotyyppi-lehtien täydentäminen kädellä tehdyllä painolla ei aina onnistunut.

P	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Tur 1712 Pipping N:o	357 ^b
(= Sthlm 1723, Sthlm 1726, Tur 1728, Sthlm 1729, Tur 1729, Sthlm 1730, Tur 1730, Sthlm 1732, Tur 1732, Sthlm & Tur 1736, 1737, 1739, 1740, 1741, 1742, 1746, 1747.)		
Q	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Sthlm 1733	357 ⁱ
(= ? Sthlm 1735, ? Tur 1735.)		
R	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Sthlm 1749	357 ^a
(= Sthlm 1750, 1751, 1755, 1758?)		
R ^a	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Sthlm 1753	358 ^k
S	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Sthlm 1760	357 ^y
(= Sthlm 1761, 1762, 1763, 1764, 1765.)		
T	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Tur 1767	357 ^c
(= Tur 1770)		
U	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Tur, 1772	357 ^{c)b}
(= Tur 1776, 1777, Sthlm 1778)		
V	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Tur 1779	357 ^{c)c}
W	" " " Sthlm 1780	357 ^{bb}
(= Sthlm 1782.)		
X	" " " Tur 1783	357 ^{cc}
(Tur 1786, 1787, Sthlm 1788, Tur 1789, 1790, 1791, 1792.)		
Y	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Tur 1793	357 ^{c)d}
(Tur 1795, 1796, 1797, Wib. 1798, Tur 1799, 1801, 1804, 1806, 1807, 1808.)		
Z	Uusi Suomenkiel. Virsikirja Tur 1800	357 ^e
a	" " " Tur 1813	357 ^{c)d}
(= Tur 1816, 1818.)		
b	Suomalainen Virsikirja Tur 1828	357 ^{c)ee}
c	" " Hels & Tur 1841	357 ^f
d	" " Hels 1845	357 ^f
e	" " Hels 1854	357 ^{f a}
f	" " Hels 1855	357 ^m
(= Hels 1857, 1868, 1874, 1877, 1882, Tampere 1883, 1884, 1885.)		
g	Suomalainen Virsikirja Tur 1857 (= Hels 1859, 1866)	

h	Suomalainen Virsikirja	Tur 1859
i	"	Tur 1860
k	"	Tur 1862
l	"	Tur 1863
m	"	Tur 1874
n	"	Tur 1875 (= Tur 1882.)
o	"	Tur 1876
p	"	Tur 1877
q	"	Tur 1879
r	"	Tur 1883
s	"	Tamp 1885

Eri tyyppien loppuvuodet ja -sanat ovat:

G	1686 — Sätyin cansa.
H	1690 — ja säätänyt (myöh. tieto).
K	1689 — Christina Ruomisa.
L	1693 — Caupungisa Stocholmisa.
M	1697 — suocon onne!
N	1697 — 62000 Ihmistä.
O	1702 — Huoneitten cansa.
P	1710 — julmasti tappoi.
Q	1710 — Ruotzin Wald. ylitzen.
R	1748, 1750 — onnen lainatcon!
R ^a	1751 — suuremmaksi murhexi.
S	1759 — 164 Kyynärätä.
T	1766 — 3 p. Heinä-Cuusa.
U	1772 — Hallituxen Muoto.
V	1778 — Stocholmin Linnasa.
W	1778 — tynnyrin Kuldaa.
X	1783 — Maalis-Kuusa V. 1783.
Y	1792 — Stock-holmisa.
Z	1800 — 10 päiväxi Maalis-Kuusa.
a	(1812) — ja Kunniallisudes.
b	1828 — välillä. — Kunniallisudes.
b ^a	1829 — { 1828 — lopetettiin. V. 1829 — kunniallisuudes
c	1849 — muistojuhlan.
d	(melkein kuin b ^a).

e	1854 — Viljavuosi.
f	(1855) — pääsemättömässä.
g	1857 — muistoksi.
h	1859 — Tamperella.
i	1860 — yhdistetyksi.
k	1862 — vaikutuksensa.
l	1863 — luomisesta.
m	1872 — koossa.
n	1874 — luomisesta
o	1875 — Turussa.
p	1877 — 5879.
q	1879 — 5881.
r	1879 — Helsingissä.
s	1885 — [= 1855] pääsemättömässä.

Suom. Manuale- ja virsikirjat ovat tavallisesti painetut pitkässä duodecim-koossa eli niinkuin sen aikuiset saksalaiset Gesangbuch-painokset. Joskus ovat kannetkin varustetut nahkaan painetuilla kirjoituksilla. Niinpä 1765 vuoden Tukholmassa painetun painoksen kansissa luetaan „Tammerfors“; 1767 vuoden painoksen kansilla luetaan:

Päldätkä Sumalata
Kunniojta Kuningasta

ja 1808 vuoden painoksen kansilla luetaan, kannen keskellä olevan kruunun alla, sanat „ufcollifuden cruunu“ ja sen ylä- sekä alapuolella:

Jos Herra aina racastat
Niins Kunnian cruunun wijmein jaat
2 Tim. 4 m. 2.

Paitsi suomalaiseen virsikirjaan painettuja ajantietoja on meidän aikoihimme säilynyt muutamia yksityisiä ja paikallisia muistiinpanoja historiallisista tapauksista eli „Annotationes“, osaksi kylläkin vanhoista ajoista. Tärkeimmät näistä ovat seuraavat: *Henricus Matthei Raumoensis: latinankieliset „Annotationes quædam memorabiles rerum gestarum in oppido Raumo et alibi“* [vv. 1536—63];

anonymus: latinalaiset muistiinpanot, jotka koskevat Viipuria [1548—88] — molemmat julaistut Porthanin Chronic. Episcop. siv. 624—627;

Nicolaus Hermannii Fleming a Kaskis († 1616): *Memoriale Chronicum seu index rerum memorabilium* [1160—1591] ruotsinkielellä; julaistu Grönblad: *Handlingar* 1592—96, I ss. 1—30; ja

Annotationes — Michaëlis Michaëlis, sacell. Nâden-dalensis († 1607) [1589—1606], — *Josephi Michaëlis Wallenii, pastoris Wesilaxensis* (s. 1596 † 1643) [1607—40], — *Josephi Josephi Wallenii, prapos. ibidem* (s. 1630 † 1707) [1643—1701] — julaistut, Imm. Rob Wallenius: *En gam-mal urkund om slâgten Wallenius, Tavastehus* 1862.

Seuraavina aikoina 1700 ja 1800-luvulla esiintyivät *memoari-* ja *päiväkirja-kirjallisuus* ja ne sekä yksityisseikkoja että yleisiä historiallisia tietoja koskevat tärkeät muistiinpanot, jotka usein löytyvät vanhoissa *almanakoissa*¹. Sitä paitsi löytyy tällaisia muistiinpanoja kirkkojen arkistoissa — tavallisesti ruotsinkielisiä, mutta välistä, etenkin vanhempina aikoina, latinan kielisiä (vrt. Alop. papp. 373—606). Näiden pitäjänkertomuksien ja n. s. „*protocolla casuum*“—muistiinpanojen sisältö koskee luonnollisesti enimmäkseen eri pitäjien yksityisiä kohtaloita, mutta löytyy niissä myöskin kaikellaisia tietoja sotatapauksista sekä yhtä ja toista muutakin, joka ansaitsee yleisempää huomiota². Suomen Muinaismuistoyhdistys ja Kirkkohistoriallinen seura ovat yrittäneet koota kokoelmiinsa näitä pitäjien kertomuksia. Suomenkielellä tehtyjä täntapaisia pitä-

¹ Nämä almanakoihin kirjoitetut tiedot ovat niin tärkeitä, että ne kyllä sietävät joskus tulla julkisuuteen. Porvoon Lukion kirjastossa löytyy almanakkoja joihin näin on kirjoitettu tärkeitäkin muistiinpanoja, joita on tehnyt Anders P. Kiemmer (s. 1693) v. 1715—16; Haminan kkh. Johan Sipelius (s. 1685, † 1737) vv. 1717, 1718, 1723; Kokkolan kpl. Nicolaus Snellman (s. 1716 † 1762) 1734—46, 1748—61; Johan Snellman (s. 1741 † 1800) vv. 1762, 1766; Leppä-virtain kkh. Dav. Alopæus (s. 1711, † 1767) 1740, 1741, 1743—65; piispa Magn. Jac. Alopæus (s. 1743 † 1818) 1761, 1762, 1765, 1767—69, 1771—73, 1776—95, 1797—99, 1801—14; tuomioprov. Per Joh. Alopæus (s. 1773 † 1814) 1789—1814; Magnus Alopæus (s. 1775 † 1843) 1797, 1800, 1817—41. — Yliopiston kirjastossa löytyy myös paljon vanhoja almanakoita, joihin on kirjoitettu muistiinpanoja.

² Niin esim. A. Bergholmin julkaisema: „*Några anteckningar om Valkeala församling*“ (Program för Borgå Lyceum 1876—77).

jän kertomuksia ei löytyne monta: vanhimmat lienevät Pyhämaan kirkollisia oloja koskeva esitys (luult. v. 1749) kkh. And. Algeenin tekemä (Vet. Soc. Bidr. 38: 187—190), Kälviän „Monumenttafla“ (1639—1767) kkh. Martinus Peithziuksen v. 1767 teettämä (Suom. Muin. M. Y. aik. k. XVII: 237—241) ja eräs Karjalan kirkon arkistossa oleva kkh. Antti Lizeliuksen v:n 1775 vaiheilla tehty „Tiedustuskirja“, jossa tehdään selkoa kristinopin leviämisestä Suomeen ja nimenomaan Mynämäen kirkollisista oloista (Suom. Muin. M. Y. aik. k. VIII s. 88 ja seurr.).

Vaan kuivalta tuntui oman maan kohtaloiden esitys, kun se vain oli muistiinpanojen muodossa tarjona. Sekä avuksi muistille, että myöskin runollisen kohoamisen antamiseksi historialliselle esitykselle, ruvettiin siitä syystä käyttämään runomitalla kirjoitettua esitystapaa kotimaan historiaa varten.

Historian kirjoittaminen runomitalla oli Pohjoismaissa tavallista jo keskiaikana. Niinpä vanhin meidän päiviimme saakka säilynyt ruotsinkielinen riimikronikka, n. s. Eerikin-kronikka, on kirjoitettu noin v. 1320; lisäyksiä tehtiin siihen sitten läpi koko keskiajan, niin että Ruotsin riimikronikka käsittää noin 23,000 säettä.

Mitä Suomen riimikronikkojen historiaan tulee, kirjoitti Johannes Messenius pitkällisen vankeutensa aikana Kajaanissa „*Finlands Rim-Krönika*“—nimisen kirjan, joka lienee valmistunut käsikirjoituksena jo ennen 1630 (painettu Turussa 1774 ja Helsingissä 1865). Tämä sisältää noin 2,200 säettä.

Luultavaa on, että Messeniuksen kuoleman jälkeen 1636 hänen kronikkaansa levitettiin käsikirjoituksissa isänmaan historiaa harrastavien henkilöiden kesken. Ehkäpä Messeniuksen yritys myöskin antoi aiheen ensimmäisen samallaisen kronikan ilmestymiseen Suomen kielellä, sillä parisen kymmentä vuotta myöhemmin kirjoitti Tammen kirkkoherra *Laurentius Petri Aboicus*¹ „Ajan tie-

¹ *Laurentius Petri Aboicus* eli *Aboënsis* oli choralis-virassa Turussa 1634, oli dekaanina ja kappalaisena Loimaalla 1640, respon-

tonsa“,¹ joka painosta ilmestyi 1658: *Synopsis Chronologicæ Finnonicæ, Rhythmica* Eli Ajan Tieto Suomenmaan menoist ja uscost, erinomaisest Suomen Pispoist, cuningin Kuningan ajalla, Lyhykäisiin rijmein coottu à *Laurentio Petri Ab. Pastore Tamm*: Syr. 44. — Turussa Prändetty Pietar Hansonilda Anno 1658.“ — Muut painokset ovat: B) pain. Turusa 1671; — C) *Synopsis* — — *Rythmica* — — vscost, — — Pispoist — — Cuningan — — *Ab: Præp. & Pastore Tamm*. — — Wastudest prändätty Johan Winterrildä, Cuningda Booktrdä Wuonna 1684; — D) *ditto, ibidem, per eundem*, 1695; — E) *Synopsis* — — *Rythmica* — — uscost, Pispoista — — ajalla — — *Præp: Tamm*. Jonga nykyisiin aicoin saacka, Äitin kielest tavallisilla Runoilla on lisännyt C. R.² — — Turusa, Prändätty *Directeur*. ja Cuningalliselta Kirjan-Pränttäläldä Suuren Ruhtin. m. Suomes Jacob Merckellildä. Vuonna 1753; — F) *Synopsis-Rythmica eli Ajan Tieto à Laurentio Petri Ab*. Uusi painos. Uusikaupunki. Uudenkaupungin kirjapaino-osakeyhtiö, 1891. Hinta 50 p. [J. A. Cederberg, C) painoksen mukaan].

Että Laurentius Petri'n Ajantietoa entisinä aikoina pidettiin suuressa arvossa näkyy siitä, että sitä tieteellisissäkin teoksissa citeerattiin. Niinpä Martinus Martini suomen kieliopissaan *Hodegus Finnicus* (v. 1689) mainitsee

denttina pappeinkokouksessa v. 1641, Tammelan kirkkoherrana 1648, ja kuoli noin 1671. Hänen teoksistaan vrt. Pipping, Luett.

¹ Ajantieto-sanalla oli ennen sama merkitys kun latinal. *chronica*, mutta myös vastasi se *calendarium*-sanaa (*calendarium perpetuum* 1671—85, suom. „alinomainen ajantieto“). Suomal. *almanakat* nimitettiin alussa 1706—49 „Ajanlucu“-sanalla ja v. 1750—99 „Ajan Tieto“-sanalla. — Vielä on mainittava, että Abr. Achrenius v. 1760 julkaisi kirjasen „Jumalan Lasten Hengellinen Ajan-Tieto“, jonka 5 painos ilmestyi 1830.

² C. R. = *Carl Rein*, synt. 21/1 1712, tuli Vaasan kouluun 1726, ylioppilas 1730, pitäjän apul. Maksamaassa 1736, samoin Ilmajoella 1738, kappalainen Vähässä Kyrössä 1775; kuoli 17/11 1781; kirjoitti suomenkielisen sururunon, prov. And. Mennanderin kuolemasta, pain. 1734, ja suomenkielisen runon, pain. 1751, Ilmajoen kirkkoherran G. Peldanin kunniaksi sekä runoja ruumissaarnaan Nicol. Aemelæuksen hautajaisissa v. 1750 (vrt. Suomi 1902, Grotenfelt: Mon. lehti; Muin. muist. Y. aik.k. XV. 83).

(siv. 108) sen alkusäkeet ja ruotsalainen Rhyzelius *Episcoposcopiassaan* v. 1752 citeeraa (I. 337) 6 säettä ja kääntää ne latinaksi.¹ Porthan samoin usein mainitsee „*Chronol. rhythmica fennica*“ teoksissaan.

Vielä sopii mainita, että runomitalla kirjoitettuja, erityisiä tapahtumia ja henkilöitä koskevia ajantietoja löytyy useita vanhemmilta ajoilta. Sellaisia ovat Pippingin Luettelon mukaan esim. N:o 110, 313, 336 (Surun surkian — — ylitzen — — Näljän 1697), 340² (siv. 732 ja Hist. ark. XII: 21—23, Laur. Creutzin elämäkerta), 354 (Ilolaulu ylitzen Woiton Narvan alla), 355, 363, 434, 442, 443, 450, 560 (Gabr. Calamniuksen Sururunot Suomalaiset 1712—20), 575, 577, 582 (Turun palosta 29/6 1728), 676 (Suru suri Suomalaisen, cotoansa culkiesa, wältämähän Wenäläistä 1742), 812, 865, 1245, 1346, 1375, 1734 y. m.

Lopuksi muutamia sanoja edellä olevan julkaisun toimitustavasta. On koetettu seurata alkupainoksien ulkoasua niin paljo kuin nykyajan kirjapainon kirjainten tyyppi-varasto suinkin on myöntänyt. Agricolan esipuheesta otettu alkupätkä on painettu sellaisena kuin se alkuperäisessä on — rivijaosta kuitenkin huolimatta. Tämän jälkeen on painettu ensiksi Laur. Petri'n „Ajan Tieto Suomenmaan menoist ja uscost“ ja sitten virsikirjan eri painoksista kootut „ajantiedot“.

Yliopiston kirjastossa löytyviä Laur. Petrin Ajan-Tietopainoksia (siv. 7—14 on joko 1658 tahi 1671-vuoden painos (*sign. A*), on seurattu, sekä edelleen 1684 (*sign. C*) ja 1752 (*sign. E*) v:ien, vaan ei Tukholmassa Kun. Kirjastossa löytyvää 1693 v:n painosta. Paino alkulehdellä on rekonstrueerattu 1684 painoksen mukaan. — Virsikirjoissa v:ien 1646—1800 välillä julkaistujen ajan-tietojen teksti on painettu *signum*-kirjaimen osoittaman alkupainoksen, joskus jonkun samaan ryhmään

¹ *Magnus Tavast Virmoensis,
Gentis bonæ spei natus,
Ut à Papâ laudatus,
Sic à Rege redamatus,
Diu Fennis floruit.*

kuuluvan myöhemmän painoksen mukaan. Tämän aikuiset ajantiedot ovat usein niin täynnä painovirheitä, että kävisi vaikeaksi panna kaikki eroavaisuudet tekstiin, etenkin kuin kirjoitustapa oli niin epävakainen, että esim. kirjoitettiin eri painoksissa: Veneläinen, Vänäläinen, Vänäläinen ja Venäläinen. Kuitenkin olen ottanut tärkeimmät kohdat tekstiin. Hakasien [ ] väliin on pantu tässä ja seuraavissa sarjoissa allekirjoittaneen oikaisuja ja lisäyksiä.

Sarjaan 1813—85 olen sitä vastoin pannut pääasiallisimmat eroavaisuudet myöskin kirjoitustapaan nähden, syystä että Suomen kielen käyttäminen askelettain tällä aikakaudella rupee vakaantumaan. Syvällisempää tekstikritiikkiä tuskinkukaan voinee kohtuudella vaatia, etenkin kun lähdekokoelma Yliopiston kirjastossa aina on käytettävänä, jos mahdollisesti kerta joku tutkija haluaisi syventyä nimenomaan puheena olevaan seikkaan.

Flemmingin, Walleniuksien ja Henr. Matthei'n päiväntapahtumain luetteloista ja kokoelmista sekä Valkealan historiakirjasta olen suomentanut kaikista tärkeimmät ajantiedot toivossa, että näidenkin Suomen miesten kirjoittamat muistiinpanot ovat jostakin merkityksestä, samoin kuin kansanomaiset ajantiedot ja allekirjoittaneen lopussa antamat lisätiedot ruhtinaiden matkoista Suomessa.

Vihdoin saan lausua kiitokseni Suom. Kirjallisuuden Seuralle siitä, että olen saanut „Suomalainen Ajantieto“-kokoelmani julkisuuteen. Kirkkohistoriallinen Seura, jolle ensin tarjosin kokoelman, oli sitä mieltä, ettei se sopisi seuran julkaisuihin. Luuloni, että se etusijassa kuuluisi viimeksi mainittuun seuraan, perustui siihen, että kokoelma koskee etenkin maamme kirkkohistoriaa ja että Agricola, Laurentius Petri, Carl Rein, Jonas Raumannus, Gezelius, Nic. Tolpo, Henr. Heikel ja And. Liljefors, kaikki ovat olleet kirkon miehiä.

Lohjan Pappila, Syyskuussa 1910

Ad. Neovius.

MICHAËL AGRICOLA:

Ulcupuhe sen wdhen Testamentin päle

pagg. b—bij

[Painettu 1548]

Sille Wodella
omalaiset
hristituri
alit.

Hemalaiset
hristituri
alit.

Carialaiset
hristituri
alit.

Mahdais nyt iocu sano/ Ah iossa mine tieteisin/ quinga
eli costa teme Somen maan Cässa öbi Christituri tullut. Sihē
lyhikeisist nein wastatata/ Ette Anno Christi incarnati. 1150. Rotzis
woswalittin yri Kuningas/ nimelde Eirck Sedwarin poica ionga me
nyt S. Ericki cutzuma/ ioca sille samalla aijastaijalla/ quin hen
Kuningari tullut oli/ rupeisi aijattelemä Christusen Vskon mös tehen
Somē man wosleuitterens. Eeri sen teden tanne swren Sotawäen
lughun cansa/ ia piti S. Henrickin mötens/ ioca Vpsalas Pijspar
oli/ asetti nin sedhan Somalaisē wastan/ ioca mös Finniri
cutzutan/ ylitzewoitti heite otti sijte heite Armohons ia ysteuerens/
ia annoi sarnatta Jumalan Sanoiia heiden edefens. Ja quin
hen Cotians meni/ ietti hen tesse S. Henrickin Pijspari ia Sar-
naijari. Joca cochta mös toisna Woonna sen ielken Cooliari
lötin. Ja ette hen oli Engelandist fughunen. Senteden mös
aina sijte tehenasti/ ombi tesse Hijppacunnasa ninquin muisafi
Eatinan Kieli Kircoisa/ Seurakunnisa/ ia Jumalan palueluges
alati ia enemitten prucattu ia harioitettu. Jota mös ne Wanhat
Kircon Ramatudh/ quin firkoissa leuteen wiele nyt/ iulkisesta
todhistauat. Ja tesse wirghalla Somalaiset ensin tulit Christituri.
Mutta Anno domini. 1248. nin yri toinon Erick Kuningas/ Lespe
licanimelde/ lehetti swren Sotauäe tanne Somē maan/ henen
wäwuyns Birger Jerlin cansa/ ioca sen Wäen Pämies oli/ ia
ylitzewoitti Hemalaiset. Mutta hen heite wainoisi ia ahdisti
siheasti/ ette he annoit heidens Castetta ia Christituri kääte. Nijlle
hē sis annoi rauhä Hengens ia Tauaräs päle. Waan nijlle
muille Christitömille/ eipe hen ychten rauha andanut sihenasti
quin he Vskon wastanotidh. Ja tesse modholla Hemalaiset
ensin tulit Christituri. Edespein ombi taas tieteminen ette Anno
dom[i]ni. 1293. nin se HErra Torgil Rotzin Marschi/ cocosi palio
Sotacässa ia lehetti sen Carialan maha. Sille ette ne Carialaiset
teit aina wahingota Hemeen ia Somen maan päle. Ninquin ne

mös olit aina swri wahingoita ennen tehnyet Christitudhē päle. Ja silloin Carialaiset yltzewoitettin Rotzalaisist. Jotca silloin cochta Wiburin Einnan ia Caupungin rakensit. Carialaisten ia Wēhelaisiē asettamisegi. Ja nin telle taualla mös Carialaiset ensin tulit Christituri/ ia kätijn Christin Vstohon. Neiste mös

RandaCansat.^{ny}t kysle aruatan ia merckiten/ ette se Wdhen maan Randacanssa/ Eotolaisit. Borghon ia Rasburin Eāneis/ ette mös caiki Eootolaisit/ Ca- Calandeiſt. landis/ ia Pohialaiset/ iotca wiele tenepene Rotzinkielille puhuuat/ Pohialaisist. ouat ollut Rotzista eli Gollandista ensin wloſtulleet. Sille ette

Vſtain temen
maan puhe
tanoista.

coſta nämät Christittomet Somalaiset/ iotca silloin Pacanat olit/ ia manderis asuit/ tachtoit Eootolaisija/ tauans pereſte wahingoitta/ Nin heille olis tila ollut taicka Wenhelle eli Eaiualla cochta Rotzin wältte turua ia apu ſielde/ ninquin Eangoiſtans ia yſteuiſtens pytemen. Senteden he ouat cauuan ennen Christitudh olluet/ quin ne mwddh temen Somen Hijppakunnan ia maan Aſuuiſet. Nyt wimein/ waicka neiſſe Canſſoiſa ouat moninaiset Kielet eli puhen tauat/ nin/ ette cuki neiſte Maſkunniſt/ iſtatin murta toiſen Maankieliſte/ quitengin ette teme coco Hijppakunda Somen magi cutzutan/ ioca ombi ninquin mwiden Aitei. Sille ette hē ensin tuli Christituri/ ia teſſe Turuſſa ombi Maa- funnan Eme kirko ia piijpā Stoli ia Iſtuin. Senteden ōbi teſſe P. Wdhen Teſtamentin kirioiſſa Somenkieli enimiten prucattu. Ja mös hādhen teden/ coſta tarue on anonut/ ouat mös mwiden kielet/ puhet ia ſanat tehen ſiſelotetud. Ja ei jhme ole/ ette teſſe Hijppa- funnaſa nin moninaiset puhet ouat. Sille/ echke teme coco Somen Maſkunda ombi ygi Hijppakunda/ nin ſe quitengin Seitjemen Päruchtinan Eānein iaetan ninquin Jacobus Zeiglerus Eandanus kirioittapi. Joista ſe Enſimeinen ia ylimeinē ombi ſe Etele ia pohia Some. Toinen Satacundia yleminen ia alamainen. Colmas Hemen maa. Nelies Carelia. Widges Wſimaa. Kudes Raſburi. Seitjemes Iſe Pohiama/ ilman Calandi etc. Nin ette telle malla ia Hijppakunalla nin monet ſeſe Maſkunat/ ette Kieletauat leutē/ Sille ette aina cuſſakin man Canſſas mutomat erinomaiſet puhen ia ſanan laſkut eli tauat/ toſin harioitetan. — — — — —

Nam nihil ſimul inceptum/ et perfectum eſſe conſtat. — — — — —

SYNOPSIS
CHRONOLOGIÆ
FINNONICÆ,
RHYTMICA¹

Œli

Ajan Lieto/

Suomenmaan menoist ja v-

ſcoſt/² erinomaiſeſt Suomen Biſpoist³

cungin Cuningan⁴ ajall/⁵

Eyhkäiſijn rijmein coottu

à

LAURENTIO PETRI Ab.⁶

Pastore⁷ Tamm.⁸

Syr. 44.

Rijttäkām cunnialisſia Miehiä/ ja meidām Iſiäm/ yh-
tā toiſens jälkeen. Monda cunnialist työtä on HEr-
ra tehnyt heidän canſjans. He owat jaloia töiä teh-
net. He owat caicki aicanans ollet ſijtettämät/ ja
niſcauwan cuin he elit/ ſuures cunnias pidetyt. He
owat rauhas haudatut/ mutta heidän nimens pyſy
ijancaidſiſeſt.

T U R U S A/

Brändetty⁹ Pietar Hanſonilda

Anno 1658.

¹ Sic A; CE RYTHMICA. ² C; AE uſcoſt. ³ A; C Biſpoist, E Biſpoista. ⁴ C; A Cuningan. ⁵ AC; E ajalla. ⁶ A; CE Ab: ⁷ A; C Præp: & Pastore; E. Præp: ⁸ E add. Jonga nyhviſijn aicoin ſaacka. Äitin kieles taſallisilla Runoilla, on liſännyt C. H. ⁹ A; C Waſtudeſt prän-
dätty Johan Winterilda, Cuning:da Booktr:da Wuonna 1684. E Prän-
dätty Directeur. ja Cuningallſjelba Kirjan-Pränttäläidä Suuren Ruh-
tin. m. Suomeſ JACOB MERCKELLilda. Wuonna 1752.

Anno
Christi
1150.
Rex
Sueciae
102.
S. Eric.

1151.
Caro-
lus VII.

Canu-
tus.

1178.
Suerch.
III.
Ericus X.

Johā. I.
Ericus
XI.

1249.

Sissa juuri Suomenmaalle
Päpär pandu pacanoille
1. Henrick ensin Engelandist,
Sepä seurais tänne Ruotzist
Gorkiat Grid Cuningasta
Suomeen silloin cullkewaista;
Se sit Suomes kansaa casti,
Suomalaiset uscoon saatti.
Jota Pacanat pahar panit,
Laca ajoit, tyhmästä tapoit.
Sijhen siaan sitt ainiaan
Toimitt¹ Sumal toiset pian.
2. Her Rodolph² Wästgötin Maalda
Opett sitten Suomen Saarta,
Guurilaisild Jangir wietin,
Guurinmaalla cuoliar lyötin.
3. Colmas Her Folquinus Ruotzist.
4. Meljäs Thomas Engelandist.
Cosca Wuotta sata cului
Sitt cuin Suomen usco tuli,
Birger Järli jalo Herza³
Samoisi se Suomeen kerzan,
Samois Hämesen Huowinensa,
Woitti Hämen Joukoinensa:
Pacanat siel caidki käänsi.
Uscoon oikial⁴ Opill wäänsi;
Hämeen⁵ Linnan lujan rakens,

So-

¹ Sic C; E Toim. ² E Rudolph. ³ E Herra.
⁴ sic E; C Oikial. ⁵ E Hämeen.

Johon jällen jätti Wäkens,
Coht sitt Ruotzisa perusti
Suuren Stockholmin kirjusti.
5. Sitt Pispān oli Wästgötist
Bero 6. Nijn Ragvald Östgötist.¹

He Rändämäel haudattin,
Cusa Duomiokirko pidettin.

7. Her Catillus Westgötist taas
Oli Pispāna Suomen Maas.

8. Sitt Her Johan Sigtunasta,²
Wietin Upsalaan Suomesta.

9. Maunus sitten sijrri³ sian,
Guta caidki kistit ijan,

Ruscol⁴ syndyn Pissa Suomeen,
Cosca wihdyi wieray Tuoneen,

Vnicangarell cannettin,
Turcuun⁵ ensimmäis haudattin,

Torkil tain Pispān ajalla
Woitti caidki Carjanmaalla;

Caidki oikian uscoon käänsi,
Wiburihin Linnan wäänsi.

10. Tuli taas Turcuun Her Ragvald,
Niwan oppen Ahwenan Maald;

Jonga ajal⁶ Wenäläisild,
Häpiällä⁷ häjynlaisild

Turcu tuhille poltettin,
Kirko kiwinen poljettin.

11. Sitt Her Bengti Upsalasta.

12. Jäl⁸ Her Hemming jamaist maasta.

U 2

13. Nijn

1250.
Walde-
mar.
1260.

Magn:
Ladu-
lääs.

1281.

Birgē-
rus.

1293.

1318.
Magn:
Smeeff
Eri. XII.

¹ Sic E; C Östgötist. ² sic E; C Sigtunasta.
³ sic E; C sijrri. ⁴ sic E; C Ruscoll. ⁵ sic E;
C Turcun. ⁶ sic C; E aja. ⁷ sic E; C Häpiällä.
⁸ sic E; C Jäl.

- Albert.
1370.
obiit.
1374
obiit.
Marg.
1412 ob.
1412.
Ericus
XIII.
Christ.
Carol.
VIII.
1452.
1450.
Christ.
I.
1460.
Steno
Sture
Gub.
Regn.
1489 ob.
1489.
Johān
II.
1500.
Svanto
Sture.
Gub.
Regn.
1507.
13. Nijn Her Henric Hermān huoneſt.
14. Johannes Petri jäll Suomeſt.
15. Johan Weſtphali Turuſta,
Wihdoin wiijaſ wiljaſuofa.
16. Bero Balcki Behmalainen
Jäll oli Piſpan Suomalainen,
17. Maunus Lawaſt Wynnämäeſt,
Hywin ſyndyn hywäſt Wäeſt;¹
Täſtä Pawi paljo piti,
Cuningaſ canſ tätä kiſtti.
Suomell ſuurex Hywyderi
Pyſhi Piſpana wanhaſi.
18. Meſtar Oloſſ ſaawui ſian
Piſkiön Rungioſt Piſpan Tilan,
Hywi töitä paljo teli,
Cuta cuollutt' kiſtti Wäki.
19. Sitte Meſtar Conrad Bitzi,
Joca Opiſ oli wiſzi,
Aniniemen Adeleiſta,
Turun Linnan turwaiſta.
20. Meſtar Maunus Särkilahdeſt,
Suomen hywäſt Heraswäeſt,
Wlöſotet ylimmäiſild,
Mina kiſtet alimmaiſild.
21. Meſtar Lauritz Suuripää
Turculainen wiijaſ tämä
Piſlarens canſ caickein' oli,
Juuri Jumaliſeſt cuoli.

22 Me=

¹ sic C; E wäeſt.

22. Meſtar Johan Paraiſilda,¹
Sanoi pian ijäiſt Ilda,
Cutta pala Rindaan painui,
Huikia tuttin Calman Haju.
23. Her Urwei Kurki Laucoſta,
Syndhnyt ſuureſt Suguiſta,
Oli Piſpan orian² ajall,
Coſca Juuti julmal tawall
Ryöſti Kuotzin, ryöſti Suomen,
Jumal coſti Juutin Juonen.
Nämät caid' ehk Canſaa³ caſtit,
Pawit cuiteng erimäſt eſtit;
Enä paha palwelit Pawi,
Guin oikiaſt Opiſt otit waari.⁴
Nyt olcon Riſtoſ Jeſuren,
Joca lähet Lutheruxen.
Sepä Opiſ ſelwäſt ſelitt'⁵
Pawin eryxiſt meit' eritt'⁶
Ehk ſe ſaarnaiſ Saſalaiſill,
Gulſip' Sana Suomalaiſill.
Guin tuli cuuluis Cuningaſ,
Göſta juur Kuotzin Ruhtinaſ,
Se ſamoitt'⁷ Juutin juonen taan,
Wapahſt waiwäſt Suomenmaan,⁸
Opiſ ſaatt'⁹ oikian Maacundans,
Saarnajat ſelwät Seuracundans;
Pawit pahat Kuotzalaiſet
Selit jekä Suomalaiſet,
Min Apſtolein Saarnalla.

1507.

1510.

1510.

Stē St.

junior

R. G.

Christi-

erng. II.

Tyräng

1521.

D. Lu-

therg.

1517.

Gusta-

vus I.

1522.

A 3

Ratt

¹ sic A; CE Paraiſilda. ² sic A; CE orjan.
³ sic CE; A Canſa. | ⁴ sic A; CE wari. ⁵ sic
A; CE ſelitt. ⁶ sic A; CE erit'. ⁷ sic A; CE
jamoit. ⁸ sic A; CE Suomen-Maan. ⁹ sic A;
CE ſaatt.

1528.

Ratt' Lutherugen tawalla.
 Gutta Wuotta cuusi cului,
 24. Her Martin Skytt Bispax tuli;
 Hämejä se Abdel asui,
 Jonga Poica Papix paisui.

Waan jo ennen ensimmäissä¹⁵

Lutherugen Oppi¹ tässä

Mestar Pietar Särkilahdest²

1522.

(Joc' oli tullut Sarast Sahdes)

Dikein opetti Turusa,

Kylis, Kirkois³ ja Schouluisa,

Ettei Paawi palwellaisi.

Mutt' ain' Jesust⁴ muistetaisi.⁵

Ja cose⁶ itze Bippa tuli,

Jot' wanha ja nuori cuuli,

Sepä pawist⁷ perät eroitt⁸

Ruotjis, Suomes Kirkon menot.

Tai Lutherugen tawalla,

Räski messut⁹ Mänmaalla,

Latinan Paulut pojes hajot¹⁰,

Mungit, Runnat ulosjamot¹¹.

Saarnaus lähett¹² Suomalaisill,

Hämäläisill, Garjalaisill,

Rijttä Jesust¹³ Mitin Kielell

Eikä käydä Pawin tiellä.¹⁴

Piti waarin Kirkoist, Schouluiist,

Menoist pyhist, Luguist, Pauluist,

Gahderan caunist Ruorneaista

Walitz Turust, Wijburista,

Maille

¹ E Oppii. ² sic CE; A Särkilahdest. ³ sic A; CE kirkois. ⁴ sic A; E Mutt ain Jesust'. ⁵ sic CE; A mustetaisi. ⁶ sic A; CE cose ⁷ sic A; CE Pawist. ⁸ sic A; CE eroitt. ⁹ sic A; CE messut. ¹⁰ sic A; CE hajot, ¹¹ sic A; CE ulosjamot. ¹² sic A; CE lähett. ¹³ sic A; CE Jesust. ¹⁴ sic A; CE Tiellä. ¹⁵ sic A; CE ensimmäissä.

Maille muille matustaman,
 Mestareiri menehtymän,
 Tarper suurer Suomalaisill,
 Bissan cuiteng¹ culuturill.
 Gosca caidi caunist jääsi,
 Lepoon sitte wijmein pääsi.

1550.

25. Mestar Michel² Agricola

Syndyn ulias³ Udellmaalla,⁴

Turun Schoulumestari; säättin,

1538.

Sijtä wijmein Bispax wäättin,

1554.

Suomer Kirjoi käänsi Präntijn⁵

Joiht⁶ on Bsi Testamenti

Psalmi-Rucons-Käsi-Kirja,

Joit oppiman ole wirjä.

Gosca Wenäjäläpä palais,

Picaisfeld täälä pojes halais.

1557.

26. Kienä Ruotzi Mestar Petrus,

1558.

Rijald nimeldä Follingus,

Sepä Suomes hywär luultin,

Jopa cohta pahar cuultin:

Tätä Gansa se cadetti,

Miwan palion ain ahnetti.

Guin pääl cauwan cannettin,

Wirca toijell annettin;

Ericus

Jona Wuonn' Weljeret⁷ sodit,

XIV

Erick, Johan yhten otit.

1563.

27. Paulus Juusten jalo Mies,

Turun, Wijburin tawat ties;

A 4.

Tur-

¹ sic A; CE cuitengin. ² sic A; CE Michel. ³ sic A; CE ulias. ⁴ sic CE; A udelmaalla. ⁵ sic A; CE Pränttijn. ⁶ sic A; CE Joiht. ⁷ sic CE; A Weljeret.

1563. Turcun tai Wijburist tuli,
 1554. I. Gusa Piipan¹ ensimmäis² oli.
Johannes III. Wenäjäl waeldaan pandin,
 Gusa pahoin canja² mendin:
 Wuotta colme fangiutta
 Kärjei cowa angarutta.
 Tuli tai wijmein Turcuhun
 1576. Cuoli siellä sitt Sulcuhun.
 1580. Sitt oli suuri³ Ystävuoosi,
 Jona monda Suomes cuoli.
 1583. 28. Sitte Piipa Laitilasta,
 Papin Poica Pappilasta,⁴
 Mestar Grid Gridin Poica,
 Joca Opi⁵ oli oikia;⁵
 Mieh⁶ se cuin jeltwä⁷ nähtin,
 Cuningas Johald Abdelir tehtin.⁶
 1594 *Sigismundus.* Kirjoitti se caunin Kirjan,
 Suomenkielisen Postillan,
 Catechismuren, ja munta.
 1588. Joisa on wanha⁷ ja uutta
 Tain ajalla Rutto Suomes,
 1603. Lijckui liki joca Huones.
 1593. Turcu paloi Tupinensa,
 1600. Kirko kempi Kelloinensa,
Car. IX. Ruja Sota sitten oli.
 1597. Claus Flämning canja⁸ cuoli,
 1599. Heru⁹ Carlei tuttin tuimar.
 Abdelill monell surfiar¹⁰ surmar.
 1601. Sitte haikia hallamuoosi
 Tuotti monda Tuonen luogi.

Jään

¹ sic A; CE Piipana. ² sic CE; A canja. ³ sic AC; E Suuri. ⁴ sic AC; E omitt: Papin Poica Pappilasta. ⁵ sic AE; C oikia. ⁶ sic AC; E tehtinut. ⁷ sic A; CE waantha. ⁸ sic A; CE canja. ⁹ sic A; CE Herttu. ¹⁰ sic AE; C futiar.

- Jään Sulut weit Turun Sillan,
 Walke poltti Turun Linnan.
 Pyrstö Tähti ilmenepi.
 Nuring armas pimenepi.
 Keisar alca Sazan Sodan,
 Saatta monell¹ Cuoleman cowan.
 Gösta Adolph woitti Rijan,
 Sijrryi siellä Prysijn pian:
 Waan jo ennen Wenäläisild,
 Saatti Rauhan alammaisill.
 Mätäjärmi paloi Turus.
 Piipan cuollost oldin jurus.
 Piipat wijsat Wijburis² olit,
 Joca Herras³ elit, cuolit:
 II. Mestar Grid Härtäpä Suomest.
 III. Mestar Oless⁴ Olimäest.
 29. Turcun Kuotjist Rothovius,
 Mestar Isacki Smolandus.
 Bro ulias,⁴ taitawa Lawois,
 Oikia Opi⁵, jeltiä Sanois,
 Joca Piipar luodun luotu,
 Pappi paneman Suomeen⁵ juotu.
 Sepä Suomest jurun piti,
 Sitä kirjatoingin⁶ sijtti.
 Corfian Echoulun, Gynnasiumin
 Toimit Turcun kyllä caunin.
 Sitt Her Pietar Brahen amust,
 Drotningin⁷ Christinan Armost,
 Academian Suomeen saatti,
 Kirjan Prantäjän Turcun tuotti.

A 5

Ah

¹ sic AE; C monel. ² sic A; CE wijburis. ³ sic AC; E Herras. ⁴ sic AC; E ulias. ⁵ sic A; C Suomen, E juomen. ⁶ sic A; CE kirjatoingin. ⁷ E Drottningin.

1612.
 1614.
 Gustavus 1618.
 Adolphus 1621.
 1618.
 1621.
 1626.
 1611.
 1624.
 1625.
 1578 obiit.
 1627.
 1630.
 Christi-
 na
 1640.
 1642.

- Ah mun armast Isänmaata,
 Sangen fuloist Suomen Saarta!
 Eij¹ fill' mennä Saran Besill,²
 Oppi corke cotton käsill,
 1628. IV. Mestar Niles Wiburijn³ wielä
 Tuli Piipar tain ijällä.
 1630. V. Mies wijas Mestar Gabriel,
 Oli sitten Piipana siel;
 Turus toimell Teinei opett,
 1641. Piipar⁴ pian Isäns lopett.
 VI. Mestar Pietar Bingge jällen,
 Piipar pandu Maalle sillen;
 Herra⁵ hywä Hämäläisill,
 1656 ob. Kelpais tai cans Carjalaisill.
 1630. Suuri Gösta Saraan⁶ saawui,
 1632. Siellä suurest woitoist⁷ caadui.
 1629. Rutto Turus oli tuisia.
 1630. Surma Silmäin edes surkia.
 1644. Juuti miecas wielä fodei
 1645. Hädäs rijdan⁸ rieten sowe.
 1648. Jumal⁹ sowingon Sarast annoi,
 Keisar cowan Balan wannoi.
 1649. Sitt oli callis Catoruosi,
 1650. Moni Näljän¹⁰ hädäs huusi,
 Mut¹¹ tai Piipa Birgerin Poica
 Kirdoi corjais ioca aica,
 Turun Kirkon¹¹ caunijst caunist,
 1644. Caton caiken Bastell wahwist,
 Hywin eli, hywin opett,
 1652. Hywäst wijmein Isäns lopett.¹²

Guin

¹ sic A; CE Ei. ² CE meill. ³ E Wiburijn.
⁴ CE Piipar. ⁵ CE Herra. ⁶ sic CE; A Saran.
⁷ CE Woitoist. ⁸ CE Rijdan. ⁹ sic A; CE Jumal.
¹⁰ CE Näljän. ¹¹ sic CE; A Kirkon. ¹² sic A; CE
 versus „1652 — lopett“ ad paginam seqv.

- Guin tätä Suomi suurest juri,
 Annoi Jumal Armost juuri
 30. Doctor Gisel Petreuren,
 1652. Ruotzis shndynen, Suomen¹ suostune
 Teineil² Turus Raamatut³ pyhät,
 1629. Tai kyll tuttei Kirjat hywät.
 Turculaisij⁴ Kirkoheran,⁵
 1634. Opett⁶ oikein monin keran.
 Biblian Suomek tulkitz Suomek,
 1642. Gaisell hywät Heran Huonell.
 Andoi monda muuta prantijn,
 Joilla wirehdens näytti.
 Ett näin Wirastans waarin piti,
 Sill oli Piipar tuleman⁷ witi.
 Olip oike Opettaja,
 Siwehten⁸ totuttaja.
 Eij⁹ se rämeill¹⁰ räyhäille,¹¹
 Gitä juopun Juomingeille.
 Christin itzens waeldaan anda,
 1655. Orpanellens Gruunun¹² canda.
 Carol. Paloi Turun isoi puoli,
 Gust. Jota monen¹³ Sydän cuoli.
 1656. Guin¹⁴ puoltoista¹⁵ Wuotta cului,
 Piipar Hengi Rinnoist riutui,
 1657. Ah tät¹⁶ aica, aica camall!
 Baiwat monet monell tamall:
 Tauti tappa taitawat,
 Sota waimutta Baldiat:¹⁷
 Puolacat puskiat wäijy meitä,
 1655. Keisar, mond muut autta¹⁸ heitä.
 1657.

Benä:

¹ sic A; CE Suomen suostunen. ² sic A; E Teinel.
³ sic A; CE Ramatut. ⁴ sic A; E Turculaisi ⁵ sic AC;
 E Kirkoheran. ⁶ sic A; CE Opett. ⁷ sic CE; A tn-
 leman. ⁸ sic A; CE Siwehten. ⁹ CE Ei. ¹⁰ CE rä-
 meill. ¹¹ sic C; A Rayhaille. ¹² sic CE; A Gruun.
¹³ sic CE; A mouen. ¹⁴ sic AC; E Guin. ¹⁵ CE puoli
 toista. ¹⁶ CE tät ¹⁷ CE waldiat. ¹⁸ sic CE; A autta.

1656. Benäläinen vielä sitten,
Läpi käy Maita läpimitten,
Miehet, waimot, monell Murhall
Suretta, surmaa¹ surkiall surmall.
1657. Rutto Ruotzis, Suomes, Kesois
Rijas, Narwas, Wijburis, Wirois.
1657. Juuti² juonicas vielä soti,
Wälis fopi, wälis oti:
1658. Hollandikin hoila wedell.
Ollel wara mennä Merell.
1658. Brandeburgi caifet cansza³
Ahkeroitze Ruotzi ansaan.
Ah cuing saartan Saarta tätä
Mones paicas näky hätä.
Sota surma, Tauti⁴ tappa,
Ket⁵ eij wijmein kijnni⁶ nappa:
Guules cuiteng Suomi culda,⁷
Sanomat janon, muista mulda;
Gulki cuuluisa Cuningas,
Ruotzin crunattu Ruhtinas,
Carl Gösta cannuccainen,⁸
Sangar jangen woimallinen,
Pusti puskei Puolacoita,
Jumi⁹ Juutei juonicoita
Hajott¹⁰ Hähdet Wihollisten
Wiekain wesill olewaiſten,
Toimit Turwan tuocalaiſill
Suomalaiſill, Carjalaiſill,
Carcott¹¹ canwas Benäläijet,
Hajott Häpiäll häjynlaiſet.

Mut=

¹ sic CE; A surma. ² sic CE; A Juti. ³ sic CE; A cansa. ⁴ CE tauti. ⁵ CE Ket. ⁶ sic A; C Kijnni, E Kiinni. ⁷ sic A; CE Suomiculda. ⁸ sic E; C cannuccainen, A cannuccainen. ⁹ sic A; E Jumi. ¹⁰ C Hajott. ¹¹ sic E; A Carcot.

Mutta waipui wijmein waldia
Jänmaan tai hywä halbia,
Waldacunnan cocon cutzui,
Göteborijn, cusa nuckui. 1660.
Tästä tuli Ruotzalaiſill,
Suru sekä Suomalaiſill,
Surkiasit surit Saralaiſet,
Waiſiasit waiſitit Wirolaiſet.
Riſtos cuitengin Jumalan,
Gunnia corkia Gaickwallan;
Joca Rijdoiſt Rauhan ſaatti
Wiholliset caaſi caidi.
Andoi Rauhan joca culmalda, 1660.
Miett Juutin Juonet julmat,
Suututti pojes Puolacat,
Wäſhytti wiekat Benäläijet. 1661.
Rauha Maalla, Rauha Weſill
Meno hywä coton käſill.
Tuli vielä Heran tuomaſt
31. Doctor Jöns Jumalan juomaſt,
Piſpar walitt¹ Baldialda,
Carl cuuluiſald² Cuningalda.³
Taitawa tai Ruotzin Dalist
Parhar arwatt Pappein pariſt,
Suotu Piſpar Suomalaiſill,
Pappein pääri Pohjaloiſill:
Nincuin enneng täällä tuttin
Guin Academia aljettin,⁴

Tän

¹ sic C; E walit. ² sic E; C culuiſald. ³ sic E; C Cuningalda. ⁴ sic C; E aljetin.

1640. Tanne tuli Professoriri,
 1649. Täällä tehtiin Doctoriri,
 Ett oli wirjä wirajansa,
 Corkeest oppen' opijansa
 1649. Täällä cutzuttiin cuuluisaan
 Bysalan Academiaan,¹
 1658. Siellä sijtt² Piipari tehtiin,
 Siellä jällens Suomeen sijrtin.
 1663. Waan cuin oppennille Riija tuli,
 Jonga Cuningassin cuuli.
 Piipa täällä pojes cutzuttin,
 Saarnamiehet asetettin
 Pääcaupungin Ruotzin Rannall
 Kirkkoher:ar Ridderholmall.
 Gusta nytt culkee cummingijn
 1671. Piipan Tilaan Linköpingijn.
 Sitt Superintendens Riijast,
 1665. Tuli piipar hänen sians³
 32. Doctor JOHAN GEZELIUS
 Joca opin oikian⁴ hywäst ties
 1640. Professor ennen cuuluisas
 oli Dorptin Academies,
 1649. Sitte Schedewijs Ruotzin maal
 Oli Kirkkoher:an Tilall.
 1660. Sitte Superintendens Riicalaijill,
 Nytt jäll pandu Suomalaijill
 Seuracundia holhoman
 Opill oikiall⁵ edes catzoman,

Catz

¹ sic C; E Academian. ² E Sijtt. ³ sic E; C
 siass. ⁴ sic E; C ofian. ⁵ sic E; C ofiall.

- Catz cuinga wirjä Wirajans
 Hurscas hywisä Lawoijans
 Kircoist, Schouluiht murhen pitä,
 Kirjoill' caunill autta niijtä,
 Joita wirjäst prändät anda,
 Lahjat hywät meille canda.
 Vielä Wijburija oli
 Piipan, joca pian cuoli
 1658. VII. Mestar Niles Nycopensis
 Tai Professor Aboensis,
 Hurscas ja hywin oppenut
 Kirjans kyll kijtten lutenut.
 Nytt jäll VIII. Mest. Pietar Bromius
 1666. Pappain seas pidet¹ armos.
 HCKra hurscas hywä Ijä,
 Armos heille luja Ijä,
 Että wirjät wirajansa
 Nuhtettomat neuwoijansa
 Laumas tääl caunist caitziit
 Oikiall tielle talutaijit;
 Wahwist heit hurscaita holhoman,
 Nurioita nuhteleman:
 Warjel warast wainoitten,
 Kirwot² kimbuist kiucknitten:
 Engeleilläs heitä holhoel,
 Röyhä³ Christicundas suojel,
 Ett pyhydes pyhittäin,
 Pahudest pois poiketaisin.

Ijä

¹ sic C; E pjdēt. ² E Kirwott. ³ sic E; C
 Röyhä.

*Carolus
XI na-
tus. 1655*

Isä armias auta vielä,
Mä¹ köyhild apus kiellä:²
Torju Taudit, suiſta Sodat,
Poista pääldäm waarat cowat
Armos anna Lahjas laina,
Meidän Cuningallem aina;
Ett menesthis hywis Lawois,
Ja Cuningallis³ awuis
CUNING Cuningas caunucainen,
Isänmaan Isänd ihanainen,
Mwur, Mlor ylimmäiſill,
Turwar, Tuer alammäiſill.
Laupias Isä Her⁴a⁴ hywä
Suo meil aina sanas pyhä,
Että Ruotzis, Wiſburis, Wi⁵rois,
Suomes juures, Kylis, Kircois
Oliſit oikiat Opettajat⁵
Opin oikian jelittäjät.
Pidä Piſpat Papit meille,
Ojendamas oikiall tielle,
Joiden awull uſcon cautta,
Jesüs täälä Taiwaseen⁶ autta.
Anna HERRA Rauha caikille Maacunnille,⁷
Onni ja Terweys cullekin Säädyſle.

LOPPU.⁸

¹ sic E; C Mä. ² E kiellä. ³ sic E; C Cuningallis. ⁴ E HERRA. ⁵ sic E; C Opettajat.
⁶ sic C; E Taiwaseen. ⁷ sic C; E Maacunnille. ⁸ E omitt. LOPPU.

CONTINUATIO.

S Etä caunis Rijtorella
Cunnioitta cuolleita,
Muistaa muinaisten menoja
Miesten muistos mainittawain;
Että tieto tarpellinen
Isän-Maan Esi-Isistä,
Cuinga suurella surulla
Dwat ennen eläisänsä
Wirasansa waitiasa
Tehnet työtä toimesansa.
Tät on tarcast tarcoittanut
Maan-Mies muinen mahdollinen
Pappi tarka Tammelasa,
Tammelinein taitawitten
Esi-Isist endisistä,
Präntin päälle pannesansa
Ajan Tiedon, tietäremme
Muinaisista muutorista
Cungin cuulusan ajalla
Piſpan Suomen Seuracunnis.
Tätä tointa taitawata,
Tarpellista tarkautta
Rijttelisin kiiwahasti,
Samoin sulhan Suomen kielin
Menoin muistor muuttuwaisten
Laulain liſäisin lopulle
Miehet suuret seurawaiset,
Josma wirsis wickelämbi,

B

Runo:

SYNOPSIS — — RYTHMICA, — — uscoſt — — Piſ-
poista — ajalla, — — *Præp: Tamm.* Jonga nykyiſijn
aicoin jaacka, Äitin kieleſ tavalliſilla Runoilla on liſännyt
C. R.

TURKUSA, Prändäty Directeur. ja Cuningalliselta
Kirjan-Präntäjäldä Suuren Ruhtin. m. Suomes
JACOB MERCKELLildä. Wuonna 1752.

Runo seppä selkiämbi.
 Cuule cuiteng cormillasi,
 Laske lahjari, Lusia,
 Työni tylsästi taottu,
 Eikä sijwoon silitelty;
 Mä tily tyynni tutki,
 Laita lijari likille
 Birren weisatun wicoja.

Goſca cuolo Gezeliuren
 Banhan wiraast waiwuttapi 1690.
 33. Poica ſijrtypi ſialle,
 Gaima caikiſa Jänſä.
 Nopſan nuoruden ijällä
 Tuli tuturi Turuſa,
 Nſiaſti Nſjalola,
 Luki Lundija lujaſti.
 Site culkepi cotoa,
 Mateuſtapi muilla maila,
 Etzi Academiaita
 Oppimaja Oppineita.
 Tuolda Turenhun tulepi,
 Täällä tehdän Doctori,
 Pannahan Professori. 1679.
 Sitte Superintendenti
 Nli Narwan yletähän; 1681.
 Guſta kilwan cutzuttihin,
 Pyhitettin Piſparemme,
 Oman Jänſä iſtuimelle. 1699.
 Täjä wiras wiriänä,

Wart-

Bartioſa walwowaiſna,
 Tefi kirjat kiwaimmat,
 Joitten Lucuun luettawat
 Selkeimmät ſelityhet
 Päälle Biblian Pyhimmän,
 Jotea Jſä eläijänſä
 Alloi aiwan oppeneſti,
 Mutta jätti jälkehenſä
 Päättettäwä Rofaldanſa.

Silloin waiwoill waiſioilla
 Suomi rauka ſuomittihin,
 Goſca coco colme vuotta
 Waila wainiot jywiftä 1696. ſeq.
 Mitat aiwan awojoinna:
 Täſtä nälkä nurkiſamme,
 Culki cuolema cotohon;
 Että suurella ſurulla
 Turun lauman laituimella
 Cuului cuolluitten luguſa
 Näliſtyriſ näändyneitä
 Cuuſikymmeniä tuhatta.
 Wielä Wirois, Wijburia,
 Ruotziſ, Suomes ſurkiſti
 Rutto cauſia cadotti, 1710.
 Tuotti tuonelle tuhanſin
 Jhmift ilmas elämäſtä.
 Mica wähäinen wälillä
 Muuttui murhe muſtemmari,
 Goſca wäki Wenäjälä
 Suomen ſaarehen ſamoifi:

B 2. Enſin

Ensin woittapi Biroisa,
 Vislandin lujimmat linnat,
 Narman muurin mursi maahan,
 Rijsti Rigan, Rāwelingin. 1711.
 Caasi Carjalan alansa
 Rāfisalmen saalihigi. 1710.
 Sielbā sijrtypi sodalla
 Bihasanfa Wiburihin,
 Jonga pijritti pacolla,
 Waasi waldans alaiseri; 1710.
 Tästä tie edesä auti,
 Portit Suomes salwatoinna.
 Suomen Pojista suruisen
 Pimon täysi tähtehitä
 Pidit päälle Pālfānellā 1713.
 Cowin kylpiwät Kyrōisā, 1714—19
 Molemmis menestymätä Febr.
 Ettei estehit enāmbi
 Bieraan woittajan wihalla;
 Mutta maasa matcusteli
 Menestyres mielbā myöden,
 Teki murhat murhetoinna,
 Rijsti, ryösti röyksiästi:
 Läxi Lāndis puolellekin
 Ryöstämähän, ryöwämähän,
 Pohjaamyöden poltamahan. 1716.
 Sill oli poikes peljättäjä
 ENNE cuuluihin Cuningas,
 Wenäläistä witzoimasta,
 Mendamast Augustusta,
 Juutin juonet estämästä,

Ty-

Ingö Turkein Tartaritten
 Paennunna Pultawasta, 1709.
 Gusa corjat cucoisturet, 28. Junii.
 Menomme menestymäinen
 Gorkialda callellensa
 Louckandupi liucastupi.
 Tästä tohti tappelulla
 Preusi pyytää Pommeria,
 Jopa Juuti joukoinensa
 Cohden Skonia cokea,
 Gusa cown cohdelbihin 1710.
 Steenbokilda poikinenfa.
 Baan ei wāsy wāijymästä,
 Sodall poike Pommerihin.
 Meildā waara Wenäläisen
 Piipan pacotti pacohon 1713.
 Yhnnā muuta yhderätä
 Ruotsijn hahden hartiolla.
 Tuold ei tainnutcan enāmbi
 Tulla Turcuhun tacaihin
 Oman luori laumaisensa,
 Sillä Maalla mainitulla
 Gultu cuoleman cujille. 1718.
 Sinā vuonna walittapi
 Waiwutettu Waldacunda
 Palainnehen Benderistä
 Timurtaschista tacaihin 1715.
 Cuningahan cuolendota,
 Joca aiwust ammuttuna
 Luodilla läpäisewällä,
 Maa-

Maahan mustan murhen syryi
 Norjan Hallis notkistupi.
 Täällä tulles Tammi-cuulla
 Sotamiehet surkeimmat
 Pahoin pakkaies palelit
 Turmiohon Dundureilla.
 Moni heitti heicon hengen,
 Callistuiwat cangahille,
 Rinorihin kättettihihin;
 Cutca contiwat kylihin,
 Cuolit cohta tulduansa
 Guiden kädet kylmettynä
 Calwoimesta catkeisimat,
 Guiden warpahat warisit,
 Kenen rajat rammiori:
 Liha liukeis luiden pääldä,
 Candapäistä cappalehet
 Sääristä sahattamixi.
 Cuningaasta cuollehesta
 Caipaugen kipeimbi
 Armost Herran helpommaxi
 Tulee, tulles Drotningixi,
 Pääxi paimenettomille
 Cuningaisen Corkeuden
 ULRICAN ELEONORAN,
 Ajall aiwan ahtahalla,
 Jolla Kysä Kuotzin rannat
 Raiiskais raateli rumasti,
 Cauniijt Caupungit, kylätkin
 Meren rannoille raketut
 Tuotti tuhaxi tulella.
 Jälken vuoden waimalloisen

1718.

1719.

Drott-

Drottning tahtoi toimestansa
 Candaa callijn culda Gruunun,
 Hallituxen helmastansa
 Mielisuosin Miehellenjä
 Herrall Heszen Gajzelista.

1720

Poikettamme puhuman
 Siippacunnan Halbioita
 Idäisellä istuimella:

IX. Doctor Pietar Bångi pandu

1695. obiit.

Wartiari Wijburija,

Ennen Turus taitawasti

Theologian tutkistellut.

Sijhen jiaan siirrettihin

X. Pietar Laurbeck Pappein pääxi

1696.

Goulun corkian Turusa

Opettajasta otettu.

1667.

Hänen päiwäns päätettyä

1705.

Turusta tulepi Doctor

XI. DAVID LUNDI tarka toimes,

Täytyipä tämängin tääldä

Poikes pyrkiä pacohon

Benäjän werisijua

Yli meren menemähän,

Cusa wietijn Weriohön

Pispan wircaa waiwomahan.

Guoldua Gezeliuren

34. HERMAN WITTE Wiroin maalda. 1721.

Oli uskon Opettajar

Suol-

Suomeen juotu Surimalda.
 Oppei nuorna ollesansa
 Widelänä Wittenbergis,
 Sielä wircoin wähtittäin
 Ylettihin ylemmälle, 1692.
 Gusta kirjnuft cutzuttihin
 Professori Pommerihin
 Tuolla tuli Doctori 1702.
 Gnypis waldis walituri.
 Wuotta wijdettä wälillä,
 Mjetettu Oselihin 1707.
 Edesfeisoi Seuracunnat;
 Josta werinen Wenäjä,
 Wiha, woima wihollisen
 Mjoi pacolla pacohon 1710.
 Tuculmihin turwamahan.
 Wan cuin waiwat waifeimmat
 Herra helpotti hywästi
 Raadaas rauhan rakennukses,
 Jonga suonut Suomi sulle 1721.
 Nuden huolest haldiamme,
 Riekkaan rauhaft Ruhtinahan, Fridr. I.
 Tämä Turuhun tulepi
 Piipar, Pääri, Paimeneri.
 Jonga cuoldua, kesällä 1728.
 Posteli molemmiin puolin
 Tuli tuima Turun tuwat;
 Wähenji wähdä puolen

Läpi-

Läpimitten Luostarista.
 Että Wijburi wenäjän
 Wallan alle annettihin,
 Piipat Borgohin pidätit,
 Gansa caunijn Coulun menon,
 Sielä aluri asuwan
 Hawaitahan Haldiana
 XII. Doctor jalon Johanneren 1721.
 Getzelinren, cuuluisimman
 Piipan Poiasta, Perästä
 Sanotun jodan suruisen
 Piipar itze paisunehen.
 Waan hän waiwoista warahjn
 Guljefeli cuolemahan. 1733.
 35. Turus tarka TAMMELIN3
 Miesi menoija siwiä
 Oli ennen eläijänsä
 Palwellut Professorina.
 Wältärenjä Wenäläistä
 Pyrki pelwolla pacohon 1713.
 Cohta rupeis Ruotjin maasa
 Kirdoherrar kiwahari
 Tuolda tulepi tacaijin
 Siirthei Suomeen suuhunsa,
 Seuracunnan corfiari
 Gümieher ennättäpi 1728.
 Täällä tuli Doctoriri, 1732.
 Täällä päätti päiwänjakin
 Jhäns maasa mafiasti. 1733.
 Mel-

Neljättä kymmendä cuudes
Piipa oli otollinen

36. Waca JONAS FAHLENIUS

Uicolliser Upsalosta 1722.

Osattu Opettajari,
Toimitettu Doctorigi, 1732.

Sitte sääetty Suomalaiſten
Hengelliser Haldiari. 1734.

Sinä wuonna wiepi vielä

Turust Doctor DANIELIN

XIII. Jumala JUSLENIUGen

Gauwan Turus tuttavana

Ollehen Opettajana;

Wan on wälill Westeråhſis

Pacopäiwät työtä tehnyt

Rijtettäwäſt Gymnasiumis.

Gusta culki cotomaalle

Waihoiſehen wircahanſa.

Piipar nyt Professoriſta

Pannaan Borgon laitumelle. 1734.

Täälldä culuis Kymmencunnan

Wuoden, vielä waeldapi 1744.

Wierahan Westgiöthi maalle

Skaran Ganſan Gaitziari. 1752 obiit

Uſiat aicoina näinä 17 Fulii.

Suomen ſaari ſurkiatkin

Comaſt kyllä coetteli:

Ukoinen ilmaſa iſti

Turus tulen taiwahasta 1738.

Pani päälldä palamahan

Rir:

Kircon caton kelloinensa;

Tornin tuhari tuletta,

Kirja cammion corean

Coulun canſa cufiſteli.

Galla wuosiſill waimattihiin

Pohjainen catala kanſa,

Joita nälkä näännytteli

Wuotta cuuſi kipiäſti, 1737 seq.

Sota ſuuri ſanotahan

Waſtan walda Wenäläiſen; 1741.

Kuotzin uliaſta uroſta

Monin tuodahan tuhansin

Meidän maalle merta myöden:

Mutta Sodan ſuurin Sangar

Toiſta neuwoa nimopi:

Hurſcan täälldä Drottningimme Ulr. Eleon.

Keſten Rijruus kipeimmäs 1741

Temmais tuonelle tygönſä: 24 Nov.

Pyrſtö-tähden taiwahalla

Idäs, ilma ilmoittapi: 1742 in

Urhollifiſimmat urohot Febr.

Leiriſä lewäteſänſä,

Tappoi taudiſſ tartuwalla

Neuwot wäänſi wiſſaimmat

Guolewaiſilda cudotut

Turhar, tyhjär, turmiohon.

Että Ilman ihmeiri

Wihamieſi mielldä myöden

Edeskäwi eſtehetä,

Leten läpi maiden marſi 1742 in

Pohjan pyrkipi perähän. Jun. Ful.

Täſtä pacoon pacoapi Aug. Sept.

Eſſimieſtä meildä monda. Oct.

Työn:

Työnsä tähden tamattoman
 Ruotzin joucon johdattajat,
 Corkeimmat Generalit
 Periwät pahimman palkan;
 Mutta meillä mure-päiwät,
 Rascat olit rasituret,
 Peljätys pericadosta.
 Ruotzin rannoilla rumaiset
 Surun saatit suremmaxi
 Capinatkin kestinäiset.

1743 Mart.
 Apr. Jun.

Wan wiel laitti laupiasti
 Herra hymäxi hätämme:
 Saatti sodasta sowingon
 Rauhan rijdast rafensi.
 Peri-Prinsin päällisxi
 Andoi Cauwan cainwatungin,
 Wanhasta Waasain werestä,
 Ruotzin Rijkfin Ruhtinoista
 Wesan wihriöitzewäisen
 ADOLPH FRIDRICH armiaasti.

Electus 23
 Junii.

Toisen taasen Pyrstö-tähden,
 Herra soiton sangen suuren
 Laitti lännes loistamahan
 Eiki coco cahta cuuta.
 Carjangan comimman cuolon
 Bohjan länihin lähetti,
 Joca iski ihmisiingin;
 Uheais usein uutta maata
 Täällä taudill tartumalla.
 Säättään suurista sucuifin

1744 Jan.

Cunin-

Cuningoista cuuluifista
 Preusist Prinsill Puolisoxi
 LUDOVICA UDALRICA,

1744.

Tästä Parhasta Parista
 Siunattu Sikiä synnyi,
 GUSTAV callis cucoistupi

1746. 13 Jan.

Pispan poikes Borgoifista
 Sijretthyn siahan sitte

XIV. NYLANDER nythijet nouxi,

1745.

Kyllä caunin Gymnasiumin
 Opettajast oppeneestä.

Jlo taaskin ihanainen
 Prinsin toisen tulemasta

Cuulu CARLEN caunucaisen.

1748. 26 Sept.

Doctor Turehun tufewa
 Ruotzin maalda Mainittawa
 Jalo joutupi JOHANNES.

37. BROVALLIUS Professorixi,

Siwvallalda walittu

Quonnon töiden tähdellisten

1738.

Taitawari tutkiari,
 Sitte tehty taiwailisen

Ujeon opin Opettajax,

Vielä endisen eläijä,

Tautein canja taistelleja

Pispan wireaa walpahasti

Edes seisoi Sijaisna:

1748.

Wan jen suruis sittiöijä,

Wai-

Baiwan alla waipunehen
 Guolemahan culjettua, 1748.
 Tämä tänderi tulepi, 1749.
 Pidättäpi Piipar meille
 Muran rannoille, rajoille.

Jälleen lemmeä Jumalan
 Cuningaisist Corkeurist
 FRIDRICH ADOLPH annetahan. 1750.
 Syystä suurest Suomalaiset 7 Julii.
 Rackaudest rauwennunna
 Silmäns Teräy tervehtävät
 Cuningastans culdaisinda,
 Sill eij fulmi Suomen saarta,
 Mlöncatzo köyhöttämme,
 Wan myös meitä muistelevi
 Niwan armos omixensa
 Läpi maamme matcustaifa, [1752.]
 Lujan lemmensä luvaten.
 Tätä laulaa lapsi nuori,
 Shandele iki wanha
 Jättä jutur jälkeensä.
 Täskin taidat tutkistella
 Laulus lopur, Laupiahan
 Taiten Taiwaan tarcoitusta,
 Herran hymä hallitusta;
 Cuinga caikilla curilla,
 Sekä courilla cowilla
 Witjaurill wihaißilla,
 Että armonsa awuilla,

Hy-

Hywäillen Hywillä töillä,
 Herättelepi Halulla
 Synnin sumuun syngiähän
 Ganjaa cowin eatunutta.
 Autuas ajalla armon
 Nämät äänet äkäjäpi!

Riitos kilwan Jumalalle,
 Että Sanans selkiästi
 Saarnattawar syndisille
 Andoi armost awarasta!
 Wielä, Wartia wacainen,
 Anna aina armiaasti
 Laitumelles lawialle
 Dpettait oikeita!
 Siuna saarnattu Sanaifi
 Että loistais leppyysesti
 Soito sijtä sielullemme,
 Synnin symästä unesta
 Herättämään Hengiämme,
 Cuollon cauhian cujilda
 Eryneitä etzimähän
 Erymästä estämähän!
 Esiwalda wartioitze:
 Pidä pelwojas pyhästä:
 Tule neuwoisa tuexi:
 Rauha, rackaus rakenna!
 Säästä surmasta symästä,
 Rangaisturist rascaista,
 Joita juonill ilkiöillä
 Säälytimme selkäm pääle!

Rään-

Räännä caidki catumahan
 Armon ajas autuasa
 Että Kilwan kijtorella
 Laulaa Luojan Laupiutta
 Taimahasa taitaisimme!

[1701 w:n Kirjallisuuden Seuran.]

Suomalaisten Kirjallisuuden Seuran
 KIRJALLINEN
 vuosina 1646—1885

Kirjon Alus angaralda
Kallold aina ajellahan;

Cuiteng Caidiwalldialda
Herrald hywin warjellahan.

[1693 won Manualesta]

[Wuosien 1646—1800 wälillä julkaistujen
Suomalaisten Wirsikirjojen]

Tarpellinen

ANNO MUNDI,

Josa erinomaiset muutoyet ja tapauzet/ sekä Jumalan Seura-
cunnasa/ että Mailmallisija Baldacunnisa/ hamasta Mail-
man alusta nykyiseen aicaan asti/ tietä annetaan. (K.)

- Anno Mundi: Buonna jälken Maailman Luomisen (N) 1656
Kävi weden paisumus ylidze caiken Mailman. (K.)
- A. M. 1745 Sanotan Ruotzin Baldacunda alcuns jaanen.
vid. Alsted. (G.)
- A. M. 1905 Alwoi se ensimmäinen Assyrialaisen Mo-
narchia. (K.)
- A. M. 1948 Syndyi Patriarcha Abraham. (G.)
- A. M. 2009 On Ruotzi ensi aljettu. (E.)
- A. M. 2048 Häwitettin Sodoma tulella Taiwasta. (K.)
- A. M. 2049 Syndyi Patriarcha Jsaach. (K.)
- A. M. 2109 Syndyi Jacob Patriarcha ja hänen weliensä
Esau (K.)
- A. M. 2200 Syndyi Joseph, joca 2217 weliensä Jasma-
tereille myytin ja 2230 asetettin coco Egyptin Maan
Esimiehxi. (K.)
- A. M. 2239 Meni Jacob Patriarcha hänen lastensa cansa,
joita silloin oli 70 Henge, Egyptin Maalle. (K.)
- A. M. 2454 Johdatti Moses Israelin lapset 600,000 jalca-
miesta, Egyptistä, josa he 430 ajastaica olit olleet ia
40 ajastajan peräst tulit he Canaan Maalle. (K.)
- A. M. 2569 Aljettin Götthein ulconainen hallitus. (E.)
- A. M. 2933 Aljettin Jerusalemin Templi Cuningas Sa-
lomonilda. (G.)
- A. M. 3198 Alcoi Romulus Romin Caupungin. (G.)
- A. M. 3365 Häwitettin Jerus. Caupungi Nebucadnezarilda,
ja Cansa wietin Babelijn fangeuteen. (K.)

- A. M. 3412 taikka 3391 Alvoi se toinen, nimittäin Persialaistē ja Medin Monarchia. (G.)
- A. M. 3435 annoi Cores Persian Cuningas Canzalle luvun palaita Jerusalem. (K.)
- A. M. 3436 Vastit Judalaiset jälkimäisen Templin perustuksen Jerusalem. (K.)
- A. M. 3607 Wuoret ja kivet werta hicoilit. (EG.)
- A. M. 3619 Alvoi se colmas Graekin Monarchia Alexander Maunurest. (G.)
- A. M. 3902 Alvoi se neljäs ja wijmeinen Romalaisten Monarchia (G), joca vielä seis. (K.)
- A. M. 3947 Calwisiuksen supputationin jälkeen, waan muiden 3950 (4100 K.) syndyi meidän Wapahtajan ja Unastajan Jēsus Christus; silloin wallitit Keisar Augustus Romis, Cuningas Erick se wijas Ruotzis, johon aican coco Mailma oli erinomaises Rauhas ja Lewos. (G.)
- 29 Anno Christi. Andoi Christus itzens Johannekelda casta Jordanin wirras. (G.)
- 30 Rupesti Christus saarnaman ja opettaman. (G.)
- 34 Annoi hän itzens Kristinnaulitta Mailman Unastuxeri. — Tähän aican on neet Switzerit, jotka Alperen wuorille asuwat, tullet Ruotzista (Ruodzista K.), nijn myös neet Pictorin cansa Skottlandin. (G.)
- 70 Ryöstettin Jerusalem Templi Titus Wespasianuxelda. (G.)
- 140 Tehtin Ubsalo Ruotzin pääcaupūgiri. (G.)
- 230 Ung. Ingo asetti Upsalan Walducunnan Pääcaupungiri. (E.)
- 325 (316 B) Concil[ium] Nicænum Arriusta wasta. (BG.)
- 383 S. Hieronymus käändä Bibl. Hebreasta Latinaxi (B.)
- 410 Woitettin Romi Götthein Cuningald Maricuxeld, ja 547 [546] Totilald. (G.)
- 431 Theodosius II annoi pitää Concil. Ephesos Nestoriusta wasta. (B.)
- [590—604] 603 Almandui Paawi [Gregorius] Rom. (B.) — Ruomis (G.)
- [622 16/7 Hidšhira] 623 Almandui Mahomet. (B.)

- 813 Aljettin hlöserakendaman Sinköpingin Duomiokirko. (G.)
- [829] 816 E. Biörn saatti enst Ruotziin oikian Christin Opin Herbertuxen] ia Ansgariuxen] cautta (E.); sama Cuningas teki myös Biörköön Pääcaupungiri. (G.)— 800 (B.) Kuning. Biörn (sillä nimellä 3, G.), jonga alla enst oikia eli Christin usco Ruodziin tuli, hallitzi. (B.)
- 960 (963 K.) Perustettin Wexiön Duomiokirko, josa myös S:t Sigfred haudattu on. (G.)
- 980 [994 — 1022] Planterais ja lewitti Skott Cuningas Oleri Erick Poica Christin Uscon ymbäri Ruotzin S:t Sigfriduxen cautta Engelandist. (G.)
- 1099 Woitettin Jerusalem Turkilda tacaperin. (G.)
- 1150 S. Erick 10. saatta Christin uscon Suomeen S. Hendrich[en] cautta, Arch. Upsal. (C.) — 1150 20/1 Suomi tuli käätyxi oikiaan Uscon S. Hendrichin cautta (BE.) — 1150 Vähetti Cuningas S:t Ericus 9. S:t Hendrichin ensimmäix Pispax Suomehen Engelandista cotoixin, joca täällä myös Pacanoild tapettin. Silloin on myös hlöserakettu S. Marian Kirko Kändämällä, joca Duomiofirkona pidettin. (G.) — Silloin on myös Helsingin maalda paljon Ruodzalaista wäke culjetettu Suomehen, joca vielä nyt Udellamaalla asuwat. (K.)
- 1151 [1273] Ubsal. Duomiokirko aljettin S. Erikildä; siellä myös hänen caulans leicattin. (E.) — 1151 Rakensi Cuningas Erick 9 Ubsalan Duomiofirkon, jonga Cuningas Swercher oli perustanut 1141. (G.)
- [1159] 1165 Tämä St. Erick surmattin ja caula leicattin Dannmarkin Cuningald Skatlarild. (G.)
- 1249 (1229 G.) Cuningas Ericus 11 wallan aicana annoi Her Birger Jerli Jumalan armon cautta käätä paca-nat Hämees Christin Uscon, ja rakensi Hämeen Sinnan; asetti Coll. canonicorū seculariū etc. (GK.)
- 1260 [ja 1266] Haudattin Turun Pispax se wijdes ja cudes, Beri ja Raguald nimeldä, Kändämälle S. Marian Kirkon. (G.)
- 1260 Alcoi Turkin Walducunda ja Pawin sanomatoin ylpeys. (G.)

- 1261 [1255?] Annoi Her Birger Jerli panna Stockholmin Caupungin perusturen. (G.)
- 1264 Mjettin (Rakettin K.) Stockholmin Jsoi Kirko S. Nicolaus nimeldä. (G.)
- 1298 Voitti Torchillus Wenäläiset ja käänsi Carjalaiset Christin Uskoon ja perusti Wijborin Sinna ja Landzeronnan; ja voitti (1295 H.) Rexholman. (G.)
- 1297 [1346?] Ylösraettin Wadstenan Klösteri. (G.)
- [1229—]1300 On Turun Duomiokirco rakettu ja funderattu. (G.) (perustettu K.)
- 1302 On Johan Goja ylösajatellut Compaszin. (T.)
- 1318 [12/6] Poldettin Turcu Wenäläisild ja Kirko ryöstettin. (G.)
- 1380 [1330?] On yxi Franciscan Munki, Bertil Swartz nimeldä, ylösajatellut Krutin, Byszjt ja Jäldistykkit. (G.)
- 1415 6/7 (AB 8/7) Johan Husz (Cosznitzis G) poldettu (A) Christilisen uscon tähden. (BGN.)
- 1425 Paloi Turun Caupungi ynnä Kirkon cansa. (G.)
- 1429 [2/6] Paloi Turun Duomiokirko ja enin osa Jsoist puolest (G.)
- 1439[?] Paloi Cuuston Sinna, josa myös ylöspaloi Duomiokirkon Kirjat. (G.)
- 1440 Alcoi Kirjanpräntäjän Konsti (E). — Ylösajatteli Johannes Guttenberg kirjanpräntämisen Konstin. (G.)
- 1454 Voitti ja sijälle otti Mahometh Constantinopolin. (G.)
- 1459 Polti Ukoisen walkia Turun Caupungin ja Kircon. (G.)
- 1471 [10/10] Cun. Christier lyötiin Her Steen Stureld Brunc-kawuorell (Stockholmis G), ja suuri joukko wäke poisotettin. (E.)
- 1473 Paloi taas yxi osa Caupungi Turusa. (G.)
- 1476 Asetettin Academia Ubsalan. (K.)
- 1483 10/11 Syndyi D. Marthinus Lutherus Jzlebis. (G.)
- 1492 Eöyfi. ensin Christophorus Columbus muutamia outoja ja purjehtioillen ei ennen tiedosa olleita Suoto-Maita West-Indiasa eli Uudeja Mailmasa, ja fitte w. 1497 Americus Vesputius itze wahwan maan, jolda tämä osa Mailmafta myös sai nimen, niin että se nyt Americaxi cutzutan. (T.)
- 1497 12/5 C. Göst[äjä] I syndynyt Lindholmis. (A.)

- 1497 [28/9] Seisoi sota Rothebroofa. (G.)
- 1520 [8/11] Teki ja matcansaatti Cuningas Christiern 2. yhden julman ja cauhian Tyranniuden Stockholmis. (G.)
- 1521 11/2 Kun. Göst[äjä] I wastan [otettin] Dalacar[loild]. (B.) — (13/2 1521 E) Suostuit Dalacarlus Gustavus I, joca saman wuona ensimmäisen kerran voitti ja maahan löi Danmarkin joucon Balingååsa (G.)
- 1521 17/4 Lutherus wasta oppiansa Keisar Carl V edes. (BE.)
- 1521 29/4 Cuning. Göst[äjä] I ensimmäinen voitto Danst. ylitze. (B.) — 1521 Cuningas Göst[äjä] I sai ensimmäisen voiton Juutin ylitzen Balundååsin tykönä. (E.)
- 1522 [22/5] Ryösti Eöfringi Norbystä Turun Caupungin, ja Nils Andin Poica nimeldä sytytti walfian Caupungin päälle. (G.)
- 1523 Blekinge itzens andoi Cuningas Göst[äjä] I ala. (E.)
- 1523 (A. 1533) 9/6 C. Göst. I walittu Strengnäjis. (A.)
- 1524 1/3 Alcoi Lutherusen oppi Ruodzis. (B.)
- 1524 12/8 (E. 21/8) Alcoi eripuraisuus Lutherusen ja Carolst. (Calvinist. E) wälillä Al[ltarin] Sacramentistä. (B.)
- 1528 12/1 (12/3 E.) Cuning. Göst[äjä] I crumattin Ubsal. (BC.) — Ubsalos. (G.)
- 1528 Saatti Cuningas Gustavus I Lutherusen puhtan Dpin Suomeen (GK.)
- 1529 26/1 Blofkäwi (Ulosjaettin G) enijst P. Lutherusen Catechismus. (B.)
- 1529 Pijckui se tarttuwainen tauti, joca cutzuttin Engelandin hiki. (G.)
- 1530 20/5 Ulofkäwi (publicerattin G) Ausburgin uscontunustos (B.)
- 1533 13/12 (A. 15/12) C. Erick syndyi Stock[holmis] (AB.)
- 1537 21/12 (B. 31/12) C. Johan (Johannes 3. G.) syndyi Stäkeboris. (A.)
- 1540 4/1 Tehtin Ruotzi perindö waldacunnaxi Örebrous. (E.)
- 1542 Alwoi Danmarkin [Dacke] sota. (G.)
- 1544 (1541 T) Oli suuri nälkä Ruodzis; cosca myös Ruousspäivät alwoit. (BC.)

- 1546 [¹⁸/₂] Cuoli D. Martin Lutherus (Eislebenis; ja haudattu W) Wittenbärin. (G.)
- 1546 [⁴/₄] Dominica Lætare paloi enin osa Turun Caupungista ja Duomiofirkoft. (G.)
- 1548 Almoi (Almoi K.) Danmarcki heidän Waldacundans Wapunaſa pitämän 3 Crunua. (G.)
- 1548 Räättin uſi Teſtamenti Bibliaſt Suomeſi. (GS.)
- 1549 Pojes hyljäs Cuningas Guſtawus I Pawilaiſten Interim (G.)
- 1550 ⁴/₁₀ C. Carlei IX. ſynny Stoch. (B.)
- 1551 Tuli ulos Dawidin Pfaltari ynnä muutamain Cappalden canſſa Moſereſta ja Prophetaiſta Piſpan Mag: Mich. Agricolan toimella. (S.)
- 1552 ⁹/₈ [On Agricolan] „Re Prophetat Haggaj“ etc prentattu Stocholmiſ, coſca ſiele palio Rutoſt cooli (Agr. muiſt. pano kirjan lopuſſa).
- 1560 ²⁹/₉ (²⁰/₉ B) C. Göſtäjä I cuoli Stoch. (BE.)
- 1560 ²¹/₁₂ C. Guſt. I haudattin Upſ. (B.) — Upſaloſ. (G.)
- 1561 ²⁹/₆ (BE ¹⁹/₆) R. Grid XIV Crunattin Upſ. (B.)
- 1563 Oli Weljeſten ſota Cuningas Gridin ja Johanin välillä. (G.)
- 1565 Paloi jällens Turun Caupungift yxi oſa (G.)
- 1566 ²⁰/₆ C. Sigismundus ſynny Gripſh. (B.) — Gripſholmaſ. (G.)
- 1567 [²⁴/₅] Murhattin Greſſ Swante Sture 2 Poicaſens ja 3 hengen canſa Riddarin ſuguſta Jangeudes Upſalan linnaſa. (G.)
- 1568 Siſälle aſtui Cuningas Johannes III Hallituren. (K.)
- 1569 [¹⁵/₂] (1568 T) Paloi myöſ Turun Caupungi. (G.)
- 1569 (A. 1596) ¹⁰/₇ C. Johan cruun. Upſal. (A.)
- [1576] 1574 ⁷/₆ Liturg. publ. Stoch. (B.)
- 1577 ²⁶/₂ (¹⁶/₂ E) C. Grid XIV cuoli ſangina (BE.) ja haudattin Wäſterååſis. (K.) — Hänē poicans Guſtawus cuoli Carjalaſa: mutta Tytär naitin Ruodzifa. (K.)
- 1579 [¹¹/₅] Wiſittin Cuningas Carl IX Heydelbärin Princeſſan Marian, Phaltzgreſwin Ludovicuren Tyttären canſa Reiniftä. (K.)

- 1580 Oli Suomes ſuuri yſkäwuoſi. (G.)
- 1580 [⁴/₁₁] Woitti ja ſiſälle otti Greſſ Jacob Pontus Delagardie Rerholman caupungin ja linnan; ja vuotta ſitä jälken:
- [1581] Wäſenbärin (Trefenbärin G etc.), Tolſbärin, Voder, (Voden), Fickelin, Veſalin (Vealin), Hapsalin, Narſwan, Jwanagårdin, Jaman, Caporian ja Wittenſteinin. (GK.)
- 1587 [²⁷/₁₂] Crunattin Cuning. Sigismundus Warſcauſa [Kraſowaſſa]. (K.)
- 1588 Oli cauſia rutto Suomes. (G.)
- 1589 [²⁹/₇] Cuoli Drot. Maria ja haudattin Strängn. (K.)
- 1592 ¹⁸/₇ C. Joh. III hylkää (ylönannoſi G. hyljäs K.) jällens Liturg[ian]. (B.)
- 1592 [²⁷/₈] Wiſittin C. Carl IX toſen kerran Nykiöpingis Princeſſen Chriſtinan, Hertig Adolphi Tyttären canſa Hollſteiniftä. (K.)
- 1592 ¹⁷/₁₁ C. Johan cuoli Stocholmiſ. (A.)
- 1592 [²⁷/₅] Paloi Mätäjärven Corteli Turuſa. (G.)
- 1593 (1594 P) Paloi Turun Caupungi ja Duomiofirko Kelloinenſ. (G.)
- 1593 25 Febr. pidettin Upſalan Conciliumi, joſa caidſi Säädyt yrimielifeſt hyljäſit Pawilaiſten opin. (K.)
- 1594 ¹⁹/₂ (E. ¹⁶/₂) Kun. Sigism[und] crunattiin Upſaloſ. (ABC.)
- 1594 ⁹/₁₂ C. Guſtaff Adolphi ſyndyi Stocholmiſ. (ABE.)
- 1597 (1599 E) Oli nuja Sota, ja C. Sigismundus ſitten pois pandin hallitureſt, ja Hertig Carl jällens ſian aſetettin. (E.) — 1600 Oli Nuja Sota C. Car: 9 aicana. (G.)
- 1598 [²⁵/₉] Oli ſota Stångbroos; ſenjälken hyljättin Cuningas Sigismundus Ruotzin Waldacunnafſt ja Carolus 9. tuli ſian jällens. (G.)
- 1599 [¹²/₁₁] Annoſi Hertig Carl 9. monda Suomes Adeliſt ſurmata, jotca häntä waſtan idzens aſetit. (G.)
- 1600 ²⁰/₃ C. Carlei IX walittu Vinköping. (AC.)
- 1601 Oli Suomes (ja Pohjanmaalla K) ſuuri hallawuoſi (G), joca myöſ Oli wuodex cudzutan. (K.)
- 1603 Sijkui Rutto Suomen maaja. (G.)

- 1603 ⁴/₆] Paloi Turun Caupungist yri ofa, nimittäin Klösteri, Carjacadulb (Mudenmaankadulda W) ja Mätäjärweldä. (G.)
- 1607 ¹⁵/₃ C. Carlei IX cruun. Ups. (ABCE.)
- 1611 ³⁰/₁₀ (²⁹/₁₀ E.) C. Carlei [IX] cuoli Ryköp[ingis]. (A.)
- 1612 [²¹/₃] Weit Jään sulwut Sillan Turun Caupungis. (G.)
- 1614 [¹⁹/₄] Paloi Turun Linna. (G.)
- 1617 ¹²/₁₀ C. Göstaf Adolphi, se Toinen ja Suuri, crunattu Upsalass. (ABCE.)
- 1618 Jlmandui suuri pyrstö Tähti; samalla muodella alcoi myös Keyjar Sazan Sodan. (G.)
- 1618 [⁵/₄] Paloi Rickocadulb Turussa. (G.)
- [1620 ²⁵/₁₁] 1619 Whittin Cun. Gustaf Adolph Princeessan Maria Eleonoran, Churfurstin Tyttären cansja Brandenburgurist. (K.)
- 1621 Pimeni Auringo coconans. (G.)
- 1621 ¹⁶/₉ (²³/₉ B) Cun. Göst[af] A[dolf] woitti Riijan (Riijan G.) caup. (B.) Wenäläisilb. (G.)
- 1622 ⁸/₁₁ (²⁴/₁₁ B). C. Carlei X synnyi Ryköp. (BG.)
- 1624 ²⁹/₈ Cun. Göst. Adolph lahjoitti Upsal. Acad. 306 taloja. (E.)
- 1624 Paloi Mätäjärven corteli Turussa. (G.)
- 1626 ⁸/₁₂ D[rottning] Christina synnyi (B) Stockholmiss. (G.)
- [1626 ¹²/₆] Samalla muodella tapahdui Pohjamaalla suuri maan Pijkuma. (K.)
- 1629 Oli huikia Rutto Turussa. (G.)
- 1630 [²⁸/₁] Toimitettin Gymnasiumi Turcun. (G.)
- 1630 ²⁶/₅ C. Göst. Adolf läxi Sazan sotaan. (BE.)
- 1631 [¹⁷/₉] Cun. Göst. Adolph sai voitton Leipzin [Breitenfeld'in] tykönä. (E.)
- 1632 ⁶/₁₁ Woitti C. Göst. A[dolph] Keisarin, cuollesans Sazanm. (EB) Lutzin alla. (G.)
- 1634 ²⁴/₆ (Fryxell ²²/₆) Haudattin Stockh. C. Göst. A[dolph] (BE.)
- [1640 ²⁶/₃] 1636 ¹⁵/₇ (¹⁵/₇ 1640 E) Turun Acad. fund. (B.) — 1640 Asetettin Academia Turcun Drottning Christinallb. (G.)

- 1642 ¹⁰/₅ Biblia Suomeksi käättin. (B.) — 1642 Tulkittin Biblia Suomeksi, jonga Drottning Christina Pranttin toimitti. (G.) — 1642 Annettin Coco P. Raamattu ensimmäinen kerta Suomen kielessä walkeuten Pispan d. Eijshil Petreuxen ja siehen aicaan olewaisten Consistorialisten huolen pidolla ja ascarotzemisella. (S.)
- 1642 Tuotin Kirjanpranttaja Turcū. (G.)
- 1644 Oli sota Maalla ja Merellä Danmarkin cansja. (G.)
- 1644 Turun Kircon ylimmäinen catto wakkella catettin. (G.)
- 1645 [¹³/₈] Tehtin Rauha (sowindo G) Ruotzin ja Danmarkin välillä Brömsebrooss. (E.)
- 1648 ¹⁵/₁₀ Päätettin Sazan sota rauhalla Dsnaburgis. (B.) — 1648 Tehtin Rauha Keisarin ja Ruotzin välillä Dsnaburgis (E) — Dsnabryggis. (K.)
- 1649—1650 Oli callit cato muodet Suomes. (G.)
- 1650 ²⁰/₁₀ (¹⁰/₁₀ E.) D. Christina crunat. Stockh. (B), Upsalass. (G.)
- 1654 ⁶/₆ (⁷/₇ B.) Cuning. Carl X Göst. cruunattin Upsal. (BE.)
- 1654 Kuopui Drottning Christina hallituksesta, ja samalla muodella crunattin Cun. Carl X Upsalass; niin myös whittin Princeessan Hedwig Eleonoran cansja Holsteiniist, joca myös nimitetyllä muodella cruunattin. (K.)
- 1654 Crunattin Drottning Hedewig Eleonora Stockholmiss. (G.)
- [1655 ¹⁸/₃] Ruokui Herrasa Drotin. Maria Eleonora Stockholmiss (K.)
- 1655 ²⁴/₁₁ (²⁵/₁₁ G.) Synnyi Carlei XI, nyt meidän armollinen Cuningas Stockholmiss. (BG.)
- 1655 ja 1656 Oli Sota Puolass. (E.)
- 1656 [¹¹/₉] Syndyi meidän Armollinen Drottning Ulrica Eleonora (G) Köpenhaminass. (K.)
- 1656 [¹³/₅] Paloi Turun isoi puoli ja Duomiokircon wakkicatto, ynnä muiden cattoin cansja, paitzi isoi Tornia. (G.)
- 1656 Oli Wenäläinen liikeillä, josta oli pelco Suomalaisill (G), Wänäläisill sitä enämbi (N); ja se wuosi cudzutan carcunwoderi. (K.)
- 1657 Sodittin woimallisest Puolacata wastan. (G.)
- 1657 Alcoi C. Carl Gustaf Juutin Sodan. (N.)
- 1657 Oli Rutto Ruotzis, Suomes, Rijass, Marsswass, Wiboris ja Wirois. (G.)

- 1658 Soti Danmarcki ja Hollandi Ruotzia vastaan. (G.)
 1660 (¹³/₂ E.) ¹²/₂ Nuckui Herrasa Cung. Carl Gustaff Siötheboris (G.), jona wuona myös sowindo tehtin Köpenhaminas Ruotzin ja Danmarkin välillä. (G.)
 1660 ⁴/₁₁ C. Carlei haudattin Stockh. (B.)
 1664 (1665 T) Näyi (Näwyi K) kircas Pyrstö tähti. (G.)
 1668 [²²/₉] Aletettin Banco Stockholmisa. (T.)
 1672 ¹⁸/₁₂ Cuning. Carl XI otti vastaan hallituksen Stockholmissä. (E.)
 1675 [²⁸/₉] Cuningattin meidän Armollinen Cuningam ja Herram Carolus 11. Upsalas (GK.)
 1675 Tyranniserais ja wallitzi se julma hengi Satan pienet lapset ja mutamia ijälisiä Stockholmisa, niin että monda heistä rangaittiin, poldettin ja päiwildä pois otettiin. (GK.)
 1676 17 April [²⁸/₄] On [Cuning. Friedrich] syndynyt. (R.)
 [1676 ¹⁷/₈] Woitettin Danmarkin Battalion Halmstadin alla. (G.)
 [1676 ⁴/₁₂] samalla wuodella oli suuri werenwuodatus Lundin tykönä, josa Danmarkin wäki maahan lyötiin, poisotettiin heidän Artollerien Rönnebergis ja pakenit Landz Cronan. (GK.)
 1677 [¹⁴/₇] Woitettin Danstak Tirupin tykönä, puoli penincuorma Landz Cronasta, ja miestasit caiken Artollerien. (K.)
 1678 [⁸/₁] Maahan löi Greff Köningzmarck 7000 Danmarkin wäestä ja sangizi otti heistä 3000 Landt Rügenisä. (GK.)
 1678 [²³/₉] Syryllä paloi Turusa Wanhald ja Uldeld Kirko-caduld enin osa Mätäjärweld ja pitkin Carjacaduld (Mudenmaankaduld W). (G.)
 1679 Paloi Turusa Sinnancadulda mutamia taloja. (G.)
 1679 [⁴/₁₂] Tehtin Rauha Keysharin ja mutamitten Saxon Förfstein ja Hollandin, niin myös Danmarkin cansza. (G.)
 1680 [⁶/₅] Yhten wihtittin meidän Armollinen Cuningam Carolus 11. Drottning Ulrican Eleonoran cansza. (G.)
 [1680 ²⁵/₁₁] samalla wuodella Cuningattin hänen Maijestetins Stockholmis. (G.)

- 1680 Näyi (Näwyi K.) Joulun edellä suuri Pyrstötähti Vänesä. (G.) — 1680 Ilmannui suuri pyrstö tähti Marras C., joca coco Europasa nähtin liifi neljä Cuucautta, nimittäin aina seurawaiseen kewät tasaus päiwään asti. (T.)
 1681 [²⁹/₅] Dominica Trinitatis Paloi taas julmasti Turusta enin osa Caupungi, ynnä Kircon, Hoffrätin, Schoulun ja Rastuan cansza sisäld ja ulco. (G.)
 1681 ²⁶/₆ Syndyi Princessinna Hedewig Sophia Stockholmis (GK.)
 1682 ¹³/₆ (¹⁷/₆ N) Meidän Armollinen Cuningas Printz Carl 12. synnyi Stockh. (GKO.)
 1683 Putosi Kircon Tornist, joca on 100 kynärä korkia, 6 Työmiestä ynnä Byggmästarin*) cansza, joca oli Breszlawust cotoisin, alas työtä tehdesäns, joista Byggmästari ja yxi Työmiehistä cohta cuolit, ja muut elämän jäit. (G.)
 1683 (1682 N) [1682 ²³/₆] Paloi Raumon Caupungi ynnä Kircon, Rastuan, ja Schoulun cansza. (G.)
 1683 ⁴/₆ Synnyi Prinz Gustaff Stockh. (GK.)
 1684 ²³/₇ Syndyi Printz Ulricus Stockholmis (G) Ulrichsd: (K.)
 1684 Paloi yxi osa Turun caupungia Hämeen Cadun päästä. (G.)
 1685 Pojes nucuit Herrasa Printz Gustawus 26 April ja Printz Ulricus 29 May Stockholmis, joca 19 Junij Riddersholman haudattin. (K.)
 1685 ²⁷/₉ Synnyi Printz Fridericus Stockholmis, joca samalla wuodella myös Herrasa pois nuckui (G), ja weli wainajains tygö haudattin. (K.)
 1685 [¹⁴/₆] Dominica Trinitatis satoi Turun Caupungis äkisti yhden hetken sisällä niin palio wettä, että Wenhellä olis pian saanut soubella Pinnan cadulla. (G.)
 1685 Oli Ruotzis callis Wuosi ylönpaldisest cuiwudest. (G.)
 1685 Toisen kerran andoi Piispa D. Johan Getzelius perään-catzantonfa alla, Paimion Prowastin Mag: Heinrich Florinin awulla [Raamatun] alcu kielten jälken jaloisti

*) Rakennusmestari Gurgon Didrich Wagner haud. tornin wiereen ²¹/₂ 1683 ja työmiest Johan Eriksson haud. ²⁹/₆ 1683 (wrt. Hausen: Abö Domk. Räkensk. 1634—1700 s. 61, 204).

- oiettuna, Präntistä uloskäydä. (S.) — [1683—85] Nlitzencatzottin Suomalainen Biblia ja prändättin wähebän Formatin eli in 4:to Turusa. (G.)
- 1685 ja 1686 Nlitzencatzottin Ufi Kirkkoordningi eli Asetus Stockholmis 15:nild corkiaft oppenuild Hengellisild Herroild Piispoild, Professoreild ja Profwasteild ynnä muiden Sätyn cansza. (G.)
- 1686 Oli suuri Calansaalis talwella Suomes, Carikerrasa (Karikerran luodosa W), nijn että yhdestä Suomasta saatin liki tuhannen (100 P.) Dymnyriä lahnoja. (G.)
- 1686 Dec. 17 Syndyi Printz Carl Gustaff Stockholmis ja vuonna jälken
- [1687] Febr. 16 Herrasa pojes nuckui. (K.)
- 1688 Jan. 23 Syndyi Princeffa (Princeszinna N) Ulrica Eleonora Stockholmis. (K.)
- 1689 [19/4] Cuoli Drottning Christina Ruomisa. (K.)
- 1690 Sijnä 20 p. Tammicuusa cuoli Doct. Johannes Gezelius Wesmannin Maalda, se 32. Piipa Turusa; cosca hän oli 75. Aastajan wanha, palwellut Jumalan Seuracunnasa 52. vuotta ja puolen sijtä ajasta paljon hywä täsä Hiippacunnasa tehnyt ja säätänyt. (J.)
- 1693 20/7, Nuckui Herrasa [Droctn. Ulr. Eleon.] ja
- [1693] 28/11 Julki Haudattin. (O.)
- 1693 Febr. 26 Pidettin ylitze coco Ruotzin Waldacunnan Soleñ Jubel, se on riemulinen Jälkimuisto sijtä, että samana päivänä samasa Cuusa ennen 100 ajastaica yhteises wapas cocouresa Upsalas puhdas Christilinen oppi, caikilda Ruotzin Waldacunnan Säädyildä wastan otettin, ja hamast sijtä ajasta meidän rakasa Jän Maasa hywin menestynyt on. (M.)
- [1693] Silloin myös 15 corkiaft oppenut miestä tehtiin P. Raamatun Doctorixi, ilman muuta suurta solennitetiä, Cuningal. Lahjoja, culutosta ja armoja, joilla Hänen Cuningalisen Maij:tins saman riemu Wuoden caunistorer ja ijancaidiser muistor arwamattomast Cuningal. Remmens julisti, caidia säättyjä wastan. (M.)

- [1693] Vielä 26 Julii samana vuonna HErrasa nuckui H. Cuningal. Maij:tins meidän muinen Armoll:in, nyt Jumalan tykönä ijanc. Mutuas Drottning Ulrica Eleonora, coco Waldacundan ulos sanomattomax Murher: ja haudattin samana vuonna p. 28 Novembris Ridderholman Kirkoon Residentz caupungisa Stockholmis. (M.)
- [1693] Samana vuonna Käfikiria ylitzen catzottu ja Uuden Kirkon Ordningin jälken oiettu ja hänen Cuningal. Maij:däns 22 Julij alafirjoitettu Prändist uloskäwi. (M.)
- 1695 Nlitzencatzottin Ruotzalainen Wirsi Kirja Caikilda Piispoilda Stockholmis. (N.)
- 1696 ja 1697 Oli juuri cowat catowuodet coco Ruotzin Waldacunnasa: Waan erinomaisest Suomesa, Wiros, Jngerinmaasa, Nijn että ainoastans Turun Hiippacunnasa surkiaft nälkän näännyit ja cuolit ylitzen 62000 (61,000 P) Jhmistä. (N.)
- 1697 p. 5 April: Nuckui HErrasa se suuri Cuningas CARL 11. coco Christicunnan ja Ruotzin Waldacunnan arwamattomax suruxi. (M.)
- [1697 7/5] Paloi Stockholm inna. (O.)
- [1697] Samana W. p. 24. Nov. Haudattin Hänen Cuningal. Maij:tins Stockholmis. (M.)
- [1697] vielä p. 14 Dec. Cuningal. Hänen Cuningal. Maij:tins Cuningas CARL 12. — Jumala suocon onne! (M.)
- 1698 Bihittin [Hedwig Sophia] Prins Fredrikin cansza Hälsstenist (N), joca cuoli sodasa Alischoun tykönä 1702. 9 Julij. (P.)
- 1700 25 Julii Astui [Cuningas Karl 12] wäkinens Seelandin, ja waadei Danmarkin Cuningan rauhaan. (N.)
- [1700] Samana wuona 20 Novemb. Jhmellisen woiton cautta Wänäläisten ylitze, pelasti [Karl 12] Narwan Caupungin. (N.)
- 1701 9 Julii Samois [Cun. Karl 12] Dunan Wirran ylitze Rijan tykönä Wäkinens, ja woitti Puolan Sotajoucon. (N.)
- 1702 sijnä 16 Maij. Paloi ensin osa Upsalan Caupungist, ynnä Kirkoin, Pinnan, Raastuan, wanhan Academian, Hospitalin ja muitten Huoneitten cansza. (O.)

- 1702 9 Julij Piti [Cum. Karl 12] Puolan Maasa erinomaisen voiton Klischoun tykönä, ja 1703. 21. April Pulton tykönä. (P.)
- [1703] 3 [4] Oct. Otti [Karl 12] sen suresti varustetun Caupungin Thorn sijalle, ja
- 1704 27 Aug. [9/9] sen culuisan caupungin Vembärgin. — Wadei myös Puolan Waldacunnan Cuning. Augusturen fian Stanislauren I wallitzeman, joca Cuningari 1705. 24. Sept. woideltin. — Samoina vuosina teki Zumala hänē Maij: s aset Curlandisa muutamatt kerrat onnellisxi Wenäläist wastan, erinomattain
- 1705 16 Jul. Gref Adam Vejonhufwun cautta (P) Curlandis; (O.)
- [1705 21/7] samoina päiwinä G. V. Carl Mierotin cautta Warshawin tykönä. (O.)
- 1706 3 [13] Febr. Gref C. G. Rehnfsöldin cautta Braunstatin tykönä Slesin Rajalla, ja
- [1706] 20 April Dñw. C. G. Creutzin cautta Vittowisa Kletskin tykönä. (O.)
- 1706 [12-28/10] Syryllä piiritti Wenäläinē Wiburin Caupungin, waa Zumala carcotti hänē fiellä. (P.)
- 1706 Oct. Tehtin sowindo Saxin ChurJörstin Augusturencansa, joca oli ollut Cuningas Puolasa, sillä ehdolla, että hän tunnustais Stanislauren Puolan Cuningari, mutta Augustus rikoi rauhan jällens 1709. (P.)
- 1707 12 Aug. Paitti Cuningas CARL XII niijlle Slesias heidän uscons wapauden, cuin itzens tunnustawat Ewangeliumin Uscon, Lutheruren opeturen jalken, niin että Keisari annoi heille tacasin 130 Kirkoa. (P.)
- 1708 28 Sept. Sai Cuning. woiro Wenäläisten ylitze Mohiloa tykänä. (P.)
- 1708 Dec. 11 Hertiginna [Hedwig Sophia] poisnuikui Stockholmis. (P.)
- 1709 Oli juuri angara ja pitkällinen Talwi, sängen cowan pacaisen cansja: silloin myös Mland[sin] ison Meren ylitze ajettin, ja wielä cahdexan päiwää jalken Walburin päiwän ajett[isn] Turun Soen jään ylitze. (R.)

- 1709 d. 28 Jun. Tapahdui se onnetoin tappelus Pultawan alla Ukrainas. (P.)
- 1710 28 Febr. Annoi Zumala, Gen. Greiwin Magnus Stenbofin cautta Helsingborin tykänä onnellisen voiton Danmarkin Cuninga ylitze, joca uscottomasti rauhā rikoi ja 1709. 2 Nov. Skānin ja Blekingin päälle carcais: 4000 Juutia sijnä cadui ja 3000 fangix otettin. (P.)
- 1710 Sijalle otti Wenäläinen Rijan, Wiburin [10/6] ja Rexholmin [9/9], ja sen jalken myös Rāwelin ynnā coco Wi-roin ja Estin Maan cansja, Ruton aicana. (R.)
- 1710 3 Maij on [Perindö Ruhtinas Adolph Friedrich] syn-dhnyt. (R.)
- 1710 Oli syryllä cauhia rutto Ruotzin Waldacunnasa, niin että Turun Caupungista cuoli 2000 Ihmistä. Sijkui myös ldesa Caupungisa, Raumalla, Biörnboris ja pitkin Suomen maan randaa. Stockholmis cuoli ylitze 20,000. Rigasa, Rāswelis, Pernosa ja myös wāhisā Caupungeisa Ruotzin maalla, se sama tauti julmasti tappoi. (P.)
- 1711 sinä 16 Maij Paloi Turun Caupungista wāhällä puolella 135. taloa, niin myös 16. taloa isolla puolella Piispan cadulla. (P.)
- 1712 [9/12] Sai taas Jältmarfskalcki Gref Stenbocki, erinomaisen voiton Danmarkin Sotawäen ylitze Gadebuschin tykänä Medlenburgisa. (R.)
- 1713 28 Aug. Tuli Wenäläinen Turun Caupungijn, jonga hän piti 8 vuotta allans: sillä ajalla on Caupungin cown häwitetty, ja myös yxi osa Kirkocortelistä (Kirkon ymbäristöldä S) palanut. (R.)
- 1713 [9/10] Tapahdui tappelus Wenäläisten cansja Pälkänellä, ja
- 1714 [19/2] Jos Syrysä (Syrysä S.) — Ja sitte cuin he myös Uuden Sinnan [20/7, 1714] ja Cajanaborin [24/2, 1716] olit sijalle ottanet, oli coco Suomen maa heidän hallusans 1721. vuoteen asti. (R.)
- 1714 Palais Cuning. Carl 12. Turkin maalda, josa hän sitten Pultawan tappeluren oli jekā Benderis että Timurtaschis ja Demoticas liki wiiji ajastaicaa ollut, ja

- tuli ensin Stralsundijn ja seurawaisna vuonna syryllä Skaniin, sitte cuin myös Engellandin ja Preußin Cuningat olit rauhan rikonet. Sen jälkeen läxi hän Norjan sotaan, cusa hän 1718. 30. Nov. Friedrikshallin tykönä ammuttin ja 1719. haudattin Stockh. (R.)
- 1715 54 Mart. Wihittin [Printzeffa Ulrica Eleonora] Perindö-Printzin Friederichin cansza Heszen Casselista. (R.)
- 1715 22 April Pimeni Auringo cocanans, niin että Tähdet nähit sydän päiwällä. (R.)
- 1719 [1/1] Paleli aiwan monda Ruotzalaisesta ja Suomalaisesta sotawäestä cuoliari Norjan wuorilla, sielä tacaperin tullesans. (R.)
- [1719] Samana vuonna polti ja häwitti Wenäläinen muutamia Caupungeita ja monda Maanpaidaa pitkin Ruotzin Randa, etelän puolella Stockholmia, niin[quin] hän myös cazi (cahta S) vuotta sen jälkeen teki. (R.)
- [1719 23/1] Otti [Ulrica Eleonora] Walbacunnan wastan. (R.)
- 1719 17 Mart. cruunattin [Ulrica Eleonora] Upsalasa. (R.)
- [1719 ja 1720] teki rauhan Engellandin ja Preußin Cuningasten cansza, ja cohta sen jälkeen
- 1720 [24/3] annoi Walbacunnan Hallituxen cordialle Puoliossens. (R.)
- [1721] [Poltti ja häwitti Wenäläinen] pohjan puolella haman Umohon (Piteän S) asti. (R.)
- 1720 3 Maii Cruunattin Stockholmin Isoja Kircoja meidän Armollinen Cuningamme Friederich, Perindö Printzi Hesses-Casselista. — Cohta Hänen Hallituxens alusa tehtin rauha Danmarkin cansza. (R.)
- 1720 d. 13 Julii Wanhan Eugun jälkeen (T.) on Cuningallinen Cruunu-Printzeffa Cowisa Ulrica syndynyt. (R.)
- 1721 [17/3] Pidettin Ruotzisa riemullinen Jälkimuisto sijtä että ennen 200. ajastaicaa, Cuningan Gustawuxen 1. aicana oikia Oppi saatettin Ruotzin Walbacundaan. (R.)
- 1721 30 Aug [Tehtin rauha] Wenäläisten cansza Uudeja Caupungisa. (R.)
- 1726 Oli cowa Catowuosi Suomes; silloin maroi yxi Cappa jynwiä 6 Markkaa kupari rahaa Turusa (R.)

- 1728 Tuli coco Pyhä Raamattu, Turun Bispan D. Gezelixen selityxen cansza täydellis[est]i ulosannetuxi. (R.)
- 1728 29 Jun. Paloi Turusa ylitze 100. Taloa, isolla ja wähällä puolella. (R.)
- 1729 [5/4] Nijn myös [tehtin rauha] Turkin alaisen Hallituxen cansza Algierisa. (R.)
- 1730 Tuli [Cun. Friedrich] myös Hallitzewaiseri Vandt-Greiwixi Heszen-Casselisa. (R.)
- 1734 Herrain Päiwillä Stockholmis ylitze catzottin luusi Saki-Kirja, ja 1736 ulos annettin. (R.)
- 1735 Tuli Kewät ja Surwi niin warhain, että Meren rannat jo MaalisC. olit jättten suluisa wapaat ja purjehtioillen puhtaat. Oli myös sitten edespäin niin sopiwa ja lämmin ilma, että Walburin päiwän edellä jo oli tähyi lehti Coiwu-puusa ja tähtäpää rukihisa, joca kypjänä leicattin Turusa Pietarin päiwänä eli Kesä-Cuun lopulla. (T.)
- 1737 8 Dec. Oli Taiwas niin cuin werisellä lacanalla ensist ehtona ja aina puoli yöhön asti ylitzewedetty, joca oli ihmellinen ja cauhistawainen päälle catzowa. (R.)
- 1738 18 Sept. Poltti Ukoisen walkia Duomio-Kircon waffitornin Kelloinens ynnä (add. caidein T) cattoin cansza; josta tulesta myös Academian Bibliotheki ja iso Schoulu wahingoitettin. (R.)
- 1740 14 Sept. [28/11] (1741 Antin Päiwänä [30/11] T) Oli cauhia Myrsky, joca caasi Tuulimyllyt, rewei catot pois huoneista, caasi suuret puut metzijä ja erinomattain teiden wierillä, että matcustawaiset suurella waiwalla taisit lijdua (R.) (että matcustawaisilla oli suuri työläys culkea. S.)
- 1740 Matin päiwän aicana syryllä (Syys Matin päiwän aicana S) langeis Pohjan Maalla sywä Lumi, niin että rukit olit wielä leikamata Michelin päiwän aicana, lumen alla, josta seurais cowa Catowuosi ja nälkä. (R.)
- 1741 24 Julii Aljettin Sota maalla ja merellä Wenäläistä wastan. (R.)

- 1741 23 Aug. Oli Sota (Tappelus T) Vapperannan (Vap-
penrannan T) caupungin tykönä, josta meidän Väkem
(meidän Sotaväki S), cuin olit tuffin 3000. Miestä,
tappelitt Venäläisten cansja, joita on ollut 16000, niin
urhollisesti 6. hetkeä, että muutamia 1000. venäläisistä
tapettin ja haavoitettin, mutta meidän Väkem paljou-
della ylitzenvoitettu, ajettin tacaperin, ja yri osa fan-
giri otettin; silloin myös Vapperannan Caupungi wihol-
lisilda poldettin, ja paljon väkeä, ynnä waimoin ja pien-
den lasten cansja cauhiaisti surmattin. (R.)
- 1741 24 Nov. Ruksii HENRASA [Ulrica Eleonora] ja hau-
dattiin 1742 1 Dec. Stockholmissa Riddarholman Kir-
kosa siihen uuteen Hänen Maijestetildäns rakettuun
Cuningalliseen Marmorin Hautaan. (R.)
- 1742 28 Junii Polti meidän oma Sotaväkem Friedrichs-
haminan Caupungin. (R.)
- [1742] Samana vuonna tuli Venäläinen Turun Caupungin
Syys-Cusa [29/s]. (R.)
- 1742 Näkyi myös Talwella yri Pyrstö Tähti. (T.)
- 1743 Kewällä nostit Dalakarlat peljättäväisen Capinan Ruot-
zisa, joca cuitengin Jumalan armollisimman Awun
cautta tuli asetetuxi sinä 23 päivänä Kesä-Cusa: Juuri
silloin cosca Holsteinin Ruhtinas Adolph Friedrich,
Hänen nyt olewa[isen] Cuningallinen Maijestetinsä, wa-
littin Ruotzin Baldacunnan Perindö-Ruhtinari, ja
Rauha päätettin Venäläisen cansja. (T.)
- 1743 23 Jun. Uloswalittin Holsteinin Ruhtinas Hänen Cu-
ning:nen Corfeudens Adolph Friedrich, Ruotzin Balda-
cunnan Perindö Ruhtinari. (R.)
- 1743 7 Aug. Tehtin (julistettin T) rauha Venäläisten cansja
Turun Caupungisa. (R.)
- 1743 Joulun edellä ilmannui jäl lens toinen [pyrstötähti], joca
pitkällä pyrstöllä ehtoisiin oli nähtäväinen coco Euro-
pasa wielä kewät Matin päivän jälkeen 1744. (T.)
- 1744 6 Julii Annoi [Perindö-Ruhtinas Adolph Friedrich]
itzens Awioskästyn-Säätyn Cuning:sen Cruunu Print-
zeffan Eowisan Ulrican cansja Preussizistä, joca suurella

- solennitetillä päätettin samana vuonna 18 Aug. Drott-
ninghålmian Einnasa. (R.)
- 1746 13 Jan. Synnyti Perindö-Printzi Gustawus Ruotzin
(Stockholmin T) Einnasa (R.)
- 1746 sinä 3 p. Heinä-Cuusa on Hänen Cuningallinen Cor-
feudensa Cruunu Printzeffa [Sophia Magdalena] syn-
dynyt Rjöpenhaminasa. (T.)
- 1748 26 Sept. (uud. Eug. 7 päiw. Eoca Cuusa T) Synnyti
Perindö-Printzi Carolus Stockholmissa. (R.)
- 1750 7 Jul. Synnyti Perindö-Printzi Friedrich Adolph Drott-
ningholmisa. — Jumala Heille pitkän ijan ja caidinaisen
Cuningallisen onnen lainatcon! (R.)
- 1751 25 Mart. Cuoli se Suurivaldias Ruotzin, Göttein ja
Wendein Cuningas, Friedrich I, coco Baldacunnalle
suuremman murhezi (R a), ja 1751 27 SyysC. haudattin
Stockholmissa. (S.)
- 1751 26 Maalis[Cuusa] Ottimeidän Armollinen Cuningamme
Adolph Friedrich Baldacunnas[n] Hallituxen wastan (S), ja
- 1751 f. 26 p. seurawaisesa Marras kuusa cruunattin Stock-
holmin Jsofa Kircofa ynnä hänen Cuning:sen Maj:t
Drottning Eowisan Ulrican cansja. (S.)
- 1752 Suwella, Purjehti hänen Cuningallinen Maij:sä Adolph
Friedrich Suomeen; ja sitte cuin hän oli Helsingforsisa
ylös astunut, matkusti Hän maisin Eowisan, Borgon ja
Hämen Einnan kautta tänne Turcuun ja täälldä edes-
päin Tornion kautta (T). — 1752 Suwella purjehti
hänen Cuningallinen Maij:sä Friedrich Turcuun, ja sitte
matkusti Tornion kautta tacaisin Stockholmin jäl-
lensä. (S.)
- 1753, Malis C. Alusa otettin uusi ajanlucu, joca cutzutan
Calendarium Gregorianum, tawallisezi coco Ruotzin
Baldacunnasa. (S.)
- 1753, 8 Eoca [Cuun] Synnyti Printzeffa Sophia Albertina
Stockholmissa. (S.)
- 1755 Tuli Sumi, Jacobin päivästä, niin fateisezi, että wedet
jo Michelin päivän aicaan paisuit Järwisä ja joeisa
corkiamallen cuin muutoin on Kewällä tawallinen. (T.)

- 1755 f. 1 p. Marras Kuulla Tapahdun suuri Maan järjitys
 liki ymbäri coco maailman, josta maanjärjitystä Visa-
 bonin Caupungi Portugalisa surkiasiti tuli eufisteturi. (S.)
- 1756, Johannes Castajan Päivää vastaan yöllä, Herrain
 Päiväin alla, oli yri vaarallinen aicomus hantseisa
 Stockholmisa, Hallituksen muotoa vastaan, josta cuitengin
 Jumalan erinomaisen Armon kautta tuli kohta hantse-
 seisa olleja tucauteturi. (S.)
- 1757 Oli niin angara cuivuus ja cuumus Bertulin päivään
 saaka, ettei senealasta moneen vuoteen ollut hawaittu,
 josta myös Culo-walkia poltti paljon Metziä. (T.)
- 1758 Colmannen kerran tuli [Raamattu] Prantattuna ulos
 ensijisti Piisp: D: Joh: Brownliuksen, ja sitte hänen cuo-
 lemansa jälkeen, Piisp: D: Carl Friedr: Mennanderin
 perän catzannon alla, ollen peräncatzomus wäliajalla
 Duomio Prowastin D: Sam: Pryssin ja Professorin
 Mag: Carl Abr: Clewbergin hallusa, josta jälkimäinen
 niin myös Pöyhtyen Prowasti Mag: Andr: Sitzelius,
 sen yhteen sopiwaisuutta Alcu Raamatun kanssa coet-
 telit ja usiassa paicassa ojentit: ollen Duomio kirkon kirkko-
 wärdi Daw: Deutsch tässä työssä myös ascaroitettu. (S.)
- 1759 Balmistettiin taas Turun Jsoin kirkon torni wasti
 cattoinensa, wijmeisen palon jälkeen, Hetkein osottajan
 kanssa, josta neljälle taholle, josta korkeus on nyt 164
 Kyynärätä. (S.)
- 1759 [Uusi Saksi-Kirja] Suomen kielen ulos käwi. (S.)
- 1760, Alcu wuodesta, oli Joulun ja Joppiaisen välillä, Ruot-
 zisa, Suomeja ja Wenäjän maalla, niin cowa ja angara
 Talwi, ettei niin cowa Pakkaista ole hawaittu sitten
 cuin vuonna 1709. (T.)
- 1761, 6 päivänä Kesä-Kuusa, nähtin aamulla Planeti Venus,
 josta Coin- ja Orjan-Tähderi cutzutan, Auringon alla
 niincuin yri musta pilku, culewan Auringon meren-
 puolisen partan ylitse idästä niin lännehen. (T.)
- 1763, 1764 ja 1766 teki Hemoisten ja Eläinden rutto Suo-
 meja cuiwuden tähden suuren wahingon, erinomattain

- Björneborin Väänijä, Birkalan, Wesilahden, Kangasa-
 lan ja Lempälän Pitäjä. (T.)
- [1766] Wijmeis nimittynä vuonna tapahdun myös monda
 Metzan palon wahingota, culo walkian kautta cuiwu-
 de. (T.)
- 1766, sinä 4 päivänä Marras-Kuusa Wihittin Cruunun-Printzi
 Gustawus Perindö- ja Cruunu-Printzeszan Sophia
 Magdalenan kanssa Danmarkista. (T.)
- 1770 sinä 3 p. Loka-Kuusa tuli Preuszin Printzi Henrich
 meidän Drottningime weli, merta myöden Tuffhulmista
 tänne Turkuun puolipäivänä, josta Hän sinä 6 p. sa-
 ntasa Kuusa maisin waelsi Wenäjän maalle. (W.)
- 1770 f. 8 p. Marras-Kuusa andoi Hänen Kuningallinen Kor-
 feudensa Cruunu-Prinssi Gustaf ynnä Perindö-Prinssin
 Fredrich Adolphiin kanssa itzensä matkaan Ulko-
 Maille. (U.)
- 1771 f. 12 p. ehtolla Helme-Kuusa kuoli Korkiast autuas
 Kuningas Adolph Fredrich. (U.)
- 1771 f. 13. Helme-Kuusa alkoi meidän Armollinen Kunin-
 gamme Gustaf 3. Waldakunnan hallituksen, Ulkomaalla
 ollesansa, josta Hänen Kuning. Maijestetinsä tuli takaisin
 Tukholmin Caupungijn f. 30 p. Touko-Kuusa. (U.)
- 1771 f. 30 p. Heinä-Kuusa Häudattin [Kun. Adolph Fredrich]
 Tukholmisa. (U.)
- 1772 f. 29 p. Touko Kuusa kruunattin Hänen Kuning. Mai-
 jestetinsä [Gustaf 3] Tukholmisa, ynnä Hänen Kuning.
 Maijestetinsä Drottningi Sophian Magdalenan kanssa.
 (U.)
- [1772] f. 21 p. Elo-Kuusa Waistanotettiin Waldakunnan Sää-
 dyiltä Herrain päiwillä se Hänen Kuningalliselta Mai-
 jestetiltänsä parattu Hallituksen muoto. (U.)
- 1775 sinä 24 p. Touko-Kuusa, josta oli Christuxen Tawaseen
 astumisen päivä, tuli Hänen Kuningallinen Majestetins
 Gustawus se Kolmas merta myöden tänne Turkuun. —
- [1775] Sinä 29 p. samasa Kuusa astui Hän ylös Akademiaan
 kulelemaan sekä sitä puhetta, kuin silloin olewalda Pi-
 spalda Doctor Carl Fredrich Mennanderilta pidettiin, että

myös sitä Ruotzin kielistä sanain kampausta eli disputationi, rakkaudesta Isän maata kohtan, kuin Professorin ja Wasan Ordenin Riddarin Gaddin ohjauksen alla pidettiin. (W.)

[1775] Sinä 31 p. ennen nimitettyä [Touko] Kuusa läxi [Kun. Gustaf 3] seuranensa maisin Turuusta, ensin Helsingiin ja Sweaboriin, ja edespäin muihin kaupungeihin hamaan Hämeen Linnaan asti, josta palaitejans Hän myös poikkeis Kangaspäähän, josta Turuun hevosväki koottuna oli, jotka Hän siellä läpitze katsoi, ja heidän jota harjoituksia koetteli, niinkuin Hän muisakin paikoissa, kulleisansa täällä Suomesa, joissa Sotawäki koottuna oli, aina tefi. (V.)

[1775] Sinä 26 p. Kesä-Kuusa tuli Kuningas taas Turkuun, ja 28 p. mainitussa Kuusa kunnioitti Hän kirkialla läsnä-olemisellansa taas tätä Turuun Akademiaa, silloin tapahtuvaisessa Magisterein krunamisessa, andain itze luwan Professorille Bilmarille, joka tätä toimitusta silloin täyttämän piti, niitä 34 silloin aiwoituita, Magistereiri tehdä; tämä on yri armo ja kunnia, jota ei vielä yhdeskellän Akademialle Ruotzin Waldakunnassa tapahtunut ole. — Samana päivänä Hänen Majestetins myös kirkossa kuuldeli saarnaa, kuin siinä tilassa pidettiin, ja ehtopuoleen läxi merta myöden taas Stokholmiin, johon Hän ensimmäisenä Sunnuntaina senjälken kerkeis. (W.)

[1775] Oibuanja Suomesa, maan asuwaisille ja oikeutta etziwäisille lieivityxeri, asetti Hänen Majestetins Suomeen kaxi uutta Maanherran Väänää yhden Kuopiohon ja toisen Ouluun, ja uuden Kuningallisen Howi-Dikeuden Wasan Kaupungiin; jääsi myös wirtain ja koskein perkamisen, Hämeen Linnan ylösrakendamisen ja kaupungin siirtämisen toiseen paikkaan, paitzi monda muuta merkittävää asiaa, kuin Hänen Majestetins Suomesa ollesjans jääsi ja toimitti. (W.)

[1775] Samana vuonna Elo-Kuusa Vaurin päivänä jälkeent puolipäivän, poltti hirmuttawa tulipalo Turuun Kau-

pungissa, muutaman hetken sisällä, pitkin Aningaisten mäkee ja sen alustetta 180 taloa, eli 118 portin-numero, aittoja ja tuulimyllyjä mäellä, tullihuoneet ja portin, laiho tykkäät pellolla, jotka tullin ulkona olit. (V.)

1776 Kivi [P. Raamattu] neljännen kerran prantista ulos, waftuudesta Alku-raamattuun jälken ylitsekatzottu ja harwoissa paikoissa parattu. (Z.)

1778. sinä 5 p. Heinä-Kuusa aamu-puoleen Sunnuntaita waftan, paloi Turussa se kaunis rakennus, jossa Sokeria keitetän, joka wahingo arwatan kahteen tynnyriin fuldaa. (W.)

1778. sinä 1 p. Marras-Kuusa synnyi Kruunu Printzi Gustawus Adolphus Stokholmin Linnaassa. (X.)

1781 f. 12 p. Maalis-Kuusa on [Prinsessa Fredrika Dorothea Wilhelmina Badenista] syndynyt. (Z.)

1782 sinä 16. päivänä Heinä-Kuusa kuoli Hänen Kuningallinen Majestetinsa Vefki-Drottningi Howisa Ulrika, Fredrichowin Linnaassa; haudattin Stokholmissa sinä 31. päivänä Heinä-Kuusa Riddarholmin kirkossa. (X.)

1782 sinä 25 päivänä Elo-Kuusa synnyi Hänen Kuningallinen Korkeudensa Carolus Gustawus, Smålandin Hertua, Stokholmin Linnaassa, ja nukkui HCKrassa sinä 23 p. Maalis-Kuusa W. 1783. (X.)

1788 [20/6] Alkoi Sota Wenäläisen kausza, ja päätettin Rauhan kautta, joka tehtiin [14/8] 1790. (Y.)

1792 f. 29 p. Maalis-Kuusa kuoli Hänen Majestetinsa Kuningas Gustaf 3 Stokholmissa (Y.) — Kohta Kuningan Gustaf 3 kuoleman jälken astui Gustaf 4 Adolph Kuningallijelle istuimelle; waan Hänen alaikäisydensä aikana oli Waldakunnan Hallitus Hänen Kuningallisen Korkeudensa Eödermanlandin Hertuan Carlen hallussa. (Z.)

1792 f. 14 Touko Kuusa haudattin [Kun. Gustaf 3] Riddarholmin kirkoon. (Z.)

1793 [8/3] pidettin Ruotzissa juhallinen Jälki muisto siitä, että 200 ajastaka sitte, yhteisessä Kokouksessa Upsalassa, puhdas Christillinen Oppi kaikilda Ruotzin Waldakunnan Säädyildä waftan otettiin. (Z.)

- 1796 f. 1 p. Marras-Kuusa otti Kuningas Gustaf 4 Adolph Itze Waldakunnan Hallituksen vastaan. (Z.)
- 1797 f. 31 p. Eoka-Kuusa andoi Kuningas Gustaf Adolph itzensä Amiofäsktyn Säätyyn Prinseszan Fredrikan Dorothean Wilhelminan kansza Badenista, Sazan maalta. (Z.)
- 1799 f. 9 p. Marras-Kuusa synnyi Kruunu-Printzi Gustavus Stockholmisa. (Z.)
- 1800 f. 3 p. Huhti-Kuusa Kruunattin meidän Armollinen Kuningamme Gustaf Adolph ynnä Hänen Kuningallisen Majestetins Drottning Fredrikan Dorothean Wilhelminan kansza Norrköpingin Kaupungisa, johon Waldakunnan Säädyt olit kokon kutsutut Herrain päiwille f. 10 päiwäxi Maalis-Kuusa. (Z.)

[1770 w:n Wiisikirjasta.]

[Wuosten 1813—1885 wälillä julkaistujen
Suomalaisten Wiisikirjojen]

Ajan-Tieto, eli

Muisto Kirja¹ niistä merkisimmistä
Tapauksista²

Vanhaa Testamentia,³

joka luetaan Mailman⁴ Luomisesta Jesuksen Syntymän⁵
saakka. a.

W 1656 Sulkui ensimmäinen Mailma Wedenpaisumisella. a.
W. 1788 Perusti Nimrod sen ensimmäisen⁶ suuren Walda-
kunnan, jonga⁷ Pääkaupunki⁸ oli Babeli. a.

W. 1919 Synnyi⁹ Abraham, Judan Kanjan Esi-Isä,
Chaldean maassa.¹⁰ a.

W. 2024 Kului hän Jumalan käskyn jälkeen siitä paka-
nallisesta Chaldean maakunnasta ulos Kanaan maahan,¹¹ ja
sai Jumalalta¹² julkisen lupauksen¹³ Mesiaaren¹⁴ Syntymis-
sestä¹⁵ hänen Sugustansa.¹⁶ a.

W. 2049 Synnyi hänen Poikansa Isaak, ja

W. 2109 Isaakin Poika Jakob, joka myös Israelixi
kutsutaan. a.

W. 2239 Joudui Jakob Poikainensa Egyptin maahan¹¹
asumaan, josa¹⁷ heidän jälkentulewaisensa, Josephin kuoleman
jälkeen, orjixi jouduit.¹⁸ a.

W. 2374 Synnyi Moses Hebrealaisista Wanhemmista
Egyptisä. a.

W. 2454 Johdatti hän Israelin Kanjan Egyptin or-
juudesta; Jona samana vuonna myös Herra annoi Hänen
Lakinsa ja Säätynsä Moosen kautta Sinain vuorelta. a.

¹ Muisto-Kirja b. ² tapauksista c. ³ Testamentissa f. ⁴ Maailman c.

⁵ Syntymään b. ⁶ ensimmäisen c. ⁷ jonka b. ⁸ pääkaupunki b. ⁹ Syntyi b.

¹⁰ maassa f. ¹¹ maahan b. ¹² Jumalalta b. ¹³ lupauksen b. ¹⁴ Messiauksen

c. ¹⁵ Syntymisestä b. ¹⁶ Sugustansa b. ¹⁷ jossa f. ¹⁸ joutuivat f.

W. 2494 Kuoli Moyses, ja Josua johdatti Israelin lapsia 40 vuoden waelluren perästä korweja, siihen luvattuun Naanan maahan, josta he wiettit liki 400 ajastaikaa oman heidän Esiwallansa, eli niin kututuin¹ Duomarein² hallituren alla. a.

W. 2881 Woiteli Propheta Samuel heille Jumalan jallimisesta, Saulin ensimmäisxi Kuningaaxi. Sen jälkeen tuli

W. 2891 se jumallinen Dawid koko Israelin Kuningaaxi; ja hänen jälkensä

W. 2931 se wiisas Salomo; joka 10 vuotta sen jälkeen, eli

W. 2941 päätti sen kuuluisan Jerusalemin Templin rakennuren. a.

W. 2970 Kuoli Kuningas Salomo; ja kohta sen jälkeen järti³ Israelin kansa itsensä kahteen, nimittäin Israelin ja Judan Waldafundaan. a.

W. 3232 Kufisti Ahyrian Kuningas Salmanasar Israelin waldakunnan, josta Pääkaupungi oli Samaria, otti sen viimeisen Kuningan Hosean fangixi⁴, ja pois⁵ wei iäiseen maankulkeuteen Ahyrian maille kaikki kymmenen Israelin Sukufundaa. a.

W. 3363 Häwitti Babylonian Kuningas Nebudkanezar Judan waldakunnan, ryösti ja poltti Jerusalemin, ynnä Templin⁶ kansja, ja wei sen viimeisen Kuningan⁷ Zedekian, ja hänen alammaisensa, Judan⁸ ja Benjamin Sukufunnista, seitsemän kymmenen wuotiseen fangeuteen⁹ Babeliin. a.

W. 3435, jona Cyrus korotettiin sen suuren Babylonian ja Persian Waldakunnan Haldiari, annoi hän kaikille fangituille¹⁰ Judalaaisille¹¹ luvan mennä Babelista kotomaillensa, siellä jällens¹² rakendamaan heidän häwinneen Pääkaupunginsa ja Templinsa Jerusalemissa. a.

W. 3456 tuli tämän toisen Templin⁶ rakennus walmiixi. a.

Judalaisten Esiwalda eli ylimmäinen Hallitus oli sitten kauwan aikaa enimmitten Papillinen. Waan koska Syrian

¹ kututtu b. ² Duomarein b. ³ jakoi b. ⁴ wangixi c. ⁵ omitt. f. ⁶ tempelin f. ⁷ Kuninkaan b. ⁸ Juudan f. ⁹ wankuteen c. ¹⁰ wangi-
tuille c. ¹¹ Juutalaisille f. ¹² jällensä f.

Kuningat rupeisit heitä kowin wainomaan¹, asetettin ensisti Judas Makabeus

W. 3807, ja sitten usiammat² hänen Sugustansa, niin Kansan Ruhtinoixi, kuin Sotajoukoin³ Päämiehixi; sixi että koko Judan⁴ Maakunda wihdoin

W. 3925 joudui Romalaisten⁵ wallan alla⁶. a.

Tällä ajalla luullaan Ruozin ja Suomen Saaret⁷ saaneen ensimmäiset Asujan pohjaisista Asian⁸ Maanääristä. a.

W. 4000⁹ Synnyi meidän kallis Wapahtajamme Herra JESUS CHRISUS Bethlehemissä, Juudan maassa, Romalaisten Kejsarin Augusturen Hallituren aikana. a.

Tästä alkaa siis toinen Wuosi-luku.

2. Uudessa Testamentissa,

joka luetaan Christuren Syndymästä meidän Aikoiimme¹⁰ saakka. a.

W. 30 Kastettin Jeesus Johannekselta Jordanin wirrasa¹¹, ja alwoi¹² siitä ruveten julkisen Opetus-wirkansa. a.

W. 32 Piinattiin¹³, ristinnaulittin ja kuuletettiin hän, Kejsari¹⁴ Tiberiuren wallan aikana, ylösnouxi¹⁵ kolmandena päivänä kuolluista¹⁶ ja 40 päivä[n]ä sen jälkeen¹⁷, ylöstui¹⁸ hän Taiwaaseen¹⁹, ja lähetti siellä, lupauksensa²⁰ jälkeen, Pyhän Hen-
gensä Apostoleille, jotka sitten menit ulos kaikkeen²¹ mailmaan²² Evangeliumin Saarnalla ja Kasteella Christikundaa kokoomaan. a.

W. 68 Annoi²³ Romin²⁴ Kejsari¹⁴ Nero surmata Apostolin²⁵ Paawalin ja Pietarin, Jesuren Nimen tunnustamisen tähden. a.

¹ wainomaan f. ² useimmat f. ³ Sotajoukoin b. ⁴ Juudan f. ⁵ Ruomalaisten f. ⁶ alle b, ale c. ⁷ saarten f. ⁸ Asian c. ⁹ add. paikoilla n. ¹⁰ aikoihimme f. ¹¹ wirassa f. ¹² alkoi b. ¹³ piinattiin b. ¹⁴ Keisari b. ¹⁵ nouxi ylös f. ¹⁶ kuolleista f. ¹⁷ jälkeen b. ¹⁸ astui hän ylös f. ¹⁹ Taiwaaseen b, taiwaasen f. ²⁰ lupauksensa c. ²¹ kaikkeen b. ²² maailmaan c. ²³ Antoi b. ²⁴ Ruomiin f. ²⁵ Apostolit f.

W. 71 Hävitit¹ Romalaiset Jerusalemin Templin ja Kaupungin, Keisari Vespasianuksen hallituksen aikana; ja koko Judan Kansa hajois² ympäri³ mailmaa. a.

W. 100 Kuoli Evangelista ja Apostoli Johannes Ephejosa. a.

W. 312 Annoi⁴ Keisari Konstantinus Magnus⁵ täydellisen Uskon vapauden Jesuksen Opin Tunnustajille, joiden jouko⁶ jo pian lukematon oli, ehkä⁷ he lähes 250 ajastaikaa niin Judalaisilta kuin Pakanoilta olit⁸ olleet kowin waiwatut, ja monda tuhatta heistä, heidän uskonsa tähden, julmasti surmatut. a.

Neljännän ja viidennen vuosijadan aikoina luullaan Suomalaisien siirtäneen asuntonsa idästä päin tänne Suomen niemelle. e.

Moninaiset väärät lahkokunnat kufistit⁹ sittekin alati Jesuksen Seurakunnan rauhan, ja turmelit Hänen Opin¹⁰ puhtauden; waan Romin ylpia¹¹ Piispat, eli niin kutsutut Paawit, matkaan saati¹² heidän keltvottomilla jutuillansa¹³ ja menoillansa¹⁴ wiellä¹⁴ suuremman pahennuksen, ekein waldaa ei ainoastansa muiden Piispain, waan myös Ruhtinain ylitse, ja tulit wihdoin

W. 755 myös maalliseksi Herroiksi, koska keskimmäinen osa Italian maasta joudui heidän wallansa¹⁵ alle. a. Sillä välillä, oli

W. 622 Mahomet¹⁶ ruvennut Arabian Maakunnassa erhehtymäistä uutta Oppiansa wäkiwällä uloslewittämään; jota Oppia Turkit, ja monet muut suuret Kansat idäisellä maalla wiellä¹⁴ seurawat¹⁷. a.

W. 829 On Christuksen oikia ja autuaxi tekewäinen Oppi Ruotzissa ensin saarnattu, kuningas Björnin aikana, yhdellä Munkilla Sagan maalda Ansgarius nimellä; waan wasta wuodesta 1000 alkain¹⁸, koska kuningas Olowi annoi itsensä kastaa Christin Uskoon¹⁹, lewei²⁰ tämä siunattu Oppi wähiittäin yli koko Ruotzin Waldekunnan. a

¹ häwitivät f. ² hajosi f. ³ ympäri b. ⁴ Antoi b. ⁵ Iso f. ⁶ joukko b. ⁷ waikka c. ⁸ olivat f. ⁹ kufistivat f. ¹⁰ Oppinsa b. ¹¹ ylpeät f. ¹² saattoivat f. ¹³ retkillänsä f. ¹⁴ wiellä b. ¹⁵ wallansa b. ¹⁶ Muhamed f. ¹⁷ seuraawat f. ¹⁸ alkaen f. ¹⁹ Kristin uskoon n. ²⁰ leweni f.

W. 862 Perusti Waregerein¹ Ruhtinas Rurik Wänäjän Waldekunnan. a.

W. 987 (988 e) Suostui Wänäjän Suuri-Ruhtinas Wladimiri² Christuksen Uskoon, joka sitä myöden³ rupeis lewiämään myös hänen alammaistensa seasa. a.

W. 1146 (1147 e) Ruvettiin Moskova⁴ Ryžän⁵ Waldekunnan Pääkaupungia rakendamaan. a.

W. 1156 (1157 n) Tuli Ruotzin kuningas Eriki⁶ 9:8 suurella sotajoukolla Suomen maata voittamaan, ja Christin Uskoon saattamaan. Hänen seurajansa oli Upsalan Piispa⁷ Henricki⁷, Evangeliumin ensimmäinen Saarnamies Suomesa; waan jo seurawaisna talvena murhattiin hän Pakanoilta. a. (seuraavana talvena murhasi talonpoika Valli tämän piispan. e.)

Joku aika sen jälkeen⁸ rakettiin⁹ se¹⁰ ensimmäinen Kirko¹¹ Suomen niemejä¹² Rändämäellä¹³, joka sitten toistasataa ajastaikaa Duomiokirkkona pidettiin, ja jota läsnä ne ensimmäiset Turun Hiippakunnan Piispat asuit¹⁴ Koroisten Talossa yli 100 ajastaikaa. a.

Sinä aikana luullaan myös Turun Linna perustetun, ja Ruotzalaisia¹⁵ Asujia Helsingin maalda siirtyxi¹⁶ niihin Turun ja Uudenmaan Väänein Merimaihin, joissa Ruotzin kieldä wiellä puhutaan. a.

Turun linnan siwulle nousi sitte aikaa myöten kaupunki samalla nimellä, joka

W. 1198 häwitettiin Nowgorodilaisilta ja Karjalaisilta. e

W. 1249 Annoi Ruotzin kuningas Eriki¹⁷ 11:8¹⁷, sen jalon Ruhtinan¹⁸ Birger Jarlin kautta, sisälle¹⁹ ottaa Pohjan ja Hämeen maan, ja Evangeliumin Opin näidenkin maakunnain Asujille ilmoittaa; joiden turwaxi ja suojelluxxi²⁰ hänelä²¹ myös rakettiin Hämeen Linna, ja sitten Korsholman Linna Wasan²¹ paikoilla. a.

¹ waregein c. pohjoismainen q. ² I:nen f. ³ myöden f. ⁴ Moskova f. ⁵ Wänäjän f. ⁶ piispa f. ⁷ Henricki b. ⁸ jälkeen b. ⁹ rakennettiin f. ¹⁰ omitt. c. ¹¹ Kirko b. ¹² Suomen maassa c. ¹³ Rändämäelle c. ¹⁴ asuiwat f. ¹⁵ Ruotzalaisia b. ¹⁶ siirretyksi c. ¹⁷ 11:nes f. ¹⁸ Ruhtinaan b. ¹⁹ alansa e. ²⁰ suojelutjeski c. ²¹ Wasan c.

Näinä aikoina luullaan myös ne Wasan Väänin Pitäjät, jotka wiiellä Ruotzin kieldä puhuwat, saanen¹ heidän² Asu-waijiansa³ Ruotzista. a.

W. 1260 Rakensi ja asetti sama mainittu Ruhtinas ja Walbakunnan Edesseijoja⁴ Birger Jarl Stockholmin⁵ Ruotzin Walbakunnan Pääkaupungiksi. a.

W. 1293 Tuli Ruotzin Walbakunnan Edesseijoja⁴ Thorkel⁶ Anutin⁷ poika Sotajoukonensa⁸ Karjalan maata woittamaan, ja sen Maakunnan pakanallisia Asujia⁹ Christityiksi saattamaan, jota toimittain hän myös Wiburin¹⁰ Linnan perusti ja rakensi. a.

W. 1300 Päättiin Turun Duomioikirkon rakennus; josta jälkeen Suomenmaan Piispat rupeisit¹¹ sen kirkon tykönä¹² asumaan; josta ajasta myös Turun Kaupungin alku on luet-tawa. Usiammat¹³ kerrat on sitte tämä Kaupunki osittain Wi-hollisilta ryöstetty, osittain tulipalolta kowin turmeldu¹⁴, erin-omattain wuosina 1318, 1421, 1429, 1459, 1473, 1522, 1546, 1565, 1568, 1592, 1594, 1603, 1614, 1618, 1624, 1656, 1678, 1679, 1681, 1684, 1711, 1728, 1738, 1775 (a) ja 1827 (b).

W. 1320 (1302 c) Saatti Johannes Goija¹⁵, Kauppa-mies Neapelista, Rompaszin ylimmitten¹⁶ tuturi, kaikille la-fialla¹⁷ merellä purjehtiwaikille turwallisiksi johdattajaksi. a.

W. 1323 tehtiin rauha Wenäjän ja Ruotzin waltakun-tain wälillä Pähkinä¹⁸ linnassa, jonka kautta Suomen maan yhdistys Ruotzin waltakunnan kanssa wahvistettiin ja raja Suomen ja Wenäjän maan wälillä määrättiin. e.

W. 1346 luullaan Porwoon kaupungin tulleen perus-tetuksi. e.

W. 1350 Rupeis yri julma ja kuolettawainen Rutto liikkuman niin Ruotzista ja Suomesa, kuin myös usiammista muissa Europan waltakunnissa, ja surmaisi¹⁹ ihmisiä summatto-masti. Suomen maassa, on ilman sitä, kowa Rutto liikunut myös W. 1588, 1603, 1657 ja 1710. a.

¹ saaneen b. ² omitt. c. ³ asuwaisensa b. ⁴ hoittaja n. ⁵ Tukholmin f. ⁶ Thorkel c. ⁷ Anutin f. ⁸ Sotajoukonensa b. ⁹ asu-faita c. ¹⁰ Wiburin b. ¹¹ rupeiswat f. ¹² luona f. ¹³ Useimmat f. ¹⁴ Ueimat n. ¹⁵ turmeltu c. ¹⁶ Flavio Gioja c. ¹⁷ Gioja f. ¹⁸ Pähkinä f. ¹⁹ surmasi b.

W. 1354, eli sen paikoilla, sanotaan Saralainen Munkki Beril Swartz nimellä, sen jo ennen sitä ylösajateldun¹ Anutin² jowittanen ambumiseen Pyhyillä ja Stykeillä³ a.

W. 1435 määrättiin Suomeen kaksi lagmannia ja maa-jaettiin kahteen lagmannikuntaan. e.

W. 1440 Ylösajatteli Johannes Guttenberg, Saralainen Mainzin Kaupungista, sen ylistettävän taidon eli konstin prantätä Kirjoja, joita siihen saakka kynällä ainoastansa kirjoitettiin. a.

W. 1441 perustettiin Raumaan kaupunki. e.

W. 1442 ulosannettiin kuningas Kristofferin lakikirja. e.

W. 1443 perustettiin Naantalin kaupunki. e.

W. 1462 Waastuudesta asetti, ja sitten myös uloslewitti⁴, se jalo Ruhtinas Iwan Wasiljewitsch I:nen Wänäjän Walbakunnan, joka yli 200 ajastaitaa oli ollut surkkaasti wainottu ja alaspainettu sekä sijäillä kappinan nostajilta, että ulko-naisten wihollisten ja armottomain Mongolereihin (c muuka-laisten) wäkiwäällä. a.

W. 1475—77 rakensi Erik Alfelin poika Tott Savon-linnan (e) — ison Saimajärwen suuhun Savonlinna-nimisen linnoituksen, joka wieläkin wanhkana, waikka ajan raastaamana, on paikallansa nähtävänä. p.

W. 1492 Väri Christopher Columbus, Genuan Kaupun-gista syndynyt, Spaniorein avulla, uusia maita esimään, lendifen ison Meren toisella puolella, ja löysi myös muuta-mia outtoja Quotomaita Westindiasa; josta jälkeen, eli

W. 1497 Amerikus Wespuitius läxi lawiammalda hake-maan, ja löysi itse wahwan eli manderan⁵ Amerikan maan, joka siihen saakka oli ollut Europan kansoille tundematon, maan sitten viimein mainitun Löyttäjän muistori, Amerikaksi kuzutaan. a. — W. 1492 läksi Kristoph Columbus, Genuassa synthy-nyt, Spanian⁷ Hallituksen avulla etsimään uusia maita läntisen walta-meren takaa, ja löysi siellä ensin isoja meren saaria ja sitten toisilla reisuillaansa myös sangen suuren mannermaan,

¹ c ylösajateldun, f ylösajatellun. ² c krunnin. ³ e tykeillä. ⁴ n laajensi. ⁵ n forreitti. ⁶ b manteran. ⁷ e Hispanian.

jota, sittenkuin muutama¹ sinne kohta jälkeen waeltawa kauppias² Amerigo oli sitä³ yhteen kirjoittanut⁴ tietokirjan, ruvettiin hänen nimeltänsä Amerikan maaksi eli Amerikaksi kutsumaan. Mikä myöten tuotiin tästä uudesta maailman osasta po-
taatit ja tupakki Eurooppaan, jossa niitä ei ennen löytynyt. e.

W. 1495 piirittivät Wenäläiset Wiipurin linnan ja kaupungin, mutta urhoollinen sotapäällikkö Annuut Posse peljästyi heidät Wiipurin pamauksella tiehen. e.

W. 1497 löysit Portugijarit (e Porttukaalilaiset) uuden tien merta myöden⁵ Ostindiaan a. (Itä-Indiaan. e.)

W. 1517 Alkoi⁶ P. Raamatun Doktor⁷ Martinus⁸ Lutherus, silloin olewainen Theologian Professori (e jumaluusopin rohvesori) Wittenberin Akademiasa Sazan maalla, Paawilaisten erhehtyxiä⁹ Autuuden Opisa wastansanomaan ja kufistamaan, ja sen puhtaan Ewangeliumin Opia, Raamatun johdatusesta walkeuteen tuottamaan (e tuomaan). Hän oli syndynyt W. 1483, kärsi paljon¹⁰ wihaa ja wainoa hänen¹¹ Opetuswirasansa, waan woitti ne kaikki Jumalan awulla, ja kuoli rauhasa W. 1546, kuudenkymmenen ja kahden ajastajan wanhana, samasa Gislebin¹² kaupungisa Sazan maalla, josta hän syndynnytti oli. a.

W. 1521 Rupeis¹³ Gustaw Erikkin Poika, Wasan¹⁴ kuuluisesta (e kuuluisasta) Sugusta Ruotijasa, Isämaatansa sekä sen julman Jutin¹⁵ kuningaan Christiernin orjudesta ja wainosta, että myös Paawilaisten wäärästä Opista ja taikkauxista (e petokista) kirkvottamaan¹⁶; josta aikomuxesa hän myös niin menestyi, että kiitolliset alamaiset¹⁷ händä kahden vuoden perästä Ruotjin Waldaakunnan Kuningari¹⁸ asetit¹⁹. a.

W. 1528 Teki hän sen kokiasti oppenen Hengellisen Herran Martin²⁰ Skytte, joka sen puhtaan Ewangeliumin Opia²¹ Wittenberin Akademiasa Lutheruxelda kuullut ja oppinut oli, koko Suomen maan Piispari²², tätä sumattua²³ uutta walkeutta meidängin²³ maakunnissamme uloslewittämään. a.

¹ n eräs. ² n kauppias. ³ f siitä. ⁴ f kirjoittanut. ⁵ f myöten. ⁶ f rupeisi. ⁷ f tohtori. ⁸ f Martti. ⁹ f erhehtyksiä. ¹⁰ g paljo. ¹¹ e omitt. ¹² b Gisleberin. ¹³ f rupeisi. ¹⁴ e Wasan. ¹⁵ b Juntin. ¹⁶ f kirkvottamaan. ¹⁷ e alamaiset. ¹⁸ b kuningaari. ¹⁹ f asettivat. ²⁰ f Martti. ²¹ f sitä puhdasta oppia. ²² f piispa. ²³ f meidänki.

W. 1530 Edešannoit¹ ne Sazan Kejsari-Waldaakunnan Eäädyt, jotka Lutheruxen Opia muotoon suostuneet olit, Kejsari Karl wiidennelle Augsburin kaupungisa heidän Ustontunustuxensa, josta syystä se siis Augsburin Tunnustuxeri kutsutaan. a.

W. 1544 Oli suuri nälkä ja ahdistus Ruotijasa; silloin siis ruvettiin Esiwallan kästystä, Rufous-päiviä wiettämään. a.

W. 1546 tehtiin Tammisaari (Eiknäs) kauppa-kaupungiksi. e.

W. 1547 alkoi Vappweden kylä pitää kauppaa, ja muuttui kaupungiksi 1650 vuoden paikoilla. e.

W. 1548 Tuli² uusi Testamenti, Suomeksi kääntty², ensimmäisen kerran Präntistä ulos Stockholmisa, Turun Piispan Michael Agrikolan toimituxen kautta. Eikä 100 ajastakaa sen jälkeen³, eli wasta W. 1642 präntättiin Stockholmisa koko Suomalainen Biblia⁴, silloin olewaisen⁵ Turun Duomioprowastin⁶, ja sitte Piispan Doktor Eskil Petreuxen, ynnä muiden oppeneitten⁷ Miesten huolenpidosta. Eri-näijet kerrat, nimittäin vuosina 1685, 1758 ja 1776 on sitten tämä Pyhä Kirja, Suomalaisen opixi ja uloswalaituxeri, Turun Präntistä wastuudesta ulostoimitettu (a), ja nythisin piipiajseuralta w. 1817, 1821, 1832, 1845, 1849, 1852, 1859 ja 1871. (n.)

W. 1550 määrättiin Santahaminan saareen tehtäväksi kaupunki, joka sitte perustettiin Wantaajoen suuhun ja nimettiin Helsingiksi. e.

W. 1554 Tehtiin Hengellinen Herra Pawali Juusten ensimmäiseksi Piispari Wiburin Hiippakunnasa (a), jonka kautta Suomen maa jaettiin kahteen hiippakuutaan. e.

W. 1564 sai Porin kaupunki, jota ennen kutsuttiin Alwilaksi, luvan tehdä kauppaa muilla maille. e.

W. 1582 määrättiin Suomen maa Suureksi ruhtina-kunnaksi. e.

W. 1590 liikkui rutto Suomen maassa. f.

¹ n antoiwat. ² f käännettynä. ³ b jälkeen. ⁴ e Piipia. ⁵ e omitt silloin olewaisen. ⁶ f tuomio-rowastin. ⁷ b oppineitten. ⁸ e Tukholmisa.

W. 1593 Sidoit igensä Ruogin ja Suomen maan asu-
waiset yhteisessä kokouksessa Upsalassa sen puhtaan Ewangeliumin
opin wahwaan ja ijaiseen tunnustamiseen. Siitä Viitosta
ovat sitte julkiset muisto-juhlat pidetty W. 1693 ja 1793. a.

W. 1597 Tapahditi Suomea se niin kutsuttu Ruja
Sota Ruogin ja Puolan Kuningan Sigismundin Sotawäen
ja erinomattain Pohjanmaan Talonpoikain välillä; josta nä-
mät kuitengin¹ wihdoin voitettiin, ja tuhansin tapettiin. Että
monella näistä talonpojista olit² waan piikeillä warustetut
Rujat sotaaseena³, niin tämä mäteli⁴ Ruja-sodaksi kutsutaan. a

W. 1605 perustettiin Oulun kaupunki samaan kylään,
jossa vuodesta 1530 jo oli kauppaa pidettyä. e

W. 1606 perustettiin Woasan kaupunki lähelle Birger
Jarlin w. 1249 asettamaa Korsholman linnoitusta. e.

W. 1613 Korotettiin pitkälisten kapinain ja sodain pe-
räästä, Michael Fedorowitsch Romanow Wänäjän⁵ maan Hal-
dixi; josta Suku ja jälkentulewaiset sitten polwi polwelda
ovat tämän suuren Waldaakunnan tähän saakka hallinneet. a.

W. 1617 perustettiin Kaloisten tahti Uusi kaupunki Tu-
run Väänisjää. e.

W. 1620 perustettiin Koffolan ja Joensuun kaupungit
Pohjan maalla. e.

W. 1621 perustettiin Tornion kaupunki. e.

W. 1623 Asetti Ruogin (b. add. ylistettävä) Kuningas
Gustav Adolph Hofrätin⁶ Turkuun. a.

W. 1629 oli Sortavalan kaupunki jo perustettu. f.

W. 1632 jai Behkalahden kaupunki alkunsa; sen nimi
muutettiin w. 1723 Haminaksi. f.

W. 1634 Annettiin Esiwallan Päätös Gymnasiumin
asettamisesta Wiburiin, jellä silloin olowaisen Piispan Gabriel
Melartopeuxen aikana (a), ja w. 1641 tuli tämä opetushuone
juhlaallisesti awatuksi. e.

W. 1636 asetettiin Suomeen postitalot ja festiifiwarit⁷. f.

W. 1640 Asetettiin Turun Akademia, Ruogin Drott-
ningin (e naiskuninkaan) Christinan Hallituxen aikana, koska

¹ e omitt. kuitengin. ² f oli. ³ c sota-aseina. ⁴ b meteli ⁵ b Wänä-
jän. ⁶ c Hofrätin, f howiraatin, n howioifeuden. ⁷ n festiifiwarit.

Behr¹ Brahe oli General-Guvernööri² Suomesa ja Jsaak Rot-
howius Turun Hiippakunnan Piispa. a.

W. 1649 perustettiin Raahen ja Ristiinan kaupungit. e.

W. 1650 sai Birger Jarlin w. 1250 tekemän linnan
siwulle syntynyt kaupunki, jota samoin kuin linnaakin sano-
taan Hämeenlinnaksi, luwan tehdä kauppaa. e.

W. 1651 perustettiin Rajanin kaupunki, johon w. 1607
oli tehtynä linna. e.

W. 1653 perusti greiwin Pietari Brahen leski Ebba
Brahe Pietarisaaren kaupungin. e.

W. 1657 oli rutto Suomesa e.

W. 1687 ulosannettiin kirkkolaki (e), muutettu ja uudis-
tettu waltiojäätyjen ja Keis. uuden w. 1872 antaman wahwis-
tuxen mukaan nyt woimassa olowaksi kirkkolaisiksi. q.

W. 1689 Rupeis Petter Alexiewitsch, joka myös 1:xi
kutsutaan, Wänäjän Waldaakundaa hallitsemaan; matkusti sitten
usiammat vuodet wieraisa maisa, oppiaansa heidän Ase-
tuxiansa, tapojansa ja hallituxen muotoa tundemaan³; alwoi⁴
kotia tulduansa (e w. 1700 Juutin ja Puolan kuningasten
kanssa) Ruotzin Kuningan Karl 12:nen kansa⁵ werisen⁶ ja
monenwuotisen Sodan, joka Wänäjälle⁷ alusa onnettomasti
käwi; mutta vähittäin tuli hän woiton⁸ päälle, niin että hän
sijalle otti koko Piisslandin (e Siwon, n Siivin), Wironmaan (e
Wiron) ja Ingermanlandin (e Inferinmaat), josta hän W. 1710
Newan suuren Joen eli Nymmin⁹ partaalla perusti Pietarburin
(e Pietarin) Sinnan ja Kaupungin; woitti wihdoin W. 1713 (e
1715) koko Suomen maan, ja piti sen wallansa alla 8 (e 6)
ajastakaa, siiri että suurin osa siitä W. 1721, sen Rauhan
woimasta, kuin silloin tehtiin Nystadissa eli Uudessa Kaupungissa,
jälleens tuli Ruogin Kuningan halduun. a.

W. (e add. 1690, 1695) 1696 ja 1697 Olit Suomesa
niin kovat katowuodet, että silloin¹⁰ waan¹¹ Turun Hiippakun-
nassa nälkään kuolit yli kuusikymmentä tuhatta ihmistä. a.

¹ c Pietar, e Pietari. ² f kenraal-guvernööri. ³ e omitt. „ja halli-
tuxen muotoa tundemaan“. ⁴ b alkoi. ⁵ c wastoin Ruotzin kuningasta
Kaarlo 12:netta. ⁶ e omitt werisen. ⁷ b Wänäjälle. ⁸ b woiton. ⁹ c Newan
suuren Nymen. ¹⁰ b silloin. ¹¹ f yssinänjä.

W. 1723, (e 1722) Muutettiin sekä Piispa että Gymnasiumi Wiburista Borgon¹ Kaupunkiin. a.

W. 1725 Kuoli se syhytä ylistetty ja Suurexi kutsuttu Ruhtinas Pietari I:nen, sitte kuin hän Keisarin Nimen niin itselleni, kuin seurawaisille² Wänäjän³ maan Haldioille omistamut oli, ja lawian Waldafunnansa ilman sitä suureen woi-
maan ja kunniaan saattanut. a.

W. 1726 Rupeisit sen jo W. 1668 Stockholmisa asetetun Bankon⁴ Transporti-Sedelit Ruotsisa ja Suomesa rahasta⁵ käymään. a.

W. 1736 Ulosannettiin Ruotsin Uusi Vaki-Kirja, jota wiielläkin⁶, meidän nykyisen armollisimman Esiwallan säännöistä, Suomen maasa seurataan ja pyhänä pidetään. a.

W. 1741 Alwoi Ruotsin Kuningas Fredrik I:en⁷ onnetoman Sodan Wänäjätä⁸ vastaan, josta Sotajoukot ennen pitkää Suomen maan sisälle otit, (e waltansa saivat), waan sen taas jätit (a), sitte kuin

W. 1743 Rauha Turusa tehtiin, ja waldakundain raja täällä puolen Fredrikshaminaa (länspuolellen Haminan kaupunkia e) muutettiin. a.

W. 1745 perustettiin Poriin kaupunki. e.

W. 1746 Aljettiin Swartholmin Sinnaa, sen uuden Poriin Kaupungin turwari rakendamään⁹, ja kaxi ajastakaa sen jälkeen (a), eli

W. 1748 (n. 1749) Perustettiin se wahwa Sweaborin Hästninki (e Weaporin Hästningi), (a) tahi linna. f.

W. 1753 Maalis-Kuun alusa vastaanotettiin Ruotsisa ja Suomesa uusi Ajanluku, eli se niin kutsuttu Calendarium Gregorianum¹⁰, josta johdatuksesta sekä vuoden, että joka kuukauden alku on meille 12 päivää warhempi, kuin muissa Wänäjän³ maakunnissa, jotka siitä¹¹ vanhasta Ajanlugusta¹² wiiellä kiini pitävät. a.

¹ b Borwon; c Borwoon. ² e seuraawaisille. ³ b Wänäjän. ⁴ c Bankin. ⁵ e rahana. ⁶ b wiielläkin. ⁷ c alkoi Ruotsin waltakunta onnetoman. ⁸ e Wänäjää. ⁹ e rakentaa. ¹⁰ e Gregorin kalentariumi. ¹¹ n siitä. ¹² b ajanluwusta.

W. 1757 Meni Ruotsin ja Suomenmaan Armeja¹ Bomberin² Sotaan, josta kotia palatesansa Sotamiehet myötänjätit, ja sitten lawiammalda³ tuturi saatit⁴ Maapäronain⁵ (e potaatein) istuttamisen ja wiljellyksen meidän Maakunnissamme. a.

W. 1759 annettiin w. 1734 tehty lakikirja suomeksi ulos. e.

W. 1761 paloi Helsingin kaupunki, ja w. 1808 toisen kerran. e.

W. 1769 oli katonwuosi Suomesa. e.

W. 1775 perustettiin Kuopion kaupunki, ja samana vuonna paloi Turun kaupunki. e.

W. 1776 Jaoi⁶ eli tasotti Ruotsin Kuningas Gustaw III:s Suomen maan kuuteen Maanherran⁷ Vääniin; ja asetti myös samana vuonna uuden Hofrätin Wasan Kaupunkiin. a.

W. 1779 perustettiin Heinolan ja Tampereen kaupungit. e.

W. 1785 perustettiin Raaskisten kaupunki. e.

W. 1788 Växi [Gustaw III:s]⁸ Wänäjätä vastaan Sotaan (a), joka loppui

W. 1790, koska Rauha tehtiin Wäraläjä⁹. a.

W. 1793 paloiwät Wiipurin kaupunki ja Uusikaupunki e.

W. 1797 asetettiin Huoneenhallitus seura Turkuun. e.

W. 1801 paloi Porin kaupunki Turun läänissä. e.

W. 1804 aljettiin Suomesa istuttaa rokkoo tahi panna rupulia. e.

W. 1805 paloi Roffolan kaupunki. e.

W. 1808 Talwella nousi taas Sota Ruotsin ja Wänäjän välillä, josta usiambain kowain kampausten perästä, Keisari¹⁰ Alexanderin I:sen Sotajoukot wihdoin voitit ja sisälle otit kaiken Suomenmaan; joka myös sen¹¹ Rauhan päätödestä (a), kuin¹²

W. 1809 Syys-Kuusa Fredrikshaminassa¹³ tehtiin, on Wänäjän Waldafunnan kanssa ijäti yhdistetty; josta Rauhan

¹ e sotawäki. ² c Pommerin. ³ f laweammalta. ⁴ e saattoiwat. ⁵ b Maapäronain. ⁶ b jaoi. ⁷ c Maaherran. ⁸ e alkoi Ruotsin kuningas Suomesa pitää sotaa. ⁹ b Wäraläjä. ¹⁰ c Keisarin. ¹¹ e siitä. ¹² c joka. ¹³ e Haminaassa.

kautta ilman sitä sekä Tornion Kaupungi, että ne idäisellä puolella Tornion virtaa asetetut Kyläkunnat Tornion Pitäjistä, ynnä Enontekiön Lapin Pitäjän kanssa, ovat tulleet siitä lähin Wänäjän¹ vallan alla lasteturi. (a.)

Maalis-Kuusa samana

W. 1809 Kokoonkutsui Keisari Suomeenmaan Säädyt Borgon² Kaupunkiin, Maakunnan yhteisistä Asioista keskustelemaan; vastaanotti heidän kaikkein³ Suomen asunvaisten puolesta uuden uskollisuuden⁴ walan; wakuutti heitä, julkisesti Ewangeliumin puhtaan Opin, Ruogin Lain, ja kaikkein⁵ Säädyin⁶ endisten Eduin⁷ wapaasta ja pysyväisestä nautinnosta; ja asetti Turkuun, Suomen maan yhteiseksi Hallitukseksi yhden⁸ Korkian Konselein, eli Hallitus-Maadin, omista Maanmiehistämme walitun ja kokoonpandun⁹, joka ynnä sen armosa asetetun General-Guvernörin¹⁰ kanssa, Keisarin puolesta duomigee¹¹ ja päättää ne Asiat, kuin sekä Maakunnan yhteistä etua, että kungin¹² sen Asujan erinäistä oikeutta koskewat. a.

W. 1810 Wapautti Keisari Suomen Asuvia jozikuuri ajori heidän welvollisudestansa Sotamiehjä¹² ulostekemään, koltullista Wakansi¹³ weroa vastaan¹⁴. a.

[1810] Samana vuonna paloi Raahen kaupunki. e.

W. 1811 Laskettiin koko Wiburin¹⁵ Vääni, joka jo kauan aikaa oli Wänäjän omana ollut, Suomen maan yhteisen Hallitus-Maadin, Turun Hofrätin ja Borgon Hippakunnan alle. a.

[1811] Samana vuonna asetettiin Suomen maahan oma rahapankki. e.

W. 1812 määrättiin eri hallitus maamittarein toimittajille ja tulliweroille; Helsinki tehtiin Suomen maan pääkaupungiksi; Turkuun perustettiin piipiaseura, ja merimiesten koulut Turkuun, Helsinkiin ja Waasaan. e.

W. 1812 Suuren alusa tuli¹⁶ Frankrifin¹⁷ Keisari¹⁸ Napoleonin suurella Armeijalla, (e sotajoukolla) sotimaan Wänäjätä

¹ b Wänäjän. ² c Porwoon. ³ b kaikkein. ⁴ b uskollisuuden. ⁵ b Säädyin. ⁶ b entisten Euiin. ⁷ omitt yhden. ⁸ b pantun. ⁹ e kenral-guvernörin. ¹⁰ b tuomitsee. ¹¹ b kunkin, e kunki. ¹² e ruotu-sotamiehjä. ¹³ n wakannti. ¹⁴ b vastaan. ¹⁵ b Wiipurin. ¹⁶ e meni. ¹⁷ e Ranskan. ¹⁸ c Keisari.

vastan, joka Sota kyllä alusa hänelle niin menestyi, että hän haldunsa sai myös Moskowan¹ Pääkaupungin, joka sitten julmasti ryöstettiin ja poltettiin, waan josta, niinkuin myös kaikkista Wänäjän Maanääristä, hänen wihdoin talwen tulleea² täydyi³ poispaeta, sittekuin hänen Sotajoukonsa tulit⁴ osittain lyödyxi ja fangixi⁵, osittain nälkään ja tautein⁶ näändynnet ovat. a.

Zumal ann meidän Keisarill

Ja kaikell Esiwallall,

Rauha ja hywä Hallitus,

Että me Hänen allans

Pewos ja Rauhas eläisimme.

Kaikes Zumalijudes ja Kunniallijudes. a—c.

W. 1816 asetettiin hallitus koskein perkaamijelle ja kartta-paperi konttori. e.

W. 1817 Wietettiin yli koko Suomen maan yhteinen ja julkinen Zuhla, sen 300 vuotta sitten Lutheruzelta tehtyn Uskon-opin parannuksen muistoksi; ja jäätettiin myös silloin 4 Kommitteeta (e tahi toimituskuntaa), joitten tulee toimittaa mutta Wirsi-Kirjaa, mutta Käsi-Kirjaa, mutta Kirjko-Lakia (b^a Dorninfia eli Järjestystä) ja mutta Katekismusta. b.

[1817] Samana vuonna paloi Kuopion kaupunki ja osa Wiipurin kaupunkia, ja asetettiin Ewangeliumi-Seura Turkuun. e.

W. 1819 Matkusteli⁷ Keisari Alexander ympäri koko Suomen maan. b.

[1819] Samana vuonna muutettiin Keisarillinen Suomen Senaati eli Hallitus-Maadi Turusta Helsingin Kaupunkiin, joka niin muodon nyt on Suomen Pääkaupunki. b.

W. 1820 oli hywä wiljamuosi. e.

W. 1821 Nostivat Greekalaiset jodan (eli kapinan) Turkilaisia vastaan, päästäjensä wapaaxi heidän wallastansa⁸ (b), joka sota heille on niin menestynyt, että he wihdoin ovat

¹ b Moskowan. ² b tullessa. ³ b täytyi. ⁴ e olivat. ⁵ wangiitti tulleet. ⁶ e tauteihin. ⁷ n matkusti. ⁸ Eri painos b^a tyhjiästä: „joka sota ei vielä ole laannut“, e „niinkuin pääsiwätkin“; koko tämä tieto kapinasta jätettiin pois e ja seurr. pain.

pääsneet wapaari Turkin Keisarin wallasta ja saaneet oman kuminkaanfa. b^a.

W. 1821 paloiwät Haminan ja Tammisaaren (Ekinäsin) kaupungit. Silloin oli wesi-kejä. e.

W. 1822 paloi suurin osa Oulun kaupunkia (c), josta tuli sitä ennen w. 1773 oli häwittänyt suuren osan. Silloin oli niin lyhyt ja sulat talwi, että huuhdi-kuun alusfa kylwettiin kauraa ja järwet olivat sulana. Vuoden tulo oli hyvä. e.

W. 1825, 1:senä päivänä Joulukuussa kuoli Keisari Alexander I, ja ylösastui¹ Keisarillijelle Jstuijelle Hänen Weljenjä Keisari Nikolai I. b.

W. 1827, 4:tenä päivänä Syyskuussa hiljan illalla ilmestyi² Turussa tulipalo, joka ystäkkiä leweni ympäri, häwitti yli 700 Taloa ja näin kiviuramioksi³ muutti melkeen koko kaupungin, niin että liki 10000 ihmistä tuli huoneettomaksi⁴ ja puutteen alaisiksi⁵. Silloin paloi Turun wanha Tuomiokirkko torninensa, Akademian uusi Huone kirjoinensa ja tarwaroinensa⁶, Howirätti⁷, Raastupa ja monta muuta Kruunun huonetta⁸, niin myös kaupungin ainoa siita. Sen jälkeen päätti Keisari, että Akademia piti Turusta muutettaman Helsingin kaupunkiin (b), jossa sen opetushuoneet awattiin syksyllä w. 1828 (e), ja sen sijaan Gymnasiumi Turussa asetettaman. b.

W. 1828 rupeiji⁹ taas jota Wenäjän ja Turkin maan välillä (b), joka lopetettiin rauhalla, joka päätettiin w. 1829 (b).

W. 1830 oli kapina Puolasja. l.

W. 1831, 1848 ja 1853¹⁰ liikkui kolera niminen rutto Suomesja. e.

W. 1831 eroitettiin Hämeen linnan ja Uudenmaan läänit toisistaan, jonka jälkeen Suomen maa on jaettuna kahdeksaan lääniin. Suomen kirjallisuuden seura sai tänä vuonna alkunsa Helsingissä. Samana vuonna paloi Hämeenlinnan kaupunki. Silloin oli hyvä wiljavuosi. e.

¹ n nousi. ² b^a alkoi. ³ f kiviuramiksi. ⁴ c huoneettomiksi. ⁵ e alaisiksi. ⁶ c omitt. „ja tarwaroinensa“. ⁷ n howioifeuden huone. ⁸ c omitt. ja ..huonetta. ⁹ c alkoi. ¹⁰ e—k tantum 1831 ja 1853.

W. 1833 tehtiin Suomen ensimmäinen höyrylaiwa (Zelmarinen) Saimaan (e add. wessille), ja w. 1837 ja seuraawina vuosina hankittiin uisampia muita höyrylaiwoja Suomen meriwessille, osittain reisaawia (e matkustawia), osittain kaluja ja lastia kuljettamaan. e.

W. 1834 paloi osa Wiipurin kaupunkia. Huono wiljavuosi. e.

W. 1835 ruvettiin uutta fästninkiä (e linnoitusta) Alanttiin eli Ahwenanmaahan¹ rakentamaan. e.

[1835] Samana vuonna [^{2-3/5}] paloi Pietarisaaren kaupunki, ja halla ja ruoste menettiwät wiljat. e.

W. 1837 perustettiin Jyväskylän kaupunki Waasan läänissä. e.

W. 1838 perustettiin Mikkelin kaupunki Mikkelin läänissä, johon kaupunkiin läänin maaherra tahi kuvernöri muutettiin w. 1839. e.

W. 1838 alkoi Englannin Piipiasseura omalla kustannuksellansa prääntäyttää Suomen kansalle, tarwista myöten, Uusia Testamenttejä², joista (ilman³ mitä omilta piipiasseuroiltamme on saatu) jo 25,000⁴ suomalaisista eksemplaria ovat Suomesja prääntätyt ja kansalle ilman maksota jaetut.⁵ e.

W. 1839 asetettiin uusi Howirätti⁶ Wiipuriin. e.

W. 1840 wietti Suomen Akademia 200 vuotta sitä ennen tapahtuneen perustamisensa muistojuhlan. e.

[1840] Samana vuonna paloi Haminan kaupunki toistamiseen tällä vuosijadalla. e.

W. 1840 määrättiin Wenäjän waltakunnan rahaluku hopeassa Suomenkin maan rahaluvun perustukseksi. e.

W. 1841 asetettiin gymnasiumi sekä Waasan että Kuopion kaupunkiin, jonka kautta Suomen maa sai wiisi gymnasiumia. Näistä on Wiipurin gymnasiumi perustettu w. 1805 e.

W. 1844 määrättiin kanawa kaimettawaksi Wiipurin läänissä Saimaan weden ja Suomen lahden välille, juokse-

¹ n Ahwenanmaalla. ² e Testamentteja. ³ e paitti. ⁴ e 180,000 suomalaisia ja ruotsalaisia eksemplaria, n. 300,000 ⁵ e ja kansalle jaettu. ⁶ e howirätti, n howioifeus.

maan Lappweden rannasta Wiipurin kaupunkiin. Silloin oli kova talvi, vesikehä ja huono wiljavuosi. e.

W. 1846 paloi Uusikaupunki e.

W. 1848 perustettiin Joensuun kaupunki Kuopion läänissä. Samana vuonna saivat ensimmäiset realikoulut Helsingissä, Turussa ja Vaasassa alkunsa. e.

W. 1849 paloi osa Savon-linnasta. e.

W. 1850 jaettiin Suomen maa kolmeen hiippakuntaan, joista kolmas nimitettiin Kuopion hiippakunnaksi. e.

W. 1852 oli Suomessa raskas palovuosi, jona, paitsi laakeita kulowalkeita, Porin ja Vaasan kaupungit tulelta hävitettiin. e.

W. 1853 oli pouta-kesä, joka tuotti puutteen hewoisten ja karjan ruuasta. Samana vuonna saatiin puolimatka Saimaan kanavasta, Pauritsalasta alkaen, niin valmiiksi, että alufilla kulkeminen sai alkunsa. e.

W. 1854 panivat Englannin ja Ranskan valtakunnat tuumanja Turkilaisten kanssa yhteen, käydäkseen sotaan pitämään Venäjän valtakuntaa vastaan. Nämät liittolaisiksi kutsutut valtakunnat lähettivät sotaväkensä Krimin niemelle Mustassa meressä ja suuren sotalaivaston Itämerelle. Tällä he salpasivat Suomenmaan kaupankäynnin sekä Itämeren että Suomen ja Pohjan lahtien ylitse, ryöstivät suomalaisia kauppalaivoja ulkomaiden vesillä ja Suomen maan kotirannoilla; polttivat aluksia Oulussa ja Raahessa; tappeliwat Tammissaaren ja Hankoniemen rannoilla, Rottolassa, Skarpanjissa Ahvenanmaalla ja Turun luona Ruissalon rannalla; ottiivat väkivoimalla Skarpanjin tahti Bomarsundin linnoituksen, veiivät sieltä sotaväen vangiksi ja pamahuttivat vihdoon koko sen linnoituksen ilmaan. Silloin hävitettiin meidän keisarin käsystä linnoitukset Hankoniemessä ja sen ympärillä. e.

[1854] Samana vuonna pantiin Suomessa 6 pataljonian ruotusotaväkeä ylös samalla perustuksella kuin ennen Ruotsin wallan aikana, kotimaata warjelemaan. Silloin tuli myös ensimmäinen telegrafi tahti ilmälennätin toimeen. Sinä vuonna oli poutakesä, mutta hyvä wiljavuosi. e.

W. 1855 2 päiv. maaliskuussa kuoli keisari Nikolai 1:nen, ja hänen poikansa perintöruhtinas Aleksander 2:nen nousi keisarilliseksi istuimelle. Tämä vuosi oli raskas vuosi Suomen maalle sekä vihollisten suurten rasitusten, että muiden wahinkojen suhteen. Sillä liittolaiset, pitäen ensistä sotaa Venäjän valtakuntaa vastaan, tekivät paljon tuhoa Suomenki maalle: he estivät Suomen kaupan ulkomaalaisten kanssa, ryöstivät ja polttivat kaiken kesää kauppa-
miesten ja talonpoikain aluksia pitkin koko Suomen maan rantavesiä, Uudelta firkolta Wiipurin läänissä alkaen Kemini pitäjään asti Oulun läänissä, erittäinkin Uuden kaupungin, Raumaan¹ ja Porin satamissa; tappeliwat Santahaminassa Weaporin siivulla, Uuran salmella ja sen ympäristöillä, Raumaassa², Haminaassa, Vaasan saaristossa ja Kuivaniemessä³; polttiwat huoneet ja muut rakennukset Raumaan¹ satamassa, Rottassa ja Swartholmassa, ja viimein mainittuihin linnoituksiksi he pamahuttivat ilmaan. Sitte he ampuivat lähes kaikki vuorokautta laskamatta hirmuilla kanoonin⁴ luoteilla, pommilla ja tulilla rakeeteilla⁵ Weaporin linnaa ja sen siivulla⁶ olevia linnoituksia ja rantapattereita, jonka kautta puolet Weaporin huoneista ja paljon sotavaroja ja rakennuskaluja menivät poroksi.

[1855] Sinä vuonna oli myös pouta ja palokesä. Silloin paloi parahin osa Lovisan kaupunkia ja kolmas osa Uutta kaupunkia tuhaksi. Kulowalkeat hävittivät laealta metsämaita, ja wahinkowalkea pani monessa paikoin taloja poroksi. Vuoden tulo oli syksyhylyistä keskinkertainen, mutta pitkälinen pouta hävitti touvat tahti kewättylvöt. Samana vuonna saatiin sähkölennätin (elektrisk telegraf) Pietarin ja Helsingin kaupunkien välillä toimeen, ja wilustaudesta olivat ihmiset ympäri maata pääsemättömissä⁷, (f), sekä tänä että tulevana vuonna. (g)

W. 1856 lopetettiin kaksivuotinen sota rauhalla.

[1856] Samana vuonna määräsi uusi kouluaetus kuuden gymnasiumin asetettavaksi Hämeenlinnaan, ja Suomen

¹ g Rauman. ² g Raumalla. ³ n Kuivaniemellä. ⁴ n kanunain. ⁵ g rakeiteilla. ⁶ n siivulla. ⁷ n pääsemättömissä.

kielen käytettäväksi ala-alkeiskouluissa opetuskielenä, missä koululapset puhuvat suomea. Silloin asetettiin myös suomentajia läänihallituksiin ja määrättiin seitsemän uutta maanviljelyskoulua toimeen pantavaksi, nimittäin 1 Viipurin, 1 Mikkelin, 2 Kuopion, 2 Oulun ja 1 Vaasan läänihin, ja viisi uutta kaupunkia perustettavaksi, nimittäin 1 Warfauten Leppäwirralla, 1 Jisalmen rantaan, 1 Sauvasaareen Kemijoen suulla, 1 Saloon Uskelan pitäjässä ja 1 Ikaalisten pitäjään. Ensimmäinen höyrylaiwa tehtiin Päijänteen wesille. Saiman kairwanto saatiin valmiiksi ja aukastiin aluksi kulkettavaksi. g.

[1856] Sinä vuonna oli rankka suvi ja kylmä turmeli syksy puolella kesäviikot pohjoisimmista Suomen maan paikoissa, joihin tuli surkea kato- ja nälkävuosi. g.

W. 1856 pitkätettiin sähkölennätin Helsingistä Turkuun. h.

[1856] Samana vuonna maaliskuun 30 päivänä tehtiin rauha Venäjän ja liittolaisten välillä Ranskan pääkaupungissa Pariisissa. — Syyskuun 7 päivänä avattiin Saiman kairwanto, Suomenlahden ja Saiman¹ järwen yhdistykseksi, jota oli rakettu kahdentoista vuoden ahkeralla työllä, ja maksoi liki kolme miljoonaa hopiaruplaa. h.

[1856] Mainittuna vuonna asettui Pohjanmainen höyrylaiwa-seura. Samana suvena oli suuri katoavuosi, varsinkin Kuopion, Oulun ja Vaasan lääneissä. Vielä samana vuonna perustettiin Uudenmaan ja Hämeen maanviljelysseura. h.

W. 1857 määrättiin ensimmäinen rautatie Suomessa tehtäväksi Helsingin ja Hämeenlinnan kaupunkien välille, ja kairwanto kairuttavaksi yhdistämään Puuruvettä Paasjärven kanssa Kerimäen pitäjässä. g.

W. 1857 kesäällä aljettiin rautatien työ Helsingin ja Hämeenlinnan välillä. Kesäkuun 18 päivänä wietettiin koko Suomen maassa yhteinen riemujuhla muistoksi Kristin-opin ensimmäisestä tuomisesta maahan, seitsemän sataa vuotta sitä ennen². h.

¹ n Saimaan. ² g wietettiin riemujuhla, 700 vuotta sitä ennen Suomessa ensiferan julistetun Kristinopin muistoksi.

[1857] Heinäkuun 1 päivänä alkoi elinkautisen rahakaswin laitos Turussa wakitukseensa. h.

[1857] Lokakuun 6 päivänä awattiin uusi lukio Hämeenlinnassa. h.

W. 1858 päätettiin perustaa metsähoidon opetuslaitos Suomeen. Tammikuun 12 p. paloi Joensuun kaupunki Pohjanmaalla. Samana vuonna asetettiin palowakutusseura rakennuksille ja irtaimelle omaisuudelle maalla, ja Kuopio sai merikaupungin oikeuden (h). Määrättiin myöskin kaupila perustettavaksi Ikaalisten kirkonkylään (n). Lokakuun 1 p. samana vuonna awattiin ensimmäinen Suomentielinen Ylä-alkeiskoulu Jyväskylässä. h.

W. 1859 Tammikuun 19 p. aloitti Suomen Vähetykseura toimensa pakanain kääntämiseksi Kristin-uskoon. Samana vuonna päätettiin Suomentielinen Ylä-alkeiskoulu asetettavaksi Tampereella. h.

[1859] Tammikuun 14 p. paloi Kristinan kaupungissa 23 taloa. Helmikuun 4 p. annettiin julistus Maarianhaminan kaupungin perustamiseen Ahwennanmaalla. Toukokuun 7 p. määrättiin metsänhoitajia Suomessa asetettavaksi krunnuihin metsiin. k.

[1859] Tänä vuonna suotiin suurempi wapaus elinkeinoille eli käsityöläisten ammanteille; annettiin myöskin lupa kaupapuotia maalla asettaa. Sähkölennätin johdatettiin Turusta Pohjanmaalle rantakaupunkien läpitse ja saatiin seuraavana vuonna Tornion kautta yhdistetyksi Ruotsin sähkölennättimeen. n.

[1859] Vielä samana vuonna sai Venäjä haltuunsa melkein koko Kaukaasian maan, voitettuaan wuorilaisten päärushtinaan Schamil. i.

W. 1860 tammikuun 20 p. awattiin ja wihittiin Turussa ensimmäinen waltion kustantama kuromyökkäin koulu Suomelle. Tänä vuonna annettiin kaksi tärkeätä armollista asetusta, nimittäin maakaupan asettamisesta Suomeen, ja käsityöläisten ammatti-asetuksen helpotuksesta. i.

Sähkölennätin saatiin myöskin valmiiksi Turusta Tornioon ja siitä Ruotsin lankoihin yhdistetyksi. i.

[1860] Huhtikuun 4 p. määrättiin Suomeen oma rahalaji, marka ja penni. Toukokuun 18 p. sai Joensuun kaupunki Karjalassa merikaupungin oikeuden. Syyskuun 1 p. avattiin Tampereen uusi suomalainen ylikoulu. Tänä vuonna ajettiin maanviljelyksen ja yhteisten töitten toimikunta se-
naattiin; saatiin myös kaasuvalaistus toimeen Helsingin ja Viipurin kaupungeissa marraskuun alusta. Vuotta jälkeen suostuttiin myös Turussa kaasuvalaistusta hankkimaan. Jämsälle määrättiin kauppias rakettawaksi. k.

B. 1860 Jämsä ja Salo saavat kauppalan oikeuden. Koulunopettajain kokouksia pidetään. Yli-alkeiskoulu määrätään Koffolaan. m.

B. 1861 Maarianhamina saa kaupungin oikeuden. Ka-
lastusten katkastaja määrätään. m.

B. 1861 perustettiin uusia maanviljelysseuroja Kuopiossa ja Porissa, ja Koffolan ylikoulu avattiin syyskuulla. Yhteisiä asioita, niinkuin kansakouluihin asettamista ja monta muuta, tutkailtiin tänä vuonna kiivaammin kuin koskaan ennen, ja yleisempi mielen liike ja kiihko ilmestyi monissa hankkeissa ja toiminissa, ja Suomi ikäänkuin nousi yleisemmin tuntemaan valtiollista tilaansa, toivoesfänsä piankin saaman yhteisillä valtiopäivillä tutkia ja keskustella asioitansa. Tä-
hän toivoon antoi paljon sytykettä valtiokunnan kokouksen määrääminen, valmistamaan asioita oikeille valtiopäiville. Tämä valtiokunta, johon kutsuttiin miehiä Suomen neljästä
jäädyistä, 12 henkeä kutsuttiin, kokoontui vasta seuraavana

B. 1862 Tammikuun 20 p. Helsingissä, jonka istun-
noissa monta tärkeää asiaa keskusteltiin. k.

[1862] Tänä vuonna on myös Mikkelin maanviljelys-
seura saanut luvan perustamiseensa, ja Ervoisten metsä-
hoidon-opisto alkanut toimensa. k.

Saatiin ensimmäinen rautatie Helsingin ja Hämeenlinnan
välillä valmiiksi, niin että ensi kerta sitä wäliä kuljettiin
höyrywaunuilla tammikuun 31 p. [1862]¹. k.

¹ n Helsingin—Hämeenlinnan rautatie avataan kuljettawaksi.

Yhdyspankki¹ ja hypoteeki-yhtiö ovat tänä vuonna
myös alkaneet wakitukseensa. k.

[1862] Kaasuvalaistus Turussa sytytettiin ensi kerta
marraskuun 22 p.

Tänä vuonna määrättiin lukio-luokat Jyväskylän yli-
alkeiskouluun sekä postikonttuori Salon kauppilaan asetetta-
waksi. Tutkittiin myös rautatien rata Turusta Åkaasen. n.

[1862] Tänä vuonna tuli kova katovuosi Oulun, Kuopion ja Waasan lääneissä; apua koottiin omassa maassa, mutta paljon apu-lähetystiä tuli myös Ruotista, Wenäjältä ja muista maista. Syyskuulla istui Helsingissä Suomen kielen-
komitea ehdottelemassa Suomen kielen saattamista latinkie-
leksi maassamme. Vuoden lopulla kokoontui myös Helsingissä
9 komiteaa valmistamaan ehdotuksia valtiopäiville, jotka
komiteat eivät kuitenkaan sinä vuonna ehtineet saamaan toi-
tansa valmiiksi. l.

B. 1862 Säätyjen waliokunta kokoontuu Helsingissä.
Kuuromyhkiin koulu perustetaan Kuopioon. m.

B. 1863 Kansakouluseminaari määrätään Jyväskylään.
Valtiopäivät alkavat syyskuun 15 p. m.

B. 1863 lähetettiin paljon anomuksia hallitukselle Suo-
men kielen korottamisesta wirtakieleksi maassamme. Asetettiin
wakuutusseura Sampo, wakuuttamaan maanviljelijän laihoa
ja eläimiä raesateen ja ukkoisen wahingosta. — Uusi kapina
yltyi Puolassa. n.

B. 1864 annetaan asetus eläinten rääkkämisestä ja
holhojahoidosta. m.

B. 1865 Asetus kunnallishallituksesta maalla, sekä
suomen kielen asettamisesta oikeus- ja wirtakunnissa käytet-
täwäksi. Suostuntawero määrätään, ja painowapaus suo-
daan. m. Palowiinan poltto määrätään tehdaspolttimoille. n.

B. 1866 Sawonlinna saa merikaupungin oikeuden. m.

B. 1867 Valtiopäivät alkavat tammik. 22 p. Paino-
vapaus lakkaa. Suuri katovuosi ja taudillisuus. m.

¹ n Suomen yhdyspankki perustetaan.

W. 1868 aljetaan rakentaa rautatietä Riihimäeltä Pietariin. Asetus metästyksestä ja otuksen pyhinnöstä, sekä uusi konkurssijääntö. m.

W. 1869 Suomen valtiokalenteri annetaan ensi kerta suomen kielellä. Perustuskirja Remin kaupungille. Valtio-päiväjärjestys annetaan huhtik. 15 p., ja uusi kirkkolaki jouluk. 6 p. m.

W. 1870 Ylihallitus koulutoimelle ja tilastollinen virka-kunta asetetaan. Ruvetaan kultaa kaivamaan Lapissa. m.

W. 1871 Ruotsalainen kansakoulu-seminaari avataan Tammi-aarella. m.

W. 1872 Porvoon ja Hangoniemen rautateitä ruvettiin rakentamaan. Valtiopäivät koossa. m.

W. 1873 Asetus kunnallishallituksesta kaupungeille. n.

W. 1874 Uusi merilaki. Ajetaan Turun—Tampereen—Hämeenlinnan rautatietä rakentamaan. n.

W. 1875 Pappien kokous. Aivettiin Koron- ja Pää-oman valmistus laitos Turussa. o.

W. 1876 Päikottain, varsinkin Turun läänissä, hyvin huono sato ruuista, mutta yli koko maan erinomaisen runsas palko- ja juurikasveista. — Keijänä valmistui Turun—Tampereen—Hämeenlinnan välinen rautatie. p.

W. 1877 Talvi tarvottomasti runsas-luminen. Valtio-jäädyt koossa. Keväällä syntyi sota Venäjän ja Turkin välillä. p.

W. 1878 Valtiojäädyt hyväksyivät ja vuoden lopulla vahvisti Suuriruhtinaamme yleisen asevelvollisuuslain Suomenmaalle, toimeenpantava 1881. Samana vuonna rupefi Suomessa liikkuunaan omia kultarahoja. — Kauppaliike huono, valitettiin työn ja rahan puutetta. q.

W. 1879 Loppui Venäjän ja Turkin välinen sota, jossa Suomen kaartin kunnialla oli osallisena. — Perustettiin korkeampia suomenkielisiä oppilaitoksia muun muassa Turkuun, Poriin ja Viipuriin. — Keväällä ensimmäinen Suomen meijerinäyttely Helsingissä. r.

Nykyinen vuosi (1879) luullaan olevan maailman luomuksesta 5881. q.

Liite:

Kansanomainen ajantieto.

Otteita eri henkilöiden ajantietokokoelmista.

Ajantieto hallitsijain käynneistä Suomessa v:een 1809.

Loppumuistutuksia.

Kansanomainen ajantieto.

Alkuaika: Maan mantu, maan mannun aika (Karjala).

Historiantakainen aika: Jättiläiskausi (Jatulin aika) (Lönnr. sanak.)

Satuaika: Kihovauhoksen aika (Aspelin, Suom. Mus. 1900 s. 16).

1330-luku: Latiskuun aika [Liettualaisaika] (Aspelin, Suom. Mus. 1896 s. 10).

1350 Isorutto (Musta surma l. hirmukuolema).

1400-luvun alkupuoli: Hollolan aika (Haapajärvellä; Aspelin, Suom. Mus. 1896, s. 10).

1495 Viipurin pamaus.

1508 Pettuvuosi (Grönl. Nya källor s. 360).

1529 Engelandin hiki (vrt. s. 41).

1563 Veljesten sota (Åbo Tidn. 1795. N:o 8).

1580 Suuri yskävuosi (vrt. s. 43).

1597 Nuija-l. Klupusota l. Ilkkaisen sota (Ganander; Grönl. Handl. s. 5).

1599? Metelinväen kapina (Aspelin, Suom. Mus. 1894 s. 154).

1601 Suuri hallavuosi, Olkivuosi (vrt. s. 43).

1611 Ensimmäinen karkuvuosi (Castrén Cajaneb. län 1754)

1622 Kuninkaan matka (Pohjanmaalla, ibm.).

1635 Bertulin hallavuosi (Alop. ppr. s. 888)

1656 Toinen karkuvuosi (Castrén).

1656 Metelin sota (Åbo Tidn. 1771: 126, 1772: 111; Bilm. disp.). Mietilän sota (Alop. pp.). Venäjän Räikkä, pelkovuosi (Gan.).

1656 Laurin hallavuosi (Alop. ppr.).

1665 l. 1668 l. 1669 Laurin hallavuosi (Kivijärven hist. kirj., Liperissä: Alop. ppr. 501).

1669 Vaikia vuosi (Castrén).

1670 l. 1671, Laurin hallavuosi (Alop. p. 888).

1675—77 Kallit ajat (Pohjanmaalla; Castrén).

- 1683 Lätti [= mustalais?] vuosi (Alop. ppr. 888); rosvosota (Kuhmoniemi; Kotiseutu 1910: 248).
- 1695 1:nen nälkä- l. halla- l. suuri cuolu (kuolo) vuosi.
- 1696 2:nen " " " " " "
- 1697 3:mas " " " " " "
- (Åbo Tidn. 1776: 68, Al. ppr. 888).
- 1700 Puolan ja Judin sota (Alop. ppr.).
- 1709 Lumitalvi (Åbo Tidn. 1776: 68).
- 1710 Rutto-syxy (Alop. ppr. 888).
- 1712 Fälttivuosi (Alop. ppr. 888).
- 1712 Kangas- l. sarkasota (Castrén).
- 1714 Kyrön tappelu l. Kyrön sota.
- 1713—21 Iso-viha. Venäjän vallan aika (Gan.).
- 1721 Rauha-syxy (Alop. ppr. 522, 524).
- 1728 Yxinäinen hallavuosi (Salmenius, Kalajoki).
- 1730 Poutakesä (Castrén) l. palokesä (Keuruu; Åbo Tidn. 1776: 68).
- 1731 Yxinäinen hallavuosi (Castrén).
- 1741 Pitkä kevät (Salmenius); häihkä syxy (Alop. ppr. 524).
- 1741 Lapenrannan sota (Alop. ppr. 524).
- 1742 Kemiläistalvi (Castrén); syöttötalvi ja Haminan poltto-kesä (Alop. ppr. 524); polttosota (? Kuhmoniemi, Kotiseutu 1910: 249).
- 1743 Kasakkatalvi (Castrén).
- 1750 Sulatalvi (Åbo Tidn. 1776: 68).
- 1752 Kuningan skyyti (Alop. ppr. 528).
- 1761 Hirvikesä [talvi] (Åbo Tidn. 1776: 68).
- 1766 Kulokesä (Åbo Tidn. 1776: 68).
- 1772 Perustuslakien parandaminen (Åbo Tidn. 1800. N:o 29).
- 1775 Kuningan skyyti (Alop. ppr. 528).
- 1797 Ensimmäinen Rekryt-syxy (Wallenius, Descr. Mäntyharju).
- 1808 „Kun ryssä eli venäläinen tuli maahan“.
- 1854—55 Englannin sota.
- 1863 Puolan kapina.
- 1867—68 Köyhät vuodet.
- 1898—1904 Routavuodet.

Eri henkilöiden ajantieto-kokoelmista.

- 1150 vuonna Kristuksen lihaksitulemisesta käänsi P. Ericus Sedvari, Ruotsin kuningas, ja P. Henrik, Upsalan ja Suomen piispa, suomalaiset kristilliseen uskoon (Valk.).
- 1160 asetti P. Erik-kuningas Upsalaan piispanistuimen (Flem.).
- 1223 rakennutti Tanskan kuningas Valdemar Räävelin kaupungin (Flem.).
- 1248 Ruotsin kuningas, Erik, Sammalkieli nimeltä, ja hänen lankonsa Birger Jerl, sotajoukkojen päällikkö, käänsivät hämäläiset kristinuskoon (Valk.).
- 1380 eräs munkki keksi ensinnä ruudinkonstin.
- 1440 alkoi kirjapaino.
- 1448 [28/6] Pietarin ja Paavalin aattona kruunattiin Kaarle Knuutinpoika kuninkaaksi (Flem.).
- 1470 5/5 kuoli Kaarle kuningas (Flem.).
- 1470 vanha herra Steen Sture valittiin Ruotsin valtakunnan esimieheksi (Flem.).
- 1471 [10/10] torstaina P:n Birgitan päivän jälkeen oli Brunkebergin tappelu (Flem.).
- 1481 21/3 kuoli vanha kuningas Kristian I (Flem.).
- 1496 oli venäläissota, jolloin Knut Posse oli muassa (Flem.).
- 1497 28/9 oli Rothebro'n tappelu (Flem.).
- 1501 tuli herra Svante taasen hallitukseen, ja hallitsi 7 vuotta (Flem.).
- 1504 [1503 13/12] kuoli vanha herra Steen Sture (Flem.).
- 1512 [23/7] tuli nuori herra Steen Sture hallitukseen (Flem.).

- 1518 oli Brennekyrkan tappelu, jolloin Kyösti-kuningas vei päälipun nuoren herran Steenin edellä. Samana vuonna sen jälkeen — — vangittiin m.m. Kyösti-kuningas ja vietiin Tanskaan (Flem.)
- 1519 pääsi Kyösti-kuningas vankeudestaan ja tuli Lybeckiin Syyskuun viimeisenä päivänä (Flem.).
- 1520 $18/1$ ammuttiin nuori herra Steen Sture ja hän kuoli Helmikuun 9 päivänä (Flem.).
- 1520 $[6/4]$ pitkänä perjantaina oli tappelu Upsalan luona (Hämeenlinnassa; Gottlund. Otava I kuv. XIX).
- 1520 Maarian syntymäpäivänä $[8/9]$ valtasi tuo paha kuningas Kristiern Tukholman (Flem.).
- 1520 $8/11$ antoi Kristiern-kuningas mestata Ruotsin herroja ja aatelista Tukholmassa (Flem.).
- 1521—22 yllytti Kyösti-kuningas Taalainmaat Kristiern kuningasta vastaan (Flem.).
- 1523 $[24/6]$ P. Johanneksen päivänä valtasi Kyösti-kuningas Tukholman (Flem.).
- 1523 Kristiern-kuningas vangittiin Tanskassa (Flem.).
- 1528 $12/1$ Kyösti-kuningas kruunattiin (Flem.).
- 1531 Kuningatar Katarina Saksenista [-Lauenburgista] tuli Tukholmaan [vihitty $23/12$] (Flem.).
- 1532 yrittivät saksalaiset ruudilla pettää Kyösti-kuningasta Tukholman kirkossa (Flem.).
- 1533 $13/12$ syntyi Erik-herttua.
- 1533 [1535] $23/9$ kello 9 kuoli Katarina-kuningatar Tukholman linnassa (Flem.).
- 1536 $[12/9]$ paloi tapaturmaisesti Rauman kaupunki (Hen. Raum.).
- 1536 $[1/10]$ sunnuntaina Mikonpäivän jälkeen vietettiin Kyösti-kuninkaan ja Margareta-kuningattaren häät Upsalassa (Flem.).
- 1537 paloi Rauman pappila. Samana vuonna raivosi rutto kyllinkin vaikeasti Rauman kaupungissa, niin että kuoli 200 ihmistä (Hen. Raum.).
- 1537 $[21/12]$ P. Tuomaan päivänä Juhana-herttua syntyi Stäkeborg'issa (Flem.).

- 1538 $[18/6]$ P. Henrikin jäännösten siirtämisen päivänä karkoitettiin munkit huonossa puvussaan pahan onnensa nojaan Rauman luostarista, joka kuninkaallisen Majesteetin armosta on tehty pappilaksi (Hen. Raum.).
- 1539 Katarina neiti syntyi Tukholmalla (Flem.).
- 1540 $6/11$ Cecilia neiti syntyi Tukholmassa (Flem.).
- 1542 $[25/7]$ P. Jaakobin päivänä Maunu-herttua syntyi Tukholmassa. Samana vuonna alkoi Smälannin kahakka, joka päättyi v. 1544 pitkänäperjantaina (Flem.).
- 1543 $[24/6]$ P. Johanneksen päivänä lyötiin Niilo Stake (Flem.).
- 1544 valittiin Erik herttua Ruotsin kuninkaaksi (Flem.).
- 1544 $17/8$ asetettiin juhlallisesti akademia Preussin Regensburgin kaupunkiin (anon.).
- 1545 $9/6$ syntyi Anna neiti Tukholmassa (Flem.).
- 1546 $18/2$ kuoli kunnioitettava isä Tri Martinus Lutherus Islebissä, josta $22/2$ viedään Wittenbergiin ja haudataan linnan kirkkoon (anon.).
- 1546 $21/3$ sunnuntaina Reminiscere paloi Turun kaupunki tapaturmaisesti (Hen. Raum.).
- 1547 $29/10$ Sofia neiti syntyi Tukholman linnassa (Flem.).
- 1548 ritari Risto Antinpoika [Röd] ja herra Iwar Flemingh kuolivat; ja $14/12$ kuoli herra Erik Flemingh, Suomen pylväs ja kukka lähinnä Jumalaa ja armollista kuningasta; haudattu Paraisten kirkkoon $19/12$ (anon.).
- 1549 Maaliskuussa syntyi Elisabet neiti Konungzöör'issä (Flem.).
- 1549 $27/5$ paloi läntinen kolmas osa Turun kaupunkia, jota kutsutaan Mätäjärvi-kortteliksi (anon.).
- 1550 syntyi Kaarle herttua Tukholman linnassa (Flem.).
- 1551 [= 1550 $31/12$] Silvesterin päivänä kuoli Turun piispa herra Martinus (Flem.).
- 1551 $26/8$ kuoli Margareta kuningatar (Flem.).
- 1551 karkoitettiin Rauman porvarit Helsinkiin (Hen. Raum.).
- 1552 Huhtikuussa tulipalo hävitti Turun kaupungin läntistä osaa (anon.).

- [1552] 1554 $21/8$ vietettiin Kyösti-kuninkaan kolmannet häät Wadstenassa herra Kyösti Olavinpojan tyttären, Katarina kuningattaren kanssa (Flem.).
- 1554 kuoli Saksenin herttua Juhana Fredrik (anon.).
- 1554 tehtiin hurskas ja oppinut mies Paavali Juusten Viipurin ordinariukseksi [piispaksi]. — Samana vuonna ja päivänä tehtiin suuresti oppinut mies Michaël Agricola Turun piispaksi (anon.).
- [1554] 1555 asetettiin kaksi ordinariusta Suomeen, toinen Maist. Michaël Turkuun, ja toinen Paavali Juusten Viipuriin (Hen. Raum).
- 1555 aloitettiin sota venäläisten ja ruotsalaisten välillä, jolloin Jakob Bagge oli johtajana (Hen. Raum).
- 1556 Venäläis-kahakka (Flem.).
- 1557 siirrettiin vihdoinkin Rauman ja Ulvilan porvarit Helsingin koskelta entisiin asuntoihinsa (Hen. Raum).
- 1557 kuoli kunnioitettava isä Kristuksessa Turun piispa Maist. Michaël Agricola (Hen. Raum).
- 1560 $29/9$ Mikonpäivänä kuoli Kyösti-kuningas Tukholmassa. Samana vuonna sai Erik-kuningas hallituksen. (Flem.).
- 1563 Elokuussa alkoi eripuraisuus Erik kuninkaan ja Juhana herttuan välillä, joka oli Turulla (= Turun linnassa), ja joka vangittiin ja vietiin Gripsholmaan (Flem.).
- 1564 rutto, ja sota Ruotsin ja Tanskan välillä (Flem.).
- 1568 vapautettiin Juhana-herttua vankeudesta Gripsholmassa. Juhana- ja Kaarle-herttuat asettautuivat Erik-kuningasta vastaan, koska tämä meni avioliittoon jalkavaimonsa kanssa. — Lyötiin klipping-rahaa Wadstenassa hienosta hopeasta. Mikonpäivänä vangittiin Erik-kuningas Tukholman linnassa. Venäläiset lähettivät, jotka olivat lähetetyt Erik-kuninkaan luo, pidettiin vankina Turussa Juhana-kuninkaan käsystä (Flem.).
- 1569 Heinäkuussa kruunattiin Juhana-kuningas Upsalassa (Flem.).

- 1570 olivat Paavali-piispa ja Arvi Olavinpoika lähettiläinä Venäjällä, ja pidettiin kolme vuotta vankeudessa (Flem.).
- 1571 oli Venäläinen Uudellamaalla ja poltti (Flem.).
- 1572 oli herra Kyösti Banér sotapäällikkönä Viipurissa; Venäläinen vaelsi Äyräpään, Lapveden ja Jääskén kautta saamatta mitään vahinkoa meidän sotaväeltämme (Flem.).
- 1573 tehtiin Siestarjoella aselepo Venäjän ja Suomen välillä 3:ksi vuodeksi.
- 1577 [$20/2 - 4/4$] paaston aikana tuli 3,000 tatarilaista [tattare] jään ylitse ja vei pois Uudellamaalta paljon väkeä (Flem.).
- 1578 $4/2$ kello 7—8 illalla kuoli kunnioitettava mies Viipurin piispa Maist. Erik Härkäpää, ja haudattiin saman kaupungin kirkon korkeaan kuoriin 6 p:nä samaa kuuta. Hänen henkensä elää autuaasti Abrahamin helmassa (anon.).
- 1580 oli kauhea rutto niinkuin hirmukuolema (brädöden) yli kolme yötä P. Antin päivän aikana yli koko Ruotsin valtakunnan (Walk.).
- 1580 ammuttiin Käkisalmea tulisilla luodeilla ja kaupunki syttyi tuleen, ja sitten luovuttivat Venäläiset linnan (Flem.).
- 1581 kynttilämessun aikana vaelsi herra Pontus Viipurista ja $26/1$ Herman Fleming Wessenbergin edustalle, ja puiset linnoitukset ammuttiin tulisilla luodeilla ja ne syttyivät kaikki tuleen ja venäläisten täytyi luopua linnasta (Flem.).
- 1581 tuli Herman Fleming Tulsborgiin, jonka Venäläiset antoivat ampumatta (Flem.).
- 1581 Klaus Fleming oli herra Pontuksen valtakirjan nojalla Venäjällä, ja vaelsi Savonlinnasta Oriveden ylitse Käkisalmen läänein ja Kithenjärvelle, sitten Tulomajärvelle ja Agnusmaalle . . . ja sitten takaisin — seurassa oli 1,500 talonpoikaa suksilla ja hevosilla paitsi 500 nihtiä ja 40 huovia [hoffmän] — Käkisalmen läänin kautta Salmen, Immilahden, Sortavalan ja Pyhäjärven kautta Savonlinnalle (Flem.).

- 1581 $\frac{26}{8}$ valloitetiin ja poltettiin Narva.
 1581 $\frac{16}{9}$ luovuttivat Venäläiset Iwanagorodin linnan (Flem).
 1581 $\frac{19}{9}$ poltettiin Jammagord (Flem).
 1581 $\frac{11}{10}$ valloitetiin Koporia (Flem).
 1582 $\frac{1}{8}$ poltti venäläinen Vehkalahdella ja oli muutamane lotjineen Uudenmaan puolella (Flem).
 1582 $\frac{6}{10}$ alettiin ampuu Päähkinäsaaren linnaa (Flem).
 1583 $\frac{16}{9}$ kuoli Katarina kuningatar (Flem).
 1585 oli Gunilla kuningattaren ja kuninkaan Juhana III häät (Flem).
 1588 oli kauhea nälkä koko Suomessa (Walk).
 1591 $\frac{20}{1}$ lähti sotaväki Viipurista [Inkerinmaahan] (Flem).
 1591 oli 14 päivää kova talvi ja hirveä pakkanen koillistuulella, niin että paljo väkeä $\frac{11}{2}$ paleli ja muutamia satoja nihtejä ja kuormaston renkiä kuoli jäällä ja vaunuissa Venäjällä ja Suomen puolella; mikä oli erityinen Jumalan rangaistus. Sitten hakkasivat parturit muutamilta sadoilta kädet ja jalat; ne jotka jäivät elämään lähetettiin keväällä laivoilla Ruotsiin, ja vietiin Tukholman koulutupaan hoidettaviksi (Flem).
 1592 kuoli Juhana III, Ruotsin kuningas (Wall).
 1592 venäläinen sotajoukko hyökkäsi Karjalaan, Valkealan pitäjän Oravalan kylään saakka (Walk).
 1593 Maaliskuussa pidettiin Upsalassa kokous; kokouksen vahvistus tehtiin Suomessa pappien sinettien alle panemisella. Maist. Abrahamus Andreæ Angermanus palasi maanpakolaisuudesta, ja $\frac{30}{9}$ palasi Sigismund-kuningas Ruotsiin. Monta vedentulvaa Joulukuussa ja Tammikuussa [1594] (Wall).
 1594 syntyi Gustavus Adolphus, Ruotsin kuningas (Wall).
 1594 $\frac{19}{2}$ Maist. Abraham valittu arkkipiispaksi (Wall).
 1594 $\frac{19}{2}$ Sigismund kruunataan Ruotsin kuninkaaksi (Wall).
 1594 $\frac{3}{9}$ Viipuri paloi (Wall).
 1595 rauha tehtiin Ruotsalaisten ja Muskoviittain välillä (Wall).
 1595 $\frac{21}{6}$ klo 8 e. pp. kuoli Henricus Nicolai de Kankas (Wall).

- 1595 lakkautettiin kynttiläin¹ käyttämisestä, hautajaisissa (Wall).
 1596 koetti herra Nicolaus Flæming jälleen asettaa hyljätty juhlalliset kirkonmenot (ceremonias), mutta papisto vastusti sitä, 8—9 p. Syyskuuta (Wall).
 1596 $\frac{20}{9}$ Naantali paloi (Wall).
 1596 Hämiläinen sotaretki (klubbekrig), jossa paljo talonpoikia tapettiin Joulukuussa; samoin Pohjalaisia tapettiin samalla sotaretkellä vanhemman Klaus Flæmingin, retken johtajan, kautta seuraavana vuonna Helmikuussa.
 1597 Talonpoikien teurastus (klubbokrig) Hämeessä, Tammikuussa; ja Pohjanmaalla Helmikuussa Klaus Flæmingin kautta (Wall).
 1597 herra Klaus Flæming kuoli äkisti (Wall).
 1597 Gunilla kuningatar, Johana III:n leski, kuoli. (Wall).
 1597 $\frac{8}{9}$ Kaarle herttua löi Suomen sotajoukon Kupittaan kentällä, ja
 1597 $\frac{29}{9}$ antautui Turun linna (Wall).
 1599 valloitetiin Kalmari (Wall).
 1599 Turun linna uudestaan valloitettu; monta aatelista mestattu. — Suomen sotajoukko voitettu Nybyssä (Marttilassa). — Arvi Erikinpoika, maaherra, ja Aksel Kork, sotaväen eversti, vietiin vankeuteen; he palasivat v. 1602 (Wall).
 1600 Linköpingin valtiopäivät pidetään, ja muutamat valtaneuvoston jäsenistä kuolemalla rangaistaan (Wall).
 1601 nälkä ilmestyi useassa valtakunnassa. Vilja hallan vahingoittama (Wall).
 1603 paloi Turku. Rutto raivosi sekä maalla että kaupungeissa (Wall).
 1605 Vilja hallan vahingoittama. Sotajoukko voitettiin Riian sotaretkellä (Wall).
 1606 $\frac{3}{7}$ kauhea ukkosen jyrynä ja raesade. Kesä sateinen. — Kallio joka oli Ponsaren taipaleella (Raisiossa?) revitty irti ja siirretty paikoiltaan (Wall).

¹ *carendarum* ehkä *candelarum*; mutta *carena* = paasto.

- 1607 $15/3$ kruunattiin Kaarle 9 Ruotsin kuninkaaksi (Wall).
 1610 $10/1$ kuultiin ukkosenjyrinää ja tunnettiin miten maa järisi (Walk).
 1612 $[21/3]$ die coenæ D:ni (kiirastorstaina) klo 9 tapahtui [Turussa] suuri tulva jään lähdön johdosta, vieden muassaan sekä sillan ja huoneita että aittoja (Wall).
 1613 $[1614 \text{ } 25/3]$ Maarian päivänä saapui kun. Gustavus Turkuun Viipurista [oik. matkallaan Viipuriin] (Wall).
 1613 $20/4$ $[1614 \text{ } 19/4]$ neljäntenä päivänä ennen pääsiästä paloi Turun linna (Wall).
 1615 sotaeversti Evert Horn kadotti henkensä Venäläisessä sodassa Pleskowan alla (Wall).
 1616 $[25/2]$ dom. Reminiscere haudattiin Evert Horn Turun kirkkoon, kun. Gustavus Adolphuksen läsnä ollessa (Wall).
 1616 kuoli korkeasukuinen Ericus Draak Venäjän sodassa, ja
 1616 $[3/3]$ dom. Oculi haudattu Turun kirkkoon Kun. Majesteetin kustannuksella (Wall).
 1616 $[26/5 - 9/6]$ yleinen tutkinto Turun koulussa kesti 14 päivää, Kolminaisuuden sunnuntaista 2:seen sunn. Kolmin. j., ollen läsnä Tuomiokapitulin herrat (Wall).
 1616 korkeasukuinen herra Christiernus Johannis de Brinkkala kuoli Narvassa ja
 1616 $[2/6]$ 1:nä Kolminaisunnuntaina haudattu Turkuun (Wall).
 1617 talvi oli tavattoman leuto (Wall).
 1617 ikuinen rauha solmittiin Ruotsalaisten ja Muskoviittain välillä (Wall).
 1617 syksyllä Kun. Gustavus Adolphuksen kruunaus (Wall).
 1618 pääsiäisen aikana $[5/4]$ paloi Turku (Wall).
 1618 korkeasukuiset Henrik Horn ja Johannes Boij de Wäxöö kuolevat (Wall).
 1618 pitkäpyrstöinen komeeta näkyi (Wall).
 1619 $30/7$ Karl Oxenstjerna tuli Turun linnan haltijaksi. Monta muutakin valtaneuvoston jäsentä tulee Suomeen, niinkuin Johan Skytt (Wall).

- 1620 $6/2$ Anolan rouvan Katharina Boijen juhlalliset hautajaiset; hän oli Aksel Kurjen puoliso (Wall).
 1621 Elok. Liivinmaan sotaretkellä voitti kuningas Kustaa Adolf Riian Ruotsin vallan alle (Wall).
 1623 rutto raivosi Ruotsissa sekä maalla että useimmissa kaupungeissa, samoin syksyllä Riassa, Turussa ja Porvoossa (Wall).
 1623 noin Martinpäivän aikana $[11/11]$ tuli Suomen kenraalikuvernööri herra Niilo Bielke, Salestadin parooni, Turkuun (Wall).
 1625 Huhtikuussa kuoli kunnianarvoisa isä Maist. Ericus, Turun piispa, jona hän oli ollut 40 vuotta (Wall).
 1626 Turun koulun asema epävakainen (Wall).
 1627 $[18/6]$ noin Henrikinpäivänä kesällä tuli Turun piispa M. Isaacus Rothovius Suomeen (Wall).
 1628 $4/3$ Naantalin pikku-kaupungin ja temppelin palo; voi surkeata päivää, jolloin niin kaunis ja loistava rakennus hävitettiin! (Wall).
 1628 Preussi oppi tuntemaan Ruotsin sotajoukkoa (Wall).
 1629 kuuden vuoden aselepo ruotsalaisten ja puolalaisten välillä (Wall).
 1630 ja 1631 Kustaa Adolf voittaa Pommerin ja keisarilliset useissa tappeluissa (Wall).
 1632 meidän kuninkaamme voitti Leipzigin läheisyydessä ja muissa Saksan osissa keisarilliset, jotka lyötiin ja karkoitettiin suurella tappiolla (Wall).
 1632 $6/11$ vihdoinkin Lützenin kentällä meikäläiset ja keisarilliset törmäsivät yhteen, ja vaikka ne kaadettiin ja ajettiin pakoon, kaatui kuitenkin samassa tappelussa meidän armollisin ja hurskain kuninkaamme, Kustaa suuri; meidän päämme kruunu putosi, isänmaan isä kaatui; voi meitä, kun olemme syntiä tehneet! (Wall).
 1634 $22/6$ kuuluisin ja mahtavin Ruotsin kuningas Kustaa Adolf haudattiin Tukholmassa Gråmunkeholman luostariin kuninkaallisella tavalla, valtaneuvoston läsnä ollessa (Wall).

- 1635 $\frac{2}{9}$ solmittiin 26 vuoden aselepo Ruotsin ja Puolan välillä varmoilla ja kiitettävillä ehdoilla (Wall.).
- 1636 $\frac{24}{9}$ sotaeversti herra Juhana Baneer ajoi pakoon Juhana Georgin, Saksin arkkihierttuan, lähellä Wittstockia; ja otettuaan 36 kanuunaa (tormentum bellicum) ja 151 sotalippua y. m. vietti voittojuhlan. Ja saadusta voitosta kiitti Ruotsin valtakunta juhlallisesti Jumalaa $\frac{17}{12}$ (Wall.).
- 1638 suuri kapina, nälkä ja rutto raivosi viheliäisesti Pomerissa (Wall.).
- 1640 $\frac{15}{7}$ kreivi Pietar Brahe, kenraalikuvernööri, ja M. Isak Rothovius, Turun piispa, vihkivät juhlallisesti Turun akademian [kutsutaan joskus „*Academia Christinae*“], Suomen aatelisten ja papiston läsnä ollen. Vuosittain suodaan Turun akademialle 6,785 taalaria hop. rahaa (Wall.).
- 1647 $\frac{1}{10}$ korkeasukuinen rouva Sofia Delagardie kuoli Tukholmassa, 32 vuoden vanhana; ja haudattiin Ulvilan kirkkoon 1648 $\frac{23}{1}$ (Wall.).
- 1648 $\frac{14}{10}$ rauha vahvistetaan meidän ja keisarillisten välillä (Wall.).
- 1649 $\frac{29}{7}$ vietettiin Turussa Juhana Kurjen ja Christina Hornin häät (Wall.).
- 1650 suuri nälkä oli Suomessa (Wall.).
- 1650 $\frac{14}{6}$ kreivi Pietar Brahen kreivitär nukkui rauhallisesti kuoleman uneen Turun linnassa (Wall.).
- 1650 $\frac{18}{6}$ tohtorin-vihkiäiset Turun tuomiokirkossa (Wall.).
- 1650 $\frac{20}{10}$ kuuluisin ja mahtavin kuningatar Kristina kruunattiin Tukholmassa Ruotsin kuningattareksi (Wall.).
- 1652 $\frac{11}{2}$ hyvin kunnianarvoisa isä Kristuksessa herra M. Isaacus Rothovius, Turun ponteva piispa, kuoli autuaasti Herrassa ja haudattiin $\frac{7}{3}$ (Wall.).
- 1652 $\frac{21}{5}$ korkeasukuinen parooni herra Juhana Kurki kuoli autuaasti Kristuksessa 62:lla ikävuodellaan Turussa, ja haudattiin $\frac{22}{8}$ (Wall.).
- 1652 [$\frac{3}{10}$] paloi Viipuri (Wall.).
- 1653 vihittiin herra Aeschillus Peträus Turun piispaksi (Wall.).

- 1654 $\frac{7}{6}$ mahtavin ja kuuluisin prinssi Kaarle Kustaa kruunataan Upsalassa Ruotsin kuninkaaksi (Wall.).
- 1656 $\frac{29}{5}$ korkeasukuinen herra Aksel Akselinpoika Ståålmarm, Viipurin käskynhaltija, kuoli (Wall.).
- 1656 $\frac{29}{11}$ kuuluisin kreivi Kustaa Leijonhufvud kuoli (Wall.).
- 1657 [$\frac{27}{9}$] kunnianarvoisin isä Kristuksessa Aeschillus Peträus, Turun arvoisin piispa, kutsuttiin pois tästä surujen ja murheiden pesästä pyhään asumasijoille, ja haudattiin loistavasti Turussa $\frac{17}{1}$ 1658 (Wall.).
- [1664] 1663 $\frac{18}{9}$ kunnianarvoisa isä Maist. Nicolaus L. Nycompensis, Viipurin piispa, haudattiin. (Wall.).
- 1665 $\frac{19}{2}$ rouva Anna Silfversparre, jalosukuisen herran Ernst Juhana Creutzin puoliso, haudattiin Pernajan kirkkoon (Wall.).
- 1669 [$\frac{22}{3}$] kuoli Maist. Simon Kexlerus, matematiikan professori (Wall.).
- 1679 $\frac{27}{1}$ herra Abraham Thauvonius, Viipurilaisten piispa jätti hyvästi tälle kyöneleiden laaksolle, 57:llä ikävuodellaan (Wall.).
- 1688 $\frac{18}{4}$ kuoli Theol. tohtori Enevald Svenonius ja haudattiin juhlallisesti Turussa $\frac{24}{6}$ (Wall.).
- 1690 $\frac{20}{1}$ herra Johannes Gezelius, Theol. tohtori ja Turun piispa, lopetti vaelluksensa 75:llä ikävuodellaan ja $\frac{24}{6}$ Turussa kunniallisesti haudattiin (Wall.).

Ajantieto hallitsijain käynneistä Suomessa v:een 1809.

Erik Emundinpoika (Tuulihattu). (Kun. 850—882 ?) n. 859 valloitti Suomen ja Karjalan.
(Olof den hel. saga.)

Rurik oli luultavasti n. 859—862 Karjalassa.
(Finskt museum. 1907, 41).

Erik (Voitollinen). (Kun. n. 950 † 994 ?) n. 960 valloitti Suomen.
(Olof den hel. saga.)

Olavi Pyhä (Norjan kun. 1015—1030).
1008 soti Suomessa „Balgardssidu Herdalir“ (? Inkoo).
(Olof d. hel. saga: Aspelin Finskt Mus. 1898: 59).

Anund Emundinpoika (ruots. prinssi).
1050-luvulla sotaretki Kainunmaahan, jolla hukkuu.
(Adamus Bremensis.)

Erik Jedvarinpoika Pyhä, (Kun. 1150—60).
1154 (?) ristiretki Turun tienoilte.
(Grotenfelt, Hist. ark. XIX: 231, Kirkkoh. Seur. Pöytäk. V: 183.)

Juhana Sverkerinpoika (synt. 1200, kun. 1216—† 1222).
1220 oli ehkä Suomessa (Viron ristiretkellä.)

Birger Jarl († $21/10$ 1266).
1249 syksystä —1250 kesään ristiretki („Portus Tavestorum“ ja Hämeenlinna).

Aleksander Nevsky, Vladimirin suuriruhtinas 1252—63.
1256—57 talvella sotaretki Hämäläisiä vastaan.

Dmitri Aleksandrovitsch, Vladimirin suuriruhtinas 1275—81.
1278 sotaretki Karjalaisia vastaan.

Herttua Bengt Birgerinpoika (synt. 1254 † 1291).
1284—91 „Dux Finlandiae“.

Marski Torgils Knutinpoika († 1306).
1293 (kevällä) ristiretki; Viipuri.

1300 ristiretki Inkeriin, kotteli luultavasti Suomeakin.

Herttua Valdemar Maununpoika († 1318)
1302—17 „Dux Finlandiae“.

Birger Maununpoika (synt. 1280, kun. 1290—† 1321).
[1316 $1/10$ Önninge (? Ahvenanmaalla), ehkä „Yninge“ = Inninge Stafbyn pitäjässä Ruotsissa].

Juri III Danilowitsch, Vladimirin suuriruhtinas, 1319—25.
1322 ($12/8$ — $9/9$) Viipuria piirtämässä.

Maunu Erikinpoika (Liehakko; s. 1316, kun. 1319—1365, † $1/12$ 1374).

1347 $17-21/8$ Kirkiusund (Hiittisissä).
„ $1-7/9$ Turku.
„ $10/9$ Vardö (Ahvenanmaa).
[„ $19/12$ Porvoo?].
[1348 $10-13/2$ Kumo (Kymi?)].

1348 $8/6$ (?) helluntain jälkeen Koivisto
(Pähkinäsaareissa $24/6$).
1350 $25/8$ „Fygld“ (Fööglö).
(Syksyllä Inkerinmilla).
1351 (Viron Haapsalossa $2/4$).
„ $13-15/5$ Turku.
„ (Tukholmassa $8/6$.)

Erik XII Maununpoika (synt. 1339, kun. 1356, † 1359).
1357 $14-15/8$ Viipurin linna.
„ $28/8$ Inkoo.
„ $5-7/9$ Turku.
(Åbo Domk. Svartbok.)

Albrecht Meklenburgilainen (synt. n. 1340, kun. 1364—89, † 1411.)
1364 $5/10$ — $14/12$ Turku.
1365 $15/1$ — $24/6$ Turku.
„ $26/6$ Turun edustalla oleva leiri.
1367 $12/7$ Vöra (Vöyri).
(Åbo Domk. Svartb.)

Erik XIII Pommerilainen (synt. n. 1382, kun. 1396—1439, † 1459).
1403 $12-19/8$ Viipuri.
[? „ $7/9$ ehkä Pohjan pitäjässä.]
1407 $7/12$ Turku.
(Svartb., Grönblad Handl. p. 29.)

Kaarle VIII Knuutinpoika, (synt. $29/9$ 1408, kun. 1448—57, 1464—65, 1467—70, † $15/5$ 1470).
(1408—11? lapsena Turussa).
1441 syksystä 1442 kevään asti Suomessa.
1442—1448 $7/5$ Viipuri.

1446 $\frac{6}{6}$ Kymi.
 1447 $\frac{30}{1}$ Lohja.
 „ $\frac{2}{2}$ Raasepori.
 1449 $\frac{6}{10}$ Turku.
 1465 kesällä Turku.
 1465 syksystä 1467 Marras-
 kuuhun asti Raasepori
 (ja ehkä Korsholma).
 1466 $\frac{13}{1}$ Ala-Sastamala.
 1467 $\frac{22}{4}$ Raasepori (saapui
 Tukholmaan $\frac{12}{11}$).
 (Svartb., Lagus Handl. 3: 44,
 Hausenin kokoelma).

Valtionhoitaja Erik Ak-
 selinpoika Tott.
 1457 $\frac{19-24}{6}$ Turku (sieltä
 Viipuriin, minkä valloitti).

Kristian I Oldenburgilainen,
 (synt. 1426, kun. 1457—
 64, $\dagger$ $\frac{21}{5}$ 1481).
 1463 (läksi Tukholmasta $\frac{2}{7}$,
 eli toisten tietojen mu-
 kaan: vähää ennen Ju-
 hannusta).
 „ $\frac{14-26}{7}$ Turku.
 „ $\frac{8}{8}$ Suomessa.
 (palasi Tukholmaan $\frac{10}{8}$).
 (Svartb., Porthan V: 457, Rydb.
 Traktater III: 294, Hist. Ark. V.
 131, Diar. Vadst. s. 122).

Sten Sture vanh., val-
 tionhoitaja (1470—97,
 1501—03).
 1472 $\frac{28}{7}$ — $\frac{2}{8}$ Turku.
 „ $\frac{2}{8}$ Naantali.
 1476 $\frac{5}{11}$ Turku.
 1478 $\frac{10}{8}$ Turku.
 1481 $\frac{13(20)}{7}$ Jungfruhamn
 (ja käy Viipurissa).
 1484 (?) Turku.

1484 $\frac{18}{12}$ Ulvila.
 1488 $\frac{16-20}{10}$ Turku.
 1490 $\frac{9}{9}$ — $\frac{10}{10}$ Turku, Raasepori.
 1491 $\frac{20}{7}$ Turussa.
 1495 Marrask.—1496 Maa-
 lisk. Suomessa.
 1496 Syyskuusta Joulukuu-
 hun Suomessa.
 1498 $\frac{16}{10}$ Turku.
 1499 $\frac{25}{7}$ Turku.
 1501 Suomessa.
 1502 Kesäkuun lopussa Suo-
 messa.
 „ $\frac{25}{7}$ Hollolan pappila.
 „ Syysk. Turun piirityk-
 sessä.
 (Svartb., Livl. Urkundenb., Styffe,
 Hausenin kokoelma.)

Svante Sture, valtion-
 hoitaja (1504—12).
 (1495—96 Suomessa.)
 1504 $\frac{27}{7}$ — $\frac{7}{8}$ Kastelholma ja
 Turku.
 „ $\frac{18}{8}$ Karjaan Pappila.
 „ Syysk. läksi Turusta.

Sten Sture nuor., val-
 tionhoitaja (1512—20).
 1512 Syysk. alussa Turku.
 „ $\frac{14}{9}$ Rauma.
 1513 $\frac{19}{7}$ — $\frac{8}{8}$ Turku.
 (Svartb., Hausenin kokoelma).

Kustaa I Vaasa (synt. $\frac{12}{5}$
 1497, kun. 1523— $\dagger$ $\frac{29}{9}$
 1560).
 (1501—1505? Ahvenan-
 maalla.)
 1530 (Tukholmassa $\frac{31}{7}$).
 „ $\frac{16}{8}$ Turku.

1530 $\frac{24}{8}$ Raasepori.
 „ n. $\frac{24}{8}$ Uskelan Pappila.
 „ $\frac{27}{8}$ Perniön Pappila.
 „ $\frac{1-7}{9}$ Turku.
 1555 $\frac{13}{8}$ Spetalsund, Turku
 (Juhana Herttuan seu-
 raamana).
 „ $\frac{20-22}{8}$ Turku; sieltä me-
 riteitse.
 „ $\frac{26}{8}$ Kvidja.
 „ $\frac{30}{8}$ Porkkalan niemi.
 „ $\frac{2-4}{9}$ Helsinki.
 „ $\frac{6}{9}$ Lohja.
 „ $\frac{7}{9}$ Helsinki.
 „ $\frac{9}{9}$ Näsin kartano (Porv.
 pit.).
 „ $\frac{10}{9}$ Porvoo.
 „ $\frac{11}{9}$ Näsin kartano ja
 Hofmansnäs.
 „ $\frac{12-15}{9}$ Porvoo.
 „ $\frac{17-23}{9}$ Pijtkepäss (Pitkä-
 paasi).
 „ $\frac{25}{9}$ tulee Viipuriin.
 „ $\frac{9-27}{10}$ Viipuri.
 „ $\frac{29}{10}$ Kusale hampn
 (Kuutsalo Kymissä).
 „ $\frac{1-2}{11}$ Kyminkartano.
 „ $\frac{4}{11}$ Pernaja.
 „ $\frac{8}{11}$ Sarvilahti (Pernaja).
 „ $\frac{10}{11}$ Porvoon Pappila.
 „ $\frac{12}{11}$ Porvoo, Sipoo.
 „ $\frac{14-30}{11}$ Helsinki.
 „ $\frac{1-3}{12}$ Syrjän kartano
 (Svidja Siuntiolla).
 „ $\frac{6}{12}$ Grabbacka (Karja),
 Pohja.
 „ $\frac{9}{12}$ Äminne (Joensuu
 Halikossa).
 „ $\frac{13-31}{12}$ Turku.
 1556 $\frac{1}{1}$ — $\frac{4}{3}$ Turku.
 „ $\frac{12}{3}$ — $\frac{5}{5}$ Kastelholma.
 (jossa myöskin kunin-
 gatar Katarina Stenbock
 oleskeli).

1556 $\frac{12}{5}$ Turku.
 „ $\frac{29}{5}$ Paimionjoen var-
 rella.
 „ $\frac{21}{6}$ Kankaan kartano.
 „ $\frac{26-29}{6}$ Turku.
 „ $\frac{1}{7}$ Turku; lähtö.
 (Tukholmassa $\frac{8}{7}$).
 (Lengqvist Åbo slott, Grotenfelt
 Hist. p. 127, Schybergson Hist. p.
 279, Hausen Bidr. III, Bomanson
 disp. p. 40.)

Juhana III (synt. $\frac{21}{12}$ 1537;
 Suomen herttua $\frac{27}{6}$ 1556;
 kun. 1568, $\dagger$ $\frac{17}{11}$ 1592).

1555 $\frac{13}{8}$ —1556 $\frac{1}{7}$ (vrt. Kus-
 taa Vaasan käynnit).
 1556 $\frac{1-13}{7}$ Turku.
 „ $\frac{23}{7}$ Leikkola (Pöytyä)
 „ $\frac{7}{7}$ Pöytyän Pappila.
 „ $\frac{7}{7}$ Virtsanoja (Loimaa).
 „ $\frac{7}{7}$ Kankaanpää („i Keu-
 le“).
 „ $\frac{7}{7}$ Kokemäen kartano.
 „ $\frac{25}{7}$ Ulvila.
 „ $\frac{30}{7}$ Sampus (Sampu
 Huittisissa).
 „ $\frac{7}{7}$ Tyrvää.
 „ $\frac{1(7)}{8}$ Karkun Pappila.
 Koskby.
 „ $\frac{8}{8}$ Laukko (Vesilahti).
 „ $\frac{8}{8}$ Bengdtilä (Penttilä
 Pirkkalassa).
 „ $\frac{8}{8}$ Tammerkoski.
 „ $\frac{5}{8}$ Vääksy (Kangasala).
 „ $\frac{8}{8}$ Liuksiala (Kangasala).
 „ $\frac{8}{8}$ Laitikkala (Pälkäne).
 „ $\frac{9-10}{8}$ Lepaan kartano
 (Tyrvääntö).
 „ $\frac{11-18}{8}$ Hämeenlinna.
 „ $\frac{8}{8}$ Kokkila (Hauho).
 „ $\frac{21}{8}$ Porkkala (Lammi).
 „ $\frac{8}{8}$ Uskela (Hollola).

- 1556 $\frac{8}{8}$ Lahti (Hollola).
 " $\frac{23-26}{8}$ Uusikylä (Nas-
 tola).
 " $\frac{8}{8}$ Sääksjärvi (Iitti).
 " $\frac{8}{8}$ Elimäki.
 " $\frac{27-28}{8}$ Aniala.
 " $\frac{29-30}{8}$ Vehkalahden ni-
 mismiehenkartano.
 " $\frac{1-2}{9}$ Virolahden nimis-
 miehenkartano.
 " $\frac{3-4}{9}$ Säkijärven ni-
 mismiehenkartano.
 " $\frac{9}{9}$ Tervajoki (Viip. pit.)
 " $\frac{7-30}{9}$ Viipuri.
 " $\frac{1-10}{10}$ Viipuri.
 [" $\frac{10}{10}$ Tjusterby, Pernaja.]
 " $\frac{20-21}{10}$ Tenhola.
 " $\frac{23}{10}$ Perniö.
 " $\frac{29-31}{10}$ Turku.
 " $\frac{1-30}{11}$ Turku.
 " $\frac{1-31}{12}$ Turku.
 1557 $\frac{1}{1}$ Turku.
 " $\frac{2}{2}$ Turku.
 " $\frac{3}{3}$ Turku.
 " $\frac{4}{4}$ Turku.
 " $\frac{1}{5}$ Helgä (Pyhäjoki,
 Perniö).
 " $\frac{11}{5}$ lähtö Turusta.
 (Tukholmassa $\frac{15}{7}$, jossa
 vielä $\frac{22}{9}$).
 " $\frac{30}{9}$ Turku.
 " $\frac{21}{10}$ Turku.
 " $\frac{11}{11}$ Turku.
 " $\frac{12}{12}$ Turku.
 1558 $\frac{2-27}{1}$ Turku.
 " $\frac{3}{2}$ Turku.
 " $\frac{18-25}{2}$ Ulvilan kartano.
 " $\frac{1-16}{3}$ Ulvila.
 " $\frac{19}{3}$ Kokemäen kartano.
 " $\frac{22}{3}$ Ömmo (? Äimä Ko-
 kemäki).
 " $\frac{24}{3}$ Kokemäen kartano.
 " $\frac{30}{3}$ Turku.
 " $\frac{4-13}{4}$ Ulvila.

- 1558 $\frac{31}{4}$ Turku.
 " $\frac{1-24}{5}$ Turku.
 " $\frac{8}{6}$ Nässgård (Perniö).
 " $\frac{20-30}{6}$ Turku.
 " $\frac{1-22}{7}$ Turku.
 " $\frac{26}{7}$ Mänäs (? Monnoinen
 Lemu).
 " $\frac{5-8}{8}$ Pyhäjoen kartano.
 " $\frac{7}{8}$ Turku.
 " $\frac{9}{8}$ Runsala.
 " $\frac{13-28}{8}$ Turku.
 " $\frac{2-30}{9}$ Turku.
 " $\frac{3-31}{10}$ Turku.
 " $\frac{5-14}{11}$ Turku.
 " $\frac{10-30}{12}$ Turku.
 1559 $\frac{1}{1}$ Turku.
 " $\frac{1}{1}$ Espoo.
 " $\frac{18}{1}$ Laakspohja (Lohja).
 " $\frac{31}{1}$ Turku.
 " $\frac{11}{2}$ Turku.
 " $\frac{17}{2}$ Kaukila.
 " $\frac{24-25}{2}$ Ulvila.
 " $\frac{1-21}{3}$ Ulvila.
 " $\frac{13-27}{4}$ Turku.
 " $\frac{1-2}{5}$ Turku.
 " $\frac{6}{5}$ Berghamn (Houts-
 kari).
 " $\frac{12-25}{5}$ Kastelholma.
 " $\frac{24}{5}$ Sävesund.
 (Tukholmassa $\frac{27}{5}$).
 1561 ($\frac{14}{1}$ ja $\frac{9}{3}$ Kastelholma;
 luult. väärin päivätty).
 " $\frac{14}{8}$ Turku.
 (" $\frac{16}{8}$ Kangasten kartano?).
 " $\frac{19}{8}$ Turku.
 " $\frac{3-11}{8}$ Turku.
 " $\frac{16}{9}$ Kangasten kartano.
 " $\frac{19-30}{9}$ Turku.
 " $\frac{3-13}{10}$ Turku.
 " $\frac{1}{11}$ Turku.
 " $\frac{22}{11}$ Kastelholma.
 " $\frac{29}{11}$ Engesholma.
 " $\frac{6-16}{12}$ Kastelholma.
 1562 $\frac{3-17}{1}$ Turku.

- 1562 $\frac{2}{2}$ Turku.
 " $\frac{3}{3}$ Turku.
 " $\frac{4}{4}$ Turku.
 " $\frac{5}{5}$ Turku.
 " $\frac{3-21}{6}$ Turku (josta läksi
 Danzigin kautta Vil-
 naan, vihitty $\frac{4}{10}$ *Katari-
 na Jagellonian* kanssa).
 " $\frac{2}{12}$ Suomen saaristo
 (ynnä Katarina-herttu-
 attaren kanssa).
 " $\frac{12}{12}$ Tammisaari.
 " $\frac{19-12}{12}$ Nässgård (Perniö)
 " $\frac{17-31}{12}$ Turku.
 1563 $\frac{1-27}{1}$ Turku.
 " $\frac{7-25}{2}$ Turku.
 " $\frac{28}{2}$ Rauma.
 " $\frac{12-24}{3}$ Pori.
 " $\frac{1-9}{4}$ Pori.
 " $\frac{1-20}{5}$ Turku.
 " $\frac{1-26}{6}$ Turku.
 " Heinäk. — $\frac{12}{8}$: Turku
 valloitetaan.
 " $\frac{12}{8}$ vangittu Turussa
 (viedään Gripsholmaan).
 1589 $\frac{4}{8}$ Barösund.
 (Räävelissä $\frac{9}{8}$).
 (Leinberg Handlr., Åbo Hist. mus.
 publ. VI, Hausen bidr. III, Lagus,
 Finska adeln, p. 422, Lagus Handlr.
 I, III, Bomansson Disp. bil., Länsi
 Suomi IV, III bil., Hist. ark. IV
 142, XI: 416, XVI, II: 33, Arvidss.
 Handlr. IX 344—346, Grotenfelt
 Hist. s. 259.)
 Erik XIV (synt. $\frac{15}{12}$ 1533,
 kun. 1560—68, † $\frac{26}{2}$ 1577).
 1569 Kesäk.—1571 $\frac{4}{8}$ van-
 gittuna Turun linnassa
 (ynnä puoliso *Kaarina
 Maununtytär*).
 1571 $\frac{4}{8}$ — Marrask. vangittu-
 na Kastelholmassa (josta
 viedään Gripsholmaan).

- Maunu III Saksin hert-
 tua (Kustaa Vaasan tyttä-
 ren Sofian (synt. 1568
 † 1603) puoliso).
 1575 Hangon Tulludd.
 Kaarle IX (synt. $\frac{4}{10}$ 1550,
 Sörmlannin, Neriken ja
 Vermlannin herttua, kun.
 1604—† $\frac{30}{10}$ 1611).
 1597 $\frac{28}{8}$ Kastelholma.
 " $\frac{2}{9}$ Kastelholma.
 " $\frac{5}{9}$ Nauvon selkä.
 " $\frac{6}{9}$ Runsalan ja Hirvi-
 salon salmi.
 " $\frac{7}{9}$ Ruskiakallio (Num-
 mi).
 " $\frac{9}{9}$ Kupitsaa.
 " $\frac{11}{9}$ Myllymäki (nyk. Ka-
 kola).
 " $\frac{12-30}{9}$ Turku.
 " $\frac{30}{9}$ Turun linna valloi-
 tetään.
 " $\frac{2-26}{10}$ Turku.
 (Tukholmassa $\frac{29}{10}$)
 1599 (läksi noin $\frac{9}{8}$ Tukhol-
 masta).
 " $\frac{8}{8}$ Flisöhamn (Fööglö).
 " $\frac{17}{8}$ Kärkniemi (Sauvu),
 Siililä (Paimio).
 " $\frac{18}{8}$ Siililä (Paimio), Suk-
 sela, Vaskijoki (Halik-
 ko), Palainen, Krouvi,
 Brungila (Marttila).
 " $\frac{8}{8}$ Eura, Lieto, Paimio.
 " $\frac{19}{8}$ Someron Pappila.
 " $\frac{8}{8}$ (2 päivää) Iso Sor-
 vasto (Koski).
 " $\frac{29}{8}$ Marttilan tappelu.
 " $\frac{8}{8}$ Ikkala (Pusula), Mer-
 ramäki (Vihti).
 " $\frac{3-17}{9}$ Helsinki.

- 1599 ¹⁹/₉ astui laivastolle Helsingissä.
 " ²¹/₉ Ruskiakallioeli Tupura (Viipurin saaristo).
 " ²³/₉ Viipurin linna valoitetaan.
 " ²³/₉—¹⁰/₁₀ Viipuri.
 " ¹⁵—¹⁷/₁₀ Pellinginsalmi (Porvoon pit.).
 " ²¹—²³/₁₀ Sandhamn (Helsingin edustalla).
 " ²⁸—²⁹/₁₀ Hästönsund (Orisaaren salmi Tammi-saaren maaskta).
 " ⁷—⁹/₁₁ Turku.
 (Tukholmassa ¹⁵/₁₁).
 1600 (Kaarle-herttua, ynnä puoliso *Kristina*, pojat *Kustaa Adolf*, tytär *Katarina* (s. 1584 † 1638), veljenpoika herttua *Juhana Juhananpoika* (s. 1589 † 1618) ja sisarentytär *Margareta* († 1616) läksivät Tukholmasta ³¹/₇).
 " ¹—⁵/₈ Ahvenanmaan saaristo, Korppoon virta, Jungfrusund.
 " ⁶/₈ Hankoniemi, Hästö (-Busöön) salmi.
 " ⁷—⁸/₈ Alegrosund (Aleglo, Tammisaasen maaskta Jussaaren luoteispuolella).
 (Räävelissä ¹¹/₈).
 1601 ²⁰—²²/₁₁ Tammisaari.
 " ²³/₁₁ Nässgårdin kuninkaankartano (Perniö).
 " ²⁸—²⁹/₁₁ Turku.
 " ¹—³⁰/₁₂ Turku.
 1602 ¹—²⁸/₁ Turku.
 " ¹—⁴/₂ Turku.
- 1602 ⁶/₂ Yläneen ja Saaristen kuninkaankartanot.
 " ⁷/₂ Kokemäen kartano.
 " ⁸—¹⁰/₂ Pori.
 " ¹⁴—¹⁷/₂ Korsholma.
 " ¹⁸/₂ Vöyrin Pappila.
 " ²⁰/₂ Lohtajan nimismiehen kartano, Kalajoki (Mantila).
 " ²⁴/₂ li.
 " ²⁶/₂ Tornio.
 (Luulajassa ²⁸/₂).
 (Hist. ark. IV 158, XIV 184, XVI: II 22, XIX: II 53, Lagus Abo Hofr. Hist. p. 1. Kirjall. Kuuk. 1892, Höppener Plakat, Grönblad Handlr. Klubbekr. III 117, Leinb. bidr IV 22—23, Vaara: en Handlr. I, Valt. ark. n:o 3637, Schultzen-crantz Kon. olycksöden p. 119, Cederberg Hist. kok. II: 291).
- Fredrik, Lüneburgin herttua.
 1602 maalisk. Turun linna lähtö ²¹/₃ jälkeen.
- Kaarle Filip (s. 1601, Sörm-lannin, Neriken ja Verm-lannin, herttua, † 1622).
 1601 ²⁰/₁₁—1602 ²⁶/₂ (vrt. Kaarle IX:n käynti).
 1613 ⁹/₇—⁸/₁₀ Viipuri (johon tuli meriteitse Tukholmasta).
 1614 ²⁴/₁ Pernajan Pappila ja Tjusterby.
 " ²⁵/₁ Porvoo.
 " ²⁷/₁ Mentzo (Mäntsälä).
 " Hämeenlinna.
 " Ilmajoki.
 " Isokyrö.
 " Vöyri.
 " Uusikaarlepepy.
 " Pietarsaari.

- 1614 Lohtaja.
 " Kalajoki.
 " Pyhäjoki.
 " Siikajoki.
 " Salo.
 " Liminka.
 " Oulu.
 " li.
 " Kemi.
 Ransakningslängd Valt. ark. ¹¹/₄ (1614, Vaaranen Handl. IV 103, 200, Leinb. Handl. III 271.)
Kustaa II Adolf (s. ⁹/₁₂ 1594, kun. 1611, † ⁶/₁₁ 1632).
 1600 ¹/₈—⁸/₈ ja
 1601 ²⁰/₁₁—1602 ²⁶/₂ (vrt. Kaarle IX).
 1614 ⁷/₃ Tornio.
 " ³/₃ li.
 " ⁹/₃ Oulu.
 " ³/₃ Salo, Siikajoki.
 " ³/₃ Kalajoki, Lohtaja.
 " ³/₃ Pietarsaari.
 " ³/₃ Uusikaarlebyyn pit.
 " ³/₃ Vöyri.
 " ¹³/₃ (2 päiv.) Korsholma.
 " ³/₃ Isokyrö.
 " ¹⁷/₃ Ilmajoki.
 " ³/₃ Hämeenkyrön metsä.
 " ³/₃ Karkun Pappila, Mäskylä (Ylöjärvi).
 " ¹⁹—²⁴/₃ Hämeenlinna.
 " ²⁵/₃ Turku.
 " ²—³⁰/₄ Turku.
 " ²/₅ Turku.
 " ³/₅ lähtö Turusta.
 " ⁴/₅ Jungfrusund (Hiitinen).
 " ⁶—⁷/₅ Barösund (Inkoo).
 " ⁸—¹⁸/₅ Helsinki.
 " ¹⁹—²²/₅ Porvoo.
 " ²²—²⁴/₅ Tjusterby (Pernaja).
 " ²⁷/₅—⁷/₆ Viipuri.
- 1614 ⁸/₆ lähtö Viipurista.
 " ¹²—¹³/₆ Djupesund (Koi-visto, josta saapui Narvaan ¹⁶/₆).
 1614 (läksi Räävelistä ¹⁶/₁₀).
 " ²³—²⁵/₁₀ Espoon saaristo.
 " ²⁶/₁₀ Hankoniemi.
 " ²⁷/₁₀ Jungfrusund.
 " ³⁰/₁₀ Brandskärsund, Guldchronasredd (Nauvo).
 " ³¹/₁₀ Navo-krampe.
 " ¹—³/₁₁ Korppoon virta.
 " ³—¹¹/₁₁ Flisöhamn (Fööglö).
 " ¹¹/₁₁ Korppoon virta.
 (Tukholmassa ¹⁴/₁₁).
 1615 (lähtö Tukholmasta ²⁸/₆).
 " ²⁹/₆ Djurhamn (Jomala).
 " ⁶/₆ Ahvenanmaan saaristo (saapui Narvaan ⁸/₇).
 1616 (lähtö Narvasta Päähkinäsaaren kautta).
 " ²/₇ Käkisalmen etelälääni.
 " ⁴/₁ Käkisalmi.
 " ⁸—¹²/₁ Viipuri.
 " ¹⁵/₁ Kyminkartano.
 " ¹⁹—³⁰/₁ Helsinki.
 " ²²/₁ Helsingin valtiopäivät.
 " ⁴—¹⁰/₂ Helsinki.
 " ¹⁰/₂ lähtö Helsingistä.
 " ¹⁵—²⁷/₂ Turku.
 " ²⁵/₂ Evert Hornin hautajaisissa.
 " ³—³⁰/₃ Turku.
 " ⁸—¹⁶/₄ Turku.
 " ²²/₄ Kokemäenkartano.
 " ²⁶—³⁰/₄ Pori.
 " ²/₅ Eurajoki.
 " ³/₅ Rauma.
 " ⁴/₅ Männäisten markkinapaikka.

- 1616 ⁶⁻¹⁷/₅ Turku.
 " ¹⁸/₅ lähtö Turusta.
 (Tukholmassa ¹/₆.)
 1622 (Narvassa vielä ¹⁶/₁).
 " ¹/₁ Viipuri.
 " ²⁵/₁ Kuopio.
 " ¹/₁ Säräsmäki, Käkilahti,
 Säräisniemi (Paltamo).
 " ¹/₁ Oulu.
 " ¹/₁ Tornio.
 (Tukholmassa ⁶/₂.)
 1622 (Riiassa Syysk.).
 " ⁹/₉ Ahvenanmaa (jossa
 kuningatar *Maria Eleo-*
nora oli vastassa).
 (oli Tukholmassa ¹⁷/₉).
 1626 (Kustaa II Adolf ja
Maria Eleonora olivat
 Narvassa vielä ⁶/₃).
 " (¹³/₃ Parpallan kartano.
 ? Partala, Juva).
 " ¹⁴/₃ Hämeenlinna.
 [³/₃ Jokipii (Jalasjärvi.)
 " ¹⁶/₃ Markeby (? Uuden-
 kaarlepyyn pit.).
 " ³/₃ Mustasaari.
 (Merenkurkun ylitse.)

(Vaaranen Handl. IV 223, 234, 240,
 277, 280, 340; Leinberg Handl.
 7: 26. Vallenius ant. p. 7, Lagus
 Handl. III: 160, IV: 146, 148; Lein-
 berg bidr. V.; Leinberg Skolh.,
 III: 24, 25; Åbo Hofr. Hist. p. 6
 497; Schulzenrantz Kon. olycks-
 öden p. 121, Hist. ark. XIX 253,
 Akiander Skolv. p. 313, Akiander
 Herdam. II: 50, Tengstr. Handl.
 IV 40, Otava I: 93 Suomi 1851,
 277-79; Hallenberg Gust. Ad. Hist.
 V: 39.)

Julius Henrik, Saksi-
 Lauenburgin herttua.
 1614 ²²⁻²⁴/₃ Tjusterby (Per-
 naja).

Julius Fredrik, Würten-
 bergin herttua († 1635).
 1615 ⁷/₁₂ Käkisalmi.
 " ⁸⁻¹⁰/₁₂ Käkisalmen etelä-
 lääni.

Kaarle XI (s. ²⁴/₁₁ 1655, kun.
 1660—† ⁵/₄ 1697).

? 1671 Syysk. Ahvenanmaalla
 hirvenmetsästyksessä.
 1694 ¹⁴⁻¹⁵/₆ Tornio, Ruos-
 niemi ja Oulu.

(Tideräkning under Carl XI rege-
 ring; Leinberg bidr. III, Lör-
 dagsqvällen 1892, n:o 9, Almanach
 för Torne horizont 1744.)

Pietari I Aleksejewitsch (s.
³⁰/₅ 1672, tsaari 1682, kei-
 sari 1721 † ²⁸/₁ 1725)

1703 ³⁻⁹/₇ Rajajoki.

1704 perustaa Kronstadtin,
 Kivennavalleennenuu-
 luneelle Retusaarelle.

1706 ¹⁰/₅ Siikaniemi (Viipu-
 rin edustalla).

" ¹²⁻²⁸/₁₀ Viipurin edus-
 talla.

(Pietarissa ⁴/₁₁).

1710 ⁹⁻¹⁰/₅ Uuraansalmi.

" ¹⁴/₅ Koiviston salmen
 kautta Retusaarelle.

1710 ¹¹⁻¹⁴/₆ Viipurin piiri-
 tyksessä.

" ¹⁵⁻²³/₆ Viipuri.

1712 ²⁴⁻²⁷/₄ Viipuri.

1713 (lähtö Pietarista ²⁸/₄).

" Toukok. alussa Viipuri.

" " " Porvoon
 saaristo.

" ¹⁰/₅ Helsingin edustalla.

" ¹¹/₅ Helsingin Hieta-
 lahti.

1713 ²⁰/₅ Porvoon edustalla.

" ⁶⁻⁷/₆ Viipuri.

" ⁷/₆ lähtö Viipurista.
 (Kronstadtissa s. p.)

1713 Elok. alussa Helsingin
 edustalla, Degerö, Her-
 tonäs, Inkoo, Tvär-
 minne; Hankoniemestä
 maata myöten sotaväen
 kanssa Turkuun.

" ²⁸/₈ Turku, maata myö-
 ten Helsinkiin.

" ³/₉ Helsinki.
 (Pietari ¹⁴/₉).

(1714 ¹/₂ Viipuri?)

1714 Toukok. lopussa Suur-
 saaren ohitse matkalla
 Rääveliin.

" ²⁵/₇ Tvärminne, Draget.

" ²⁷/₇ Hankoniemen ohit-
 se; tappelu Kadermolla
 Riilahden selällä.

" ⁷/₇ Turun edustalla.

" Elokuun alussa lähtö
 Rääveliin.

(? 1718 Elok. Turku.)

(1719 ¹⁸/₆ Hangon edus-
 talla).

1719 ⁵/₇ Lemlanti, Ledsund.

" ⁷/₇ Lemlannin ja Joma-
 lan taipaleen kaivami-
 sessa.

" Elok. lopussa purjehti
 pois.

1720 ²⁴/₇ Viipuri.

" ²⁹/₇ Viipurin edustalla

" Ingermanland-laivalla.

Adolf Fredrik (synt. ¹⁴/₅ 1710,
 kun. 1751—† ¹²/₂ 1771).

1752 (lähtö Tukholmasta ¹²/₆

" Serafim-kaleaasilla).

1752 ⁶/₆ Ahvenanmaan ja Etelä

Suomen saaristo, Han-
 ko, Porkkala.

" ¹⁹/₆ Viapori.

" ²⁰⁻²⁷/₆ Helsinki.

" ²⁷⁻²⁹/₆ Porvoo.

" ²⁹/₆ Porvoo, Koskenkylä
 (Pernaja).

" ¹/₇ Degerby (Loviisa).

" ⁷/₇ Lillabborfors, Svensk-
 by, Vastila (Ruotsin

Pyhtää), Aniala, pitkin
 Kymenjokea, Keltti,

Kausala (Iitti), Uusi-
 kylä (Nastola).

" ⁶/₇ Hauho, Pohjoisten
 silta.

" ⁷⁻⁸/₇ Hämeenlinna.

" ⁹/₇ Renko, Portaa, So-
 mero, Pajula.

" ¹⁰⁻¹⁵/₇ Turku.

" ¹⁵⁻¹⁶/₇ Huittisten Pap-
 pila.

" ¹⁶⁻¹⁷/₇ Hämeenkyrön

Pappila.

" ¹⁷/₇ Ikaalinen, Kauha-
 joki, Kurikka.

" ¹⁸/₇ Isokyrö, Vaasa,

Korsholma.

" ¹⁹/₇ Korsholma, Vaasa,

Vöyri.

" ²⁰/₇ Uusikaarlepyy, Kok-
 kola.

" ²¹/₇ Kokkola, Lohtaja,
 Kalajoki, Pyhäjoki.

" ²²/₇ Siikajoki, Oulu.

" ²³/₇ Haukiputaa, Iin
 Pappila.

" ²⁴/₇ Kuivaniemi, Ke-
 min Pappila.

" ²⁴/₇ Tornio.

(Tukholmassa ¹⁰/₈).

- Kustaa III* (synt. $24/1$ 1746, kun. 1771— $\dagger$ $29/3$ 1792).
 1775 (lähtö Tukholmasta „Oden Hämeenmaa“-laivalla $23/5$).
 „ $23/5$ Degerbyn ohitse.
 „ $25/5$ Blekholma, Turku.
 „ $31/5$ lähtö Turusta.
 „ $31/5$ — $1/6$ Perniön Pappila.
 „ 1 — $2/6$ Fagervik (Inkoo).
 „ $2/6$ Kirkkonummi (Öfverbyn kestikievaritalo), Helsinki.
 „ 2 — $10/6$ Helsinki (Viapori 8 — $9/6$).
 „ 10 — $11/6$ Porvoo.
 „ 11 — $15/6$ Loviisa ja Svartholma (Ruotsin Pyhtään tehdas).
 „ $15/6$ Lill Abborfors, Aniala.
 „ $16/6$ Kausala, Uusikylä (Nastola).
 „ $17/6$ Anianpelto (Asikkala).
 „ 18 — $21/5$ Hämeenlinna, Poltinahon kenttä.
 „ $22/6$ Hatanpää, Pentinniitty, Pyynikki, Kangasalan harju.
 „ 23 — $24/6$ Sampu-Takkula (Huittinen).
 „ $25/6$ Köyliö, Kankaanpää, Turku.
 „ 25 — $28/6$ Turku.
 „ $28/6$ lähtö Turusta.
 1777 (kuninkaan salanimi matkalla „Gottlannin kreivi“; lähtö Tukholmasta „Turunmaa-Jernsida“-laivalla $7/6$).
 „ $10/6$ Viapori, Helsingin kangas, Helsingin Vanha kaupunki.
 1777 $12/6$ lähtö Viaporista meriteitse.
 „ $14/6$ Pisinsaari (Virolahden saaristo).
 „ $15/6$ Koivisto.
 „ (Pietarissa $16/6$ — $18/7$).
 „ 21 — $22/7$ Viapori.
 „ $23/7$ Långörn, Karleholm (Espoo).
 „ (Tukholmassa $29/7$).
 1783 (lähtö Tukholmasta $9/6$).
 „ 10 — $11/6$ Turku.
 „ 12 — $26/6$ Parola.
 „ 26 — $27/6$ Hämeenlinna.
 „ $29/6$ — $4/7$ Hamina.
 „ $4/7$ Porvoo.
 „ $7/7$ Turku.
 „ (Tukholmassa $9/7$).
 1785 (lähtö Karlskruunasta „Amadis“-laivalla $9^{(20)}/6$).
 „ $13/6$ Viapori.
 „ $14/6$ Helsinki.
 „ $15/6$ Hämeenlinna, Parola.
 „ $22/6$ Vähä Luolainen.
 „ $23/6$ lähtö Parolasta.
 „ $6/6$ Turku.
 „ (Tukholmassa $27/6$).
 1787 (lähtö Tukholmasta „Amadis“-laivalla $15/6$; perintöruhtinaan *Kustaa Adolfin* seuraamana).
 „ $22/6$ Turku, Åvikin lasitehdas (Somero).
 „ $23^{(2)}/6$ — $1/7$ Parola.
 „ $7/7$ Helsinki ja Viapori.
 „ $3/7$ Turku.
 „ (Tukholmassa $7/7$).
 1788 (lähtö Tukholmasta „Amphion“-laivalla $23/6$).
 „ $30/6$ Korppoon virtä.
 „ $1/7$ Hankoniemi.

x Suomen Pisinsaaren luoteisimman
 lauden länsirannan kallioon ka-
 hattu

D. 14700. 1777.

- 1788 $2/7$ Viapori.
 „ 3 — $9/7$ Helsinki (Helsingin kankaalla $4/7$).
 „ $9/7$ Porvoo, Loviisa.
 „ 10 — $11/7$ Loviisa, Svartholma, Lill Abborfors, Aniala, Keltti.
 „ $12/7$ Porvoo, Helsinki.
 „ 12 — $17/7$ Helsinki (Helsingin laivasatama $16/7$).
 „ $17/7$ Helsinki, Porvoo.
 „ 18 — $19/7$ Peippola (Elimäki), Aniala (yöllä $19/7$ vastaan Venäjän puolella oleva tullihuone).
 „ $19/7$ Mämmälä (Sippola), Porvoo.
 „ 20 — $24/7$ Helsinki (Viaporissa $21/7$).
 „ $24/7$ Helsinki, Porvoo.
 „ 25 — $26/7$ Loviisa.
 „ 27 — $28/7$ Böle.
 „ $28/7$ Husula (Vehkalahti).
 „ $30/7$ Loviisa.
 „ $31/7$ Haminan edustalla oleva leiri.
 „ $1/8$ Haminan länsipuolella.
 „ 1 — $2/8$ yöllä Haminan hautausmaa.
 „ 2 — $4/8$ Husula.
 „ $4/8$ Husula, Summa (Vehkalahti).
 „ $5/8$ Summa, Husula, Kyminkartano.
 „ $6/8$ Korkiakoski.
 „ $7/8$ Kyminkartano.
 „ $11/8$ Korkiakoski.
 „ 12 — $16/8$ Kyminkartano,
 „ 16 — $19/8$ Korkiakoski.
 „ 19 — $25/8$ Kyminkartano.
 „ $25/8$ Kyminkartano, Loviisa.
 1788 $26/8$ Loviisa, Porvoo, Helsinki.
 „ $8/8$ Turku.
 „ $27^{(?)}/8$ postiteitse Ahvenanmaan kautta.
 „ $8/8$ yöllä Kumlingin Pappila.
 „ (Grislehaminassa $31/8$).
 1789 (lähtö Tukholmasta $3/6$).
 „ $6/6$ Ahvenanmaan kautta kyydillä.
 „ $5/6$ Turku.
 „ $6/6$ Helsinki.
 „ 6 — $8/6$ Porvoo.
 „ $8/6$ Porvoo, Loviisa (? Ummeljoki, Anialassa), Porvoo.
 „ 8 — $19/6$ Porvoo (Linnamäellä l. Borgbakassa $14/6$).
 „ $19/6$ lähtö Porvoosta.
 „ 20 — $21/6$ Peippola (Elimäki).
 „ $23/6$ Villikkala (Artjärvi), Peippola.
 „ $24/6$ Peippola, Ummeljoki.
 „ $25/6$ Kymenjoen ylitse Värälän kohdalla (Elimäki).
 „ $26/6$ Värälä.
 „ 26 — $27/6$ Mäkikouvolan leiri (Valkeala).
 „ $28/6$ Uttisten kankaalla, Mäkikouvola.
 „ $30/6$ Mäkikouvola, Viiala (Sippola).
 „ $1/7$ Kouvolan leiri.
 „ $2/7$ Viiala, Mämmälä.
 „ $3/7$ Mämmälä, Liikala (Sippola).
 „ $4/7$ Mämmälä.
 „ 5 — $15/7$ Liikala.
 „ $16/7$ Liikala, Aniala, Hir-

- vikoski (Pyhtää) Sutula (= Sutela, Kymi).
 1789 17/7 Sutela.
 " 18/7 Kyminkartano.
 " 19/7 Sutela, Saksala, Korkeakoski.
 " 20/7 Liikala.
 " 21/7 Aniala.
 " 22/7 Aniala, Ummeljoki.
 " 23/7 Värälän vuoret.
 " 25-26/7 Värälä.
 " 26-30/7 Kyminkartano.
 " 31/7 laivastolle.
 " 1-24/8 Kyminkartano.
 " 24/8 Kotkansaaari, josta näkyi Ruotsinsalmen ensimmäinen tappelu.
 " 24-25/8 Kyminkartano.
 " 26/8 Loviisa.
 " 27-28/8 Porvoo.
 " 28/8 Porvoo, Helsinki.
 " 29/8 Viapori.
 " 30/8 Porvoo.
 " 31/8 Koskenkylä.
 " 1/9 Broby.
 " 2/9 Loviisa.
 " 3/9 Loviisa, Kyminkartano.
 " 6-9/9 Värälä.
 " 9/9 Aniala.
 " 10/9 Loviisa.
 " 11/9 Artjärvi.
 " 12-30/9 Loviisa.
 " 2-15/10 Loviisa.
 " 15/10 lähtö Loviisasta.
 " 1/10 Heinola.
 " 18/10 Mikkeli.
 " 18-19/10 Paukkolan kesti-
 kievaritalo.
 " 19/10 Rantasalmi.
 " 26/10 Pirttimäki (Puumala).
 " 1/10 Laitasilta.
 " 22/10 Aholahdi (Sääminki).

- 1789 24/10 Juva, Mikkeli.
 " 25/10 Mäntyharju, Heinola.
 " 26-30/10 Porvoo.
 " 1-23/11 Porvoo.
 " 23/11 lähtö Porvoosta.
 " 24-26/11 Turku.
 (Tukholmassa 2/12.)
 1790 (lähtö Tukholmasta
 „Amadis“- (? Amphion-)
 laivalla 28/3.)
 " 1/3 Ahvenanmaan kautta
 kyydillä.
 " 1/3 Korppoon virta.
 " 30-31/3 Turku.
 " 1/4 Helsinki.
 " 2-5/4 Porvoo.
 " 7-14(? 17)/4 Mikkeli.
 " 15-16/4 Himälansaaari
 (Ristiina).
 " 17/4 Ristiina.
 " 18-23/4 Porvoo.
 " 23-26/4 Sääskijärvi (Iitti).
 " 28/4 Jaala, Pyörilä (Jaala),
 Kymi.
 " 29/4-5/5 Valkeala.
 " 5/5 Valkealan Pappila.
 " 5/5 Valkeala, Elimäki,
 Laptreski.
 " 6/5 Koskenkylä, Porvoo.
 " 6-9/5 Porvoo.
 " 9/5 lähtö Pellinkiin.
 " 10/5 Pellinki.
 " 11/5 „Amphion“-laivalla,
 Pellinki.
 " 12/5 Orrengrund (Svart-
 holman edustalla).
 " 12-13/5 Furuholm.
 " 14/5 Suursaaren ja Pie-
 nen Svärtan välillä
 (Virolahden saaristo).
 " 14-15/5 Haminan laiva-
 satama.
 " 17-23/5 Ruotsinsalmi
 " „Amphion“-laivalla.

- 1790 24/5 Haapasaaren ja
 Suursaaren välillä.
 " 25/5 Haminan laivasatama.
 " 25/5-1/6 Pitkäpaasi ja
 Koskelanjoki.
 " 2/6 Pitkäpaaden ja Koi-
 viston välillä.
 " 3/6 Seiskarin ja Koi-
 viston välillä.
 " 5-10/6 Koiviston salmi.
 " 11/6 Koiviston etelä-
 nokka.
 " 14/6 Koiviston ja Vi-
 purin välillä, Uuraan-
 salmi, Ristniemi.
 " 16-19/6 Viipurin laiva-
 satama.
 " 20/6 Viipurin lahti.
 " 3/7 Viipurin kujanjuok-
 su, Ristniemi.
 " 4-7/7 Ruotsinsalmi
 „Amadis“-laivalla.
 " 6/7 Korkeakoski.
 " 7-8/7 Ruotsinsalmi
 „Amphion“-laivalla.
 " 9/7 Haapasaari.
 " 10-25/7 Ruotsinsalmi.
 " 26/7 Aniala, Värälä.
 " 27/7 Kyminkartano, Pyh-
 tään Pappila, Loviisa,
 Värälä.
 " 28/7 Värälä, Peippola.
 " 30-31/7 Peippola.
 " 1-6/8 Värälä.
 " 7/8 Korkeakoski, Ruot-
 sinsalmi, Värälä.
 " 8-14/8 Värälä.
 " 16/8 Ruotsinsalmi.
 " 17/8 Kyminkartano, Vä-
 rälä.
 " 18/8 Ruotsinsalmi.
 " 19-24/8 Värälä.
 " 24/8 Porvoo.

- 1790 8 Hämeenlinnan tietä
 myöten Turkuun.
 (Haagan linnaan 28/8).

- Henrik, Preussin prinssi
 (synt. 1708, † 1788).
 1770 3/10 Turku.
 " 7/10 Viapori.
 (matkalla Tukholmasta
 Pietariin).

- Katarina II Aleksejewna (synt.
 1729, keisarinna 1762, vih.
 Pietar III:lle, † 17/11 1796.)
 1772 18-19/7 v. luk. Imatra.
 1783 (lähtö Pietarista 26/6).
 " 27/6 Viipuri.
 " 28/6-3/7 Hamina.
 (1788 10/7 Viipuri?).

- Johan, Braganzan hert-
 tua.
 1774 Lokak? Turku.
 " 10/10 Vaasa.
 (matkalla Venäjältä
 Tukholmaan).

- Kaarle XIII (s. 7/10 1748,
 Sörmlannin herttua; valta-
 kunnan hoitaja 1792-96;
 Ruotsin kun. 1809-† 5/2
 1818).
 1782 Heinäk. alussa Hä-
 meenlinna, Parola.
 1787 22/6 vrt. Kustaa III.
 1788 28/6-4/7 Hankoniemen
 edustalla.
 " 9/7 Helsingin edustalla.
 " 12-14/7 Helsinki.
 " 14/7 lähtö Helsingistä.
 " 17/6 Suursaaren tappelu.

- 1788 17-18/7 Suursaaren ja Suomen saariston välillä.
 " 25/7 Viapori.
 " 26/7 Pellinki.
 " 27/7 Kongshamn (Abborforsin selkä).
 " 29/7 Ruotsinsalmi, Pieni Svärtan, Haminan edustalla.
 " 26/8 Helsinki.
 " 27/8 Porvoo, Loviisa.
 " 29/8 Korkeakoski.
 " 31/8 Kyminkartano, Loviisa.
 " 1/9 Loviisa.
 " 2/9 Svartholma,
 " 3-21/9 Loviisa.
 " 22/9 Anjala.
 " 23-24/9 Venäjän puolella.
 " 24-27/9 Loviisa.
 " 2/10 Viapori.
 " 24/10 Porvoo.
 " 1/11 Loviisa, Porvoo.
 " 15/11 Porvoo, Helsinki.
 " 19/11 astui laivastoon.
 " 20/11 lähtö Viaporista. (Karlskruunassa 30/11.)
 1790 6/5 Hangon edustalla.
 " 9/5 Pellingin edustalla.
 " 10/5 Pellinki.
 " 31/5 Pitkäpaaden edustalla.
 " 3/6 Seiskarin ja Koi-viston välillä.
 " 4/6 Retusaaren tienoilla.
 " 6/6 Ristiniemen ja Piis-pansaaren välillä.
 " 20/6 Viipurin lahti.
 " 3/7 Uuraansalmen (Viipurin) kujanjuoksu.
 " 5/7 Ruotsinsalmi.
 " 9/7 Ruotsinsalmen tap-pelu.

1790 8/8 Viapori.
 " 2/9 lähtö Helsingistä.
 1796 15/8-11/10 vrt. Kustaa IV Adolf.

Fredrik Vilhelm Karl (synt. 6/11 1754, Württembergin kuningas 1806, † 30/10 1816).

1783-87 Viipurin kenraalikuvernööri.
 1785 kävi Haminassa.

Paavali I Petrowitsch (synt. 1/10 1754, keis. 1796, † 23/3 1801).

1788 21/8 (vanh. luk.) sotatantereella Suomessa.
 " 22/8 (v. l.) Mämmälä, Hamina.
 " 14/9 (v. l.) Hamina. (Pietarissa 18/9.)

Fredrik Adolf (s. 1750; Itäköötiinmaan herttua, † 1803).

1788 10-17/7 Helsingin leiri.
 " 28-30/7 Porvoo.
 " 30/7 lähtö rajalle.
 " 29-30/8 Porvoon kautta Helsinkiin.

Karl Heinrich Nicolaus Otto de Mailly (synt. 1745, Nassau-Siegenin prinssi, † 1805).

1789 (ennen 17/7) Hamina.
 " 24/8 Ruotsinsalmi, Kotkansaari.

" 31/10 Hamina.
 1790 19/6 Rajajoki.
 " 2/7 Koivisto, Uuransalmi.
 " 8-10/7 Ruotsinsalmi.

Kustaa IV Adolf (synt. 1/11 1778; kun. 1792-1809; † 7/2 1837).

1787 (kun. Kustaa III seurassa).

" 22-23/6 Turku.

" 23-24/6 Lahden kartano.

" 24/6-1/7 Parola.

" 1-2/7 Lahden kartano.

" 3/7 Turku.

(Tukholmassa 7/7.)

1796 (lähtö („Haagan kreivi“) ynnä „Kaarle herttua („Vaasan kreivi“) Tukholmassa „Seraphim“-laivalla).

" 15-17/8 Turku.

" 2/8 Pinjainen (Pohja).

" 18/8 Helsinki.

" 19/8 Viapori.

" 20/8 Helsinki, Porvoo,

Loviisa.

" 20-27/8 Loviisa.

" 28/8 Taasia.

" 29/8 Loviisa.

" 30/8 Hamina, Viipuri,

Pietarissa 31/8-1/10.

" (5/10 Loviisa.

" 6/10 Porvoo, Helsinki.

" 7-11/10 Turku.

(Tukholmassa 15/10.)

1800 1-4/12 Turku.

" 7/12 Porvoo.

(Pietarissa n. 10-28/12.)

" 31/12 Porvoo.

1801 1/1 Helsinki.

" 3/1 Turku.

" 4/1 Viainen (Taivas-salo).

" 5-6/1 Jurmo Erkkoinen.

" 7/1 Iniö.

" 8/1 Ekkeröö.

" 9/1 Ahvenanmaalla.

(Tukholmassa 11/1).

1802 (lähtö Tukholmassa ynnä kuningattaren Fredrika Dorothean kanssa „Amadis“-laivalla 9/6.)

" 11-15/6 Turku.

" 16-17/6 Turku, Jokioisten kartano.

" 17/6 Parola (Luolaisten leiri).

" 18/6 Luolainen, Hämeenlinna.

" 19-27/6 Parola.

" 29-30/6 Helsinki.

" 30/6 Viapori.

" 31/6 lähtö Helsingistä.

" 1-2/7 Porvoo.

" 2-3/7 Loviisa.

" 4/7 Abborfors, Germundsö, Peippola.

" 5/7 Mikkeli, Moisio.

" 6/7 Mikkeli, Ristiina.

" 7-8/7 Mikkeli.

" 8-9/7 lähtö Mikkelistä,

Juvan Pappila, Haapaniemi.

" 10-12/7 Kuopio.

" 12/7 Kuopio, Kelloniemi.

" 13/7 Pulkki.

" 14/7 Oulu.

" 15/7 Kempele.

" 16/7 Pyhäjoki.

" 17/7 Raahe, Kokkola.

" 18/7 Kokkola, Uusikaarleby, Vaasa.

" 18-20/7 Vaasa.

" 20/7 Vaasa, Ristiinan-kaupunki.

" 21/7 Långforsin kylä (Merikarvia).

" 21-22/7 Ulvilan Pappila.

" 23-25/7 Turku.

" 25/7 lähtö Turusta.

" 27/7 Helsinki.

" (28/7) kuningatar lähtee Abborforsin.

- 1802 ²⁹/₇ Viapori.
 " ³⁰/₇ Gloucesterin hert-
 tuan „Latona“-laivalla.
 " ³¹/₇ Viikin kuninkaan-
 kartano.
 " ¹⁻⁵/₈ Helsinki.
 " ⁷⁻⁸/₈ Turku.
 " ⁹/₈ lähtö Turusta „Es-
 plendian“-laivalla.
 (Tukholmassa ¹⁵/₈).
 1808 (lähtö Tukholmasta
 „Amadis“-laivalla ³⁰/₆).
 " ²/₇ Billholmssund.
 " ⁴/₇ Väpsä eli Färskins-
 holm-saarilla (Turun
 edustalla).
 " ⁶/₈ Pihtuoto.
 " ⁸/₇ Färskinsholm-saa-
 rilta, Rymättylän selkä,
 Paraisten portti, Jung-
 frusund.
 " ¹⁴/₇ lähtö Ahvenan-
 maalle.
 " ¹⁸/₇ „Amadis“ joutuu
 Husön luona karille;
 Kastelholma.
 " ²¹/₇ Kastelholman luona,
 „Amadis“ ankkurilla,
 Färjsund ja Godbyn
 (Hammarlanti, sotaväen
 katselmus.)
 " ²³/₇—²⁴/₉ Grelsby (defi-
 laadi ³¹/₇).
 " ²⁴/₉ Grelby, Granboda,
 astuu „Amadis“-lai-
 valle.
 " ²⁵/₉ Små-Sottunga.
 " ²⁶/₉ Fiskö (Brändö).
 " ²⁷/₉ Grönvik-salmi (Kus-
 tavi), Sutsalo, Vartsalo.
 " ²⁸/₉ Lehmäkurkun salmi.
 " ²⁹/₉ Grönviksalmi, Lill
 Klindö, Enklingen.
 " ¹/₁₀ Jurmo.

- 1808 ²/₁₀ Enklinge.
 " ³/₁₀ Sottunka.
 " ⁴/₁₀ Ambarsund, Flisö.
 " ⁵⁻⁸/₁₀ Granboda (Lem-
 lanti).
 " ⁸/₁₀—¹/₁₁ Lemlannin Pap-
 pila.
 " ¹/₁₁ Lemlanti, Signild-
 skär (Ekkerö).
 " ³/₁₁ Ahvenan meri.
 (Haagassa ⁴/₁₁).

Viktor Amadeus (An-
 halt-Bernburgin hert-
 tua, † ²/₅ 1790).
 1790 ³⁰/₄ Kärnäkosken tappe-
 lussa haavoitettu; haud.
 Viipuriin.

Konstantin Paulowitsch
 (suuriruhtinas, synt. ⁸/₅
 1779, † ²⁷/₆ 1831).
 1795 ¹⁰/₅ (v. luk.) Ruotsin-
 salmen linnoitus.
 " ¹³⁻¹⁴/₅ Savitaipaleen
 Pappila.
 " ⁵/₅ Kärnän linna.
 " ⁵/₅ Hamina, Kotka.

Louis Philippe (synt. ⁶/₁₀
 1773, Orleansin herttua;
 Ranskan kun. 1830—48,
 † ²⁶/₈ 1850, kutsui itsensä
 tällä matkalla „Müller“
 salanimellä).
 1795 (Nordkap ²⁴/₈).
 " ⁹/₉ pitkin Muonion- ja
 Tornion jokea; Muo-
 nioniskan Pappila,
 Enontekiäisten Pappila.
 " ⁹/₉ Tornio; pitkin rantaa
 etelää päin.

- 1795 ¹⁰/₁₀ Lokakuun alussa
 " Turussa.
 " Ruunan (Karunan?)
 kartano.
 " ¹⁰/₁₀ Kyminjoen ylitse.
 " ¹⁰/₁₀ Savonlinna.
 " ¹⁴⁻²²/₁₀ Turku.
 " ¹⁰/₁₀ Ahvenanmaan ylitse
 (Grislehaminassa ³/₁₁).

Karl Ludvig (s. 1755,
 † ¹⁶/₁₂ 1801) Badenin pe-
 rintöprinssi, ja hänen puo-
 lisonsa Amalia Fred-
 rika.
 1801 (Pietarista matkalla
 Tukholmaan).
 " ²⁸/₉ Porvoo.

Fredrika Dorothea Wihelmina
 (s. ¹²/₃ 1781; Ruots. ku-
 ningatar 1797; † 1826).
 1802 Kesä—Heinäk. (vrt.
 Kustaa IV Adolf).
 " ²⁸/₇ lähtö Helsingistä,
 Porvoo.
 " ²⁹/_(?)/₇—²/_(?)/₈ Suur Ah-
 venkoskella (vrt. keisa-
 rinna Elisabet).
 " ³/₈ Porvoo, (Helsinki?).
 " ⁴⁻⁵/_(?)/₈ Helsinki (vrt.
 Kustaa IV Adolf).

William Fredrik (Glou-
 cesterin herttua, s. 1776,
 † 1834).
 1802 ²²/₇ saapui Turkuun
 „Latona“-laivalla.
 " ²⁶/₇ lähtö Turusta maata
 myöten Helsinkiin.
 " ³⁰⁻³¹/₇ Helsinki.

Elisabet Aleksejewna (synt.
²⁵/₁ 1779; vihitty 1793
 keisari Aleksander I:sen
 kanssa; † 1826).
 1802 noin 1 p. Elok. Hami-
 nan kautta ja Ahven-
 koskella.

Aleksander I Paulowitsch
 (synt. ²⁴/₁₂ 1777, keisari
 1801, † ¹/₁₂ 1825).
 1803 ⁵/₅ Viipuri, Hamina,
 Ruotsinsalmi, Kymin-
 kartano.
 " ²⁶/₅ v. luk. [= ⁷/₆ u. l.]
 Ahvenkoski.
 " ²⁷/₅ v. luk. [= ⁸/₆ u. l.]
 Kouvola, Savitaipaleen
 Pappila.
 " ²⁸/₅ v. luk. [= ⁹/₆ u. l.]
 Monola.
 " ²⁹⁻³⁰/₅ v. l. [= ¹⁰⁻¹¹/₆]
 Taavetti.
 " ⁶/₆ Lappeenranta
 (Imatra?).
 " ⁶/₆ Savonlinna.
 " ⁶/₆ Punkaharju.
 " ⁶/₆ Sortavala.
 " ⁶/₆ Käkisalmi.
 1809 ³/₃ Viipuri, Pyhtään
 Pappila.
 " ²⁷/₃ Porvoo.
 " ²⁸/₃ Porvoon valtiopäi-
 väin avajaiset.
 " ²⁹/₃ Porvoo, Helsinki.
 " ³⁰/₃ Helsinki, Viapori.
 " ³¹/₃ lähtö Helsingistä.
 " ³¹/₃—¹/₄ Raadelma.
 " ¹⁻³/₄ Turku.
 " ³/₄ Turku, Hämeen-
 linna.

1809 (³⁻⁴/₄ Mäntsälä.)
 " ⁴/₄ Porvoo, Loviisa.
 " ⁵/₄ Viipuri
 (Samana iltana Pie-
 tarissa.)

1809 ¹⁸/₇ Loviisa, Porvoo.
 " ¹⁹/₇ Porvoon valtiopäi-
 vän loppujuhla.
 " ¹⁹/₇ lähtö Helsinkiin.
 " ²²/₇ Porvoo, Loviisa.

Ajantieto-kokoelmaan kuuluisi kenties Agricolan runo Suoma-
 laisten pakanallisista epäjumalista Psaltarin alussa (v. 1551), mutta
 se on niin tunnettu, ettei sitä ole katsottu tarpeelliseksi painattaa uu-
 destaan tähän (esim. Bång: Hist. cult. lib. VI cap. VI ja J. Gum-
 merus: Mich. Agricola, 1908 s. 164–165). Sitä vastoin mahtanee
 olla vähemmin tunnettu, että Vexionius (*Epitome Descript. Svec. lib.*
X cap. II) mainitsee, että Sigfrid Aronus Forsius (synt. 1550-luvulla,
 kuoli 1624) on kirjoittanut runon tästä aineesta, ja on se luultavasti
 seuraava distikon, joka on painettu Åbo Tidning, 1778 p. 112.

Ucko¹ ciet pluvias, metuendaque fulgura vibrat,
 Rauna² movet ventos fulmine et ipsa minax,
 Rongotheus³ vestit favente siligine campos,
 Neve sit agricolæ spes sua vana facit.
 Horde Pellpeckus⁴ cultis producit in arvis,
 Zythifer et genti creditur esse Deus.
 Wirankannus⁵ agros viridi fecundat avena.
 Egres⁶ lina, fabas, rapaque pigra fecit.
 Kondus⁷ arat colles, atque ustis semina tesquis
 Credere, Sarmatica callidus arte, docet.
 At curat pecudem Kekri⁸ atque propagine læta
 respondet votis, pastor avare, tuis.
 Hisis⁹ prosequitur tristes ursosque luposque,
 Nyrcka¹⁰ sciurorum diriget omne genus.
 Hittavanus¹¹ leporis saltus moderatur hiberni.
 Venator felix est Tapionis¹² ope.
 Retia lenta replet diversis piscibus Achtes¹³,
 Lieckie¹⁴ sed plantis arboribusque præest.
 Dejicit hinc Turisas¹⁵ infestos arcubus hosteis;

Agricolan mukaan: ¹ Wkoi. ² Rauni. ³ Rongoteus. ⁴ Pellon-
 pecko. ⁵ Virancannos. ⁶ Egres. ⁷ Köndös. ⁸ Käkri. ⁹ Hijski. ¹⁰ Nyr-
 kes. ¹¹ Hittauanin. ¹² Tapio. ¹³ Ahti. ¹⁴ Lieckiö. ¹⁵ Turisas.

*Ilmarinesque*¹ item regna qviete beat.
 Cyclops *Krattus*² opes veneranti donat alumno.
*Tontus*³ pacatam reddit ubique domum.
 Luna coloratur variato lumine *Rachki*⁴;
 Prædaque fit *Kapeis*⁵ non vigilante Jove.
 Prata bonus *Kalevas*⁶ viridanti gramine textit,
 Atque replet foeno rustica tecta novo.
 Dulce viatori carmen facit *Eunemoines*⁷,
 Quo tardæ fallat tædia longa viæ.

Siv. 1. Eirck Sedwarin poika: painovirhe, *pro*: Erick Jedwarin-poika. Tästä painovirheestä kai johtuu *Sedvari* Valkealan kirkon-kirj. vrt. siv. 89, — riv. 3 ylh. luetaan vastatata, luettava: vastata.

Siv. 2. Jacobus Zeiglerus (*pro*: Zieglerus) Landanus julkaisi Strassburgissa teoksen: *Terræ Sanctæ... et Schondie descriptio* v. 1532 ja 1536.

Siv. 14, 5 rivi ylh. Kesois; Räävelin (Tallinnan) vanha nimi *Keso* (vrt. Lönnrotin Sanak.).

Siv. 37. *Alsted*, Johan Henrik, saksal. filosoofi ja kirjailija (synt. 1588 Nassaussa, † 1638 Siebenbürgissä) julkaisi useita kirjoja m. m. 1624 *Thesaurus chronologicus*; 4:s pain. 1650.

Siv. 37. Mitä tulee Juutalaisten historian vuosilukuihin — vrt. V. Juvelius: *Judarnes tideräkning*, Kuop. 1906.

Siv. 38. Kristuksen syntyminen tapahtui Terseruksen laskun mukaan *anno mundi* 4002, sekä Scaligerin — jota Calvisius ja Helvicus ovat seuranneet — mukaan A. M. 3947; Keplerin, Guinessin ja Elmgrenin mukaan 3999, 747 p. u. c. = 6 vuotta ennen meidän ajanlaskun alkua; jesuiitta L. Sysluga Dekerin 4000, Severus Sulpiciuksen 4001, Eusebiuksen 4003 ja Dionysius Exiguuksen mukaan 4004. — Keskiaikana luettiin länsimaissa 5199 vuotta ennen Kristuksen syntymää, josta muistivärsy:

Anni bis centum minus vno millia quinque

precessere tue noua legis tempora Christe (Cal. Upsal. 1344).

Itämaalaisessa kirkossa luettiin 5,508 vuotta, jota vastoin juutalaisten laskun mukaan vanhan testamentin aika oli vain 3,761 v.

Siv. 38. Calvisius, Seth, tunnettu saksal. kirjailija kronologian alalla, s. 1556, † 1615.

Nykyajan sekä suomalaisissa että ruotsalaisissa raamatuissa löytyy ajanjärjestys eli ajanlasku V. ja U. Testamenttia varten, ja ovat siinä eri sarakkeissa *Luther: Calvin: Calov:*; keskimäinen nimi on

¹ Ilmarinen. ² Cratti. ³ Tontu. ⁴ Rachkoi. ⁵ Capeet. ⁶ Caleuan-poiat. ⁷ Äinemöinen.

oleva *Calvis*, niin kuin se aikaisimmissa ruots. painoksissa oli (vrt. 1703 v:n Ruotsal. Raam. pain.).

Siv. 38. „Cuningas Erik se vijsas Ruotzis“ — tieto kuninkaasta „Ericus IV disertus“ on kotoisin *Johannes Magni: Historia de omnibus Gothorum Sueconumque regibus* (kirj. 1540, pain. Rom. 1554), lib. 4, cap. 18.

Siv. 38. Tieto, että „Switzerit ja Pictorin cansat“ siirtyivät Ruotsista, on Johan. Magni Hist. lib. 5 c. 1.

Siv. 38. Tieto että Upsala oli pääkaupunkina v. 230 on Joh. Magn. Hist. cap. 11. — Terserus mainitsee v. 240.

Siv. 39. 813 sanotaan Linköpingin kirkon perustus-vuodeksi Terseruksen „Chronologian“ mukaan pain. v. 1688.

Siv. 39. Ristiretken Suomeen sanotaan tapahtuneen:

1150 Juusten, Agricola, Terserus, Laur. Petri etc. Ajantied. 1668—1808.

1151 Monum. Ulleraker.

1154 Tanskal. Olaus Petri (1541), Messenius (Rhyzelius p. 324).

1155 Olaus Magni.

1155—59 Lagerbring.

1156 Peringsköld (Rhyzelius p. 27), Ajantieto 1813—70.

1157 Örnghjelm, Dalin, Ajantieto 1875.

Todennäköisintä on, että ristiretki tapahtui 1155, ja että Henrik surmattiin torstaina 19 p:nä Tammik. 1156.

Siv. 39. Terseruksen Chronologiasta „*Ericus X*“ on tullut Man. fenn. v. 1671. Johannes Magnus, joka loi niin monta Erik- ja Kaarle-kuninkaan nimeä, luki hänet kymmenenneksi mutta kirjoitettiin hänet 1686 (Suom. Siel. Tav.) Ericus IX. — Erik kirjoitti itsensä „hujus nominis tertius“ (Joh. Magn. Ericus „XII“), myöhemmin on ruvettu kirjoittamaan hänet Ericus XI.

Siv. 40. 1425 v:n palosta eivät keskiajan asiakirjat tiedä mitään, Rhyzelius „Brontologia“ssaan mainitsee sen tapahtuneen jonkun venäläisen sotaretken yhteydessä, ja Vexionius mainitsee tulipalon „Epitome“ssaan.

Siv. 40. 1439 v:n palo Kuusistossa on varma painovirhe 1686 v:n Suom. Sielutav. — Messenius mainitsee, että palo tapahtui 1479. ja Rhyzelius mainitsee v. 1470.

Siv. 40. 1440. Terserus sanoo Chronologiassaan: *Gutenberg Argentinense, Moguntiae primum publicata 1440, quamvis prima ejus rudimenta, etsi valde tenuia exhibita sint ab Harlemensi ædituo Laurentio Costero dicto, ut id Boxhorn Leidensis olim Profess. tam externis quam domesticis testimoniis ostendit.*

Siv. 40. 1459 Turun palo tapahtui „*anno octavo episcopatus* (Olavi)“, joka oli Helmik. 1458—Helmik. 1459.

Siv. 40. 1473 v:n palon sanoo Rhyzelius tapahtuneen noin Kesäk. 5 p:n aikana.

Siv. 40. 1476 ²⁵/₂ antoi Paavi Sixtus IV suostumuksensa Upsalan yliopiston (studium generale) perustamiseksi.

Siv. 40. Raumannuksen antama tieto Kustaa Vaasan syntymävuodesta — v. 1497 — on viimeisten tutkimuksien mukaan oikea. — Muuten ovat suom. virsikirjojen muut tiedot erehdyttäviä 1490 (BCE) ja 1480 (G).

Siv. 41 1528 ⁴/₁₁ kuningas Kustaa Vaasa määräsi, että Suomen papiston tulee saarnata Jumalan sanaa puhtaana.

Lutherinuskon saattaminen Suomeen lukee Piispa Juusten noin vuodesta 1537 (Lagus cirkulärsaml. p. 4 ja uudestaan Hist. ark. XIX: 268, missä vuosiluku 1570 on painovirhe *pro* 1573).

Siv. 41. V. 1544 ⁸/₆ julkaistiin „Mandat om Bönedagar, som hollas skall öfuer hela Riket samt förmaning at afläggia eder, svalg, dryckeri och andre sväre laster, som nu brukas“ (Höppener Kongl. Plakat).

Siv. 42. 1546 ⁴/₄ Turun palo sanotaan tapahtuneen 22 *Marti circiter Dominicam Reminiscere* (Chron.-Episcopp. 624).

Siv. 42. V. 1565 ja 1569 ¹⁵/₂ tulipaloista Turussa vrt. *Wexionius: Descript. VII: 6*.

Siv. 42. 1576 [edita] Liturgia Svecanæ Ecclesiæ Catholicæ et orthodoxæ conformis (Höppener: Kongl. Plak.).

Siv. 42. (1577) Prinssi Gustav Erikipoika kuoli 1607 Kasjinnissa keskellä Venäjää.

Siv. 43. 1581. Sotakertomus: Warhafte Zeitung wie die Kön. Mait: zu Schweden die Stad Carologrod, auff Teudsch Kecksholm, in Rützland, vnd darnach die Heuser vnd Festung Padis, Wesenberg und Tolszburg, in Lyffland gelegen, dem Muscowiter mit gewalt genommen vnd abgedrungen hat M. D. LXXXI (Klemming: Förteckning öfver Berättelser om Sveriges krig p. 1).

Siv. 43. 1592 ²⁷/₅ tulipalosta Turussa, vrt. *Wexionius Descr. VII: 6*.

Siv. 43. 1593-vuoden tulipalosta Turussa mainitsee *Wexionius Descr. VII. 6*. — Mutta koska hän mainitsee, että myös pormestarin vaimo hukkuu tulipalossa, ja ³¹/₅ ja ¹/₆ 1594 haudattiin Turussa pormestari Michel Krankin vaimo ynnä 4 muuta, jotka kuolivat tulipalossa (Åbo Räkensk. p. 147), niin saa ehkä otaksua, että tulipalo pahtui 1594 Töukokuussa.

Siv. 43. 1594 ¹⁹/₂ *Acta coronationis Sigismundi regis* (Höppener: Kongl. Plak.).

Siv. 44. 1612 [²¹/₂] *die coenæ D:ni hora 9 facta est inundatio maxima fluvii glacialis diripiens tam pontem domosque quam promptuaria* (Vallenius vrt. siv. 96).

Siv. 44. 1621 Adumbratio obsidionis civitatis Rigensis a serenissimo Sveciæ rege Gustavo Adolpho 16 Sept. [1621] ad deditio-

nem compulsæ (Höppener, Kongl. Plakat), vrt. Latinan ja Saksankielillä kertomus Riian valloittamisesta (Klemming: Förteckning).

Siv. 44. 1624 Lahjoitus Upsalan akademialle tapahtui kirjeellä ²¹/₈ 1624 (vrt. Höppener Kongl. Plakat).

Siv. 45. 1642 ⁴/₈ mainitaan että akademian kirjanpainaja Peter Wald, oli äsken saapunut Turkuun (Acad. Åbo protok. p. 53).

Siv. 45. 1645 ¹³/₈ Fredz fördragh emellan — Fröken *Christina*, Sveriges . . drottning . . storfurstinna till Finland, Hertiginna vthj . . Carelen, på den ena, så och Christian d. 4:de etc. Danmarks Konungh, på then andra sida, vprättat och slutet på gräntzen widh Brömsebroo (Höppener Kongl. Plak.). 1645 ²⁰/₈ annettiin suomenkielinen plakatti rauhan johdosta (Hels. yliop. kirj. Fenn. 307, VII. 2).

Siv. 45. 1648 Fridz Fördragh wthi Osznabrigg d. 14 oct. 1648 underskrifwit och bekräftat (Höppener: Kongl. Plakat). Suomenkielinen kiitoskirja rauhan johdosta pain. 1649 (yliop. kirj. Fenn. 307).

Siv. 45. 1655–56. Virallinen suomenkielinen kertomus Puolan sodasta ilmestyi 1655 ja 1656.

Siv. 45. 1656 v:n palosta Turussa ¹³/₈ vrt. Hausen: *Diarium Gyllenianum*, p. 234, ja Åbo Räkensk. II: 17–20 sekä Rhyzelius *Brontologia*.

Siv. 46. 1659 ilmestyi suomenkielinen „Tieto Nijstä onnellisista edeskäymisistä cuin Hänen Kuning:lle Majj:llens . . on tapahtunut erinomaisis paikois, ruveten sijtä 10 *Martij* (eli Maalis cuusa) nijn *Juliuzen* (eli Heinäcuun) loppuun asti sekä Danmarkin Cunin-gast vastan että mualla muisa paickois“.

Siv. 45. 1668 ²²/₈ Sveriges Rijkens Stenders beslut om [Wexel och Lähn-] Banken i Stochholm (Höppener: Kongl. Plak.).

Siv. 46. 1675. Kuningas lähetti ¹⁹/₁₂ 1669 kiertokirjeen Tuomiokapituleille, että rukouksia pidettäisiin Saatanan tyranniutta vastaan ja myöskin tehtiin Suomessa rukous, että „Jumala tahdois rangasta Satanan ja hänen tyranniudens cuin hänelle . . on sallittu tehdä muutamitten Personain nijn nuorten cuin vanhain cansa ylhäll Itädaalas ia Bohusin läänis“ (vrt. Pipping 151) ja Turun Tuomiokapituli lähetti ⁸/₅ ja ³/₈ 1675 kiertokirjeitä papistolle asiasta, sekä ³/₅ 1677 lähetettiin kiitoskirja. että saatanan kiusaukset olivat lakkautuneet (Lagus cirkul. p. 268, 269, 277). — Näistä ajoista on kai tuo Etelä-Suomessa yleisesti tunnettu puheparsi: „Far fram som hin i Roslagen“.

Siv. 46. 1678 ²³/₈ ja 1681 ²⁹/₈ v. tulipaloista Turussa vrt. Rhyzelius: *Brontologia* ja Gabr. Vallenius: *Om vädeldars uppkomst*; „Rucous . . palosta Turusa cuin tapahtui sinä 23 Sept. Anno 1678“ (Pipping 199).

Siv. 47. 1683 Rauman palosta sanotaan että se tapahtui 1681 (Lagus Cirk. p. 316) ja ²³/₈ 1682 (Elmgren Efemer.).

Siv. 47. 1685 v:n vedentulvan Turussa sanotaan olleen $\frac{1}{2}$ (Elmgren).

Siv. 49. Nälkävuosista ja kuolevaisuudesta Suomessa v. 1695, 1696 ja 1697 olivat viralliset tiedot seuraavat: Maalisk. 1697 sai kuningas tiedon, että 80,900 henkeä oli kuollut nälkään ja että 9 pitäjän kirkot olivat suljetut; — $\frac{1}{2}$ 1696— $\frac{1}{2}$ 1697 oli Turun hiippakunnassa 60,371 henkeä kuollut nälkään, ja siitä yksistään Pohjanmaalla 19,400, Hämeen ja Uudenmaan läänissä 28,248 henkeä (vrt. Fryxell).

Siv. 54. V:nä 1742 tulivat venäläiset Turkuun sunnuntaina Elok. 29 p:nä kun suomalaisen iltakirkkoon soitettiin.

Siv. 56. Eläinrutosta ilmestyi suomeksi „Eteenkirjoitus päällysmiehille kyläkunnissa ja jälkeenelämiseksi yhteiselle kansalle ulosveelty Esiwallan asetuksista Eläinten ruttoa vastaan vuonna 1750 ja 1766“ (vrt. Pipping N:o 2703).

Siv. 73. (1757) Jo v. 1729 ilmestyi suomeksi painettu neuvo: „Potatoesten istuttamisen muoto niin hyvin siihen tietoon nähden kuin Engelandista ja Irlandista minulla sijtä on, kuin myös sen colmivuotisen coettelemuxen kautta täällä Ruotzis“ (Pipping n:o 474).